

Szabó József
**A KISVÁROSOK
MUZEÁLIS INTÉZMÉNYEI**

A kisvárosok muzeális intézményei

Szerkesztette: Szabó József

ISBN: 978-963-473-217-4

**Debreceni Egyetem
Neveléstudományok Intézete
Andragógia Tanszék**

2016

Tartalom

Előszó.....	4
Bögös Máté: Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény	6
Farkas Zsolt: A Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem	17
Kasza Péter: A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma	27
Papp Attila: A Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma	37
Habarics David: A Szatmári Múzeum története	48
Szőke Anna: Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár.....	64
Tóth Rita: A Vasvári Pál Múzeum közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységének bemutatása	82
Nagy Eszter: Jósa András Múzeum	96
Szabó József: A kulturális tanulás múzeumandragógiai vetületei	109

Előszó

A Debreceni Egyetem Andragógia Tanszéke az I. Múzeumandragógia konferencia után döntött úgy, hogy felvállalja az andragógián belül a múzeumok kultúráközvetítő tevékenységének kutatását és bemutatását. Az első időszakban inkább a probléma megismertetése volt a cél. Felhívtuk a hallgatók figyelmét arra, hogy a múzeumi kultúráközvetítés változása új helyzetet és új lehetőséget jelenthet az andragógia szakon végző hallgatóknak. Az alapképzésben résztvevők a kurzus keretében megismerték a múzeumok működését, az ellátott feladatokat, a jogi szabályozást. Mivel ekkor még kevés kutatási tapasztalattal rendelkeztek, ezért őket még nem motiváltuk a terepkutatási feladatokra. Azt azonban láttuk, hogy a mester szakos hallgatók rendelkeznek olyan tapasztalatokkal, amelyek alapján szakmai irányítás mellett önállóan is fel tudják dolgozni az általuk választott múzeum közönségkapcsolati anyagait. Ehhez a félév első időszakában megkapták a szempontokat, illetve átvették újra a múzeumi kultúráközvetítés speciális területeit. Többek között ennek a munkának lett az eredménye az is, hogy felismertük, több olyan intézmény is működik, ami nem tekinthető múzeumnak, de az alkalmazott módszereket elemezve igen sok hasonlóságot fedezhetünk fel a múzeumi munka és a kultúráközvetítés egyéb területei között. Így vázoltuk fel egy szélesebb területet átölelő fogalmat, a kultúrandragógiát. Kutató munkánk egyik eredménye tehát, hogy a múzeumandragógiát sikerült a tudományos palettán úgy elhelyezni, hogy az a kultúráközvetítés szerves részeként jelenhessen meg.

A kutatás során a mester szakos hallgatók keresik fel az általuk választott muzeális intézményt, megvizsgálják a kommunikációs csatornákat, a közvetített információt. Áttekintik a múzeumok, intézmények működését, interjút készítenek a szakemberekkel. Az egyik, ma már igen fontos forrásnak tekinthető a közösségi média használata. Emellett megnézik azt is, hogy az intézménynek milyen honlapja van, milyen időközönként frissítik, a programkínálaton túlmutatóan milyen egyéb, a látogatókat segítő információ jelenik meg rajta. Különösen nagy figyelmet fordítanak a múzeumok felnőtteknek szóló programjaira, de feltérképezik a hagyományosnak számító múzeumpedagógiai megoldásokat is. Kiemelten vizsgálják, hogy az egyes intézmények milyen új módszereket használnak, mennyire sikerül interaktívvá, érdekessé tenni az egyes foglalkozásokat. Azt is megnézik, hogy milyen családi programok, rendezvények jelennek meg a kínálatban. Fontos

feladat volt továbbá, hogy megvizsgálják a kulturális intézménye, illetve egyéb szervezetek összevonását, ennek hatását a múzeumi munkára és a helyi társadalom életére.

Először 2012-ben sikerült kötetbe rendezni az eredményeket. A Múzeumandragógiai tanulmányok inkább a nagyobb múzeumok tevékenységét mutatta be, sok esetben jobban támaszkodott a honlapokra és az egyéb kommunikációs megjelenésekre. A személyes interjúk természetesen ebben az esetben is sokat segítettek a tevékenység bemutatásában.

A kutatás következő anyaga a Durkó emlékkonferencia kötetében jelent meg. Új önálló kötet 2015-ban látott napvilágot Kultúrandragógiai kutatások címmel. Ebben már olyan intézmények is szerepelnek, amelyek nem kifejezetten múzeumok, hanem más kultúráközvetítést felvállaló intézmények. Az alkalmazott módszerek, a célközönség és a tevékenység alapján azonban igen közel állnak a múzeumokhoz, így helyesnek láttuk a kötetben történő megjelenésüket. Most egy újabb kötetet tart kezében (illetve elektronikusan a szeme előtt) az olvasó, amiben kifejezetten a legkisebb múzeumi kultúráközvetítő intézmény nem túl fényes helyzetre világítunk rá, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy felhívjuk a figyelmet a helyi társadalom szempontjából nélkülözhetetlen tevékenységükre.

Bögös Máté: Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény

Bevezetés

Ebben az írásomban a Hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum rövid bemutatását és az intézményben folyó múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységet ismertetem. Munkám célja nem más, mint hogy körbejárjam az intézményben folyó tanulási és kultúraátadási folyamatokat és igazoljam ezáltal, hogy egyre nagyobb szükség van a magyarországi múzeumokban folyó, hasonló irányultságú szakmai munka megerősödésére és elterjedésére.

A szükséges információkat és dokumentumokat Gombos-Orosz Ibolya, múzeumpedagógus bocsátotta rendelkezésemre egy személyes interjú keretében, amelyet a múzeum vezetőségén keresztül sikerült leegyeztetni Szekeres Gyula múzeumigazgató előzetes hozzájárulásával, és egy kutatási engedély kitöltésével. A múzeumban töltött idő mind a dolgozathoz szükséges információk szempontjából, mind a szakmai és személyes betekintés végett rendkívül hasznos volt. Ezért szeretnék Szekeres Gyulának és Gombos-Orosz Ibolyának köszönetet nyilvánítani, hogy lehetővé tették az intézménybe való betekintést és a rendkívül barátságos, jó hangulatú beszélgetést.

A múzeum bemutatása rövid bemutatása

1924-ben került Hajdúböszörménybe H. Fekete Péter a polgári leányiskola igazgatójaként. H. Fekete Péter, aki magánemberként kezdte el a város történelmi emlékeinek gyűjtését, elévülhetetlen érdemeket szerzett a hajdúböszörményi városi múzeum megalapításában,. Paksy Károly támogatta H. Fekete Pétert törekvésének megvalósításában, 1928. április 29-én a város képviselőtestülete határozatot is hozott arról, hogy a városi múzeumot megszervezi, helyet biztosít számára a kerületi székházban, a múzeum működéséhez költségvetést folyósít, és igazgatót is állít az élére.

A Városi Múzeum Hajdúböszörmény történetére, népi életére vonatkozó tárgyakat, dokumentumokat, továbbá a város határából előkerült régészeti leleteket

fogadta be. Az összegyűjtött tárgyak száma 1933-ra annyira megszorodott, hogy a város további helyiségek átadásáról határozott.

1950-ben a múzeum gyűjteményéhez csatolták a gimnázium régiségtárában őrzött tárgyakat. 1951-ben sor került a múzeum államosítására, és ekkor veszi fel a Hajdúsági Múzeum nevet is, jelezve, hogy gyűjtőterületét a régi Hajdúkerület területére bővíti. A Hajdúkerület székház hat termében még ebben az évben megnyílt a múzeum első állandó kiállítása.

A nehezen indult múzeumi gyűjtés alig több mint negyedszázad alatt egy nagy alföldi város múzeumává nőtte ki magát. Az a Hajdúsági Múzeum, amelynek alapját két darab szarmata kori edénnyel kezdődő magángyűjtés vetette meg az alapját, és amely Városi Múzeumként egy hat négyzetméter területű szobácskában kezdte meg működését, ma az egykori Hajdúkerület patinás székháza 16 helyiségében folytatja munkáját, szervezi a hajdúság kulturális és tudományos életét.¹

A múzeumban jelenleg a Hajdúság története és néprajza című állandó kiállítás és két időszakos kiállítás várja az érdeklődőket. Továbbá számos, mindenki számára nyitott programlehetőséget kínál az intézmény könyvbemutatók és előadások formájában, amelyek egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek.

A múzeum közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységei

A Hajdúsági Múzeum kiemelt feladatának tartja a falain belül őrzött kulturális javak megismertetését széleskörű látogatócsoportok számára. Értékmegőrző és kultúramegőrző szerepét akarja elmélyíteni több korosztály számára oktatási tevékenységein keresztül. Két nagyobb típusára oszthatók e területen folytatott tevékenységei:

Helyi kezdeményezésű programok, műhelymunkák

Hajdú Hadiskola időszakosan működő műhely (2006-tól) és a Kavalkád Játszóház (2003-tól). Folyamatos és rendszeres műhelymunkák jellemzik ezt a tevékenységi típust. (Havonta 1-2 alkalom/tevékenységi típus) Nagy hangsúlyt kap a játékos készségfejlesztés, melyek általában helyi jelentőségű hagyományokra épülnek. Nem tananyagra koncentrálódik az ismeretek átadása, így szélesebb körű

---

¹ <http://hajdusagimuzeum.hu/muzeum/muzeum-toertenet/>

tudásanyaggal gazdagodnak a foglalkozásokon részt vevők. Emellett lehetőség nyílik az élményszerű ismeretszerzésekre is, elősegítve ezzel az iskolai formális tanulás folyamatát.

Főbb célok:

- Az egykori Hajdúkerületi Székház (korhű épület) ódon falai adhassák meg a múzeumi időutazások alaphangulatát
- Hiteles, kiállított tárgyakkal és azok másolataival való tanulás módszereinek előnyeit felhasználva közvetítsen értékeket
- Családok számára tartalmas szabadidős tevékenység biztosítása
- Közkinccsé tenni a múzeumpedagógiai munka során felhalmozódott tudásanyagot

Országos múzeumi programsorozatokban való aktív részvétel, bekapcsolódás

2006-tól rendezik meg a nagysikerű Múzeumok Éjszakája elnevezésű programot, mely mára a Hajdúkerületi Éjszakák helyi nevet viseli. 2006-ban bekapcsolódott a Múzeumok Őszi fesztiválja nevű országos programsorozatba is „Megelevenedő múlt” címmel. Az akkori Oktatási és Kulturális Minisztérium által meghirdetett 6 témából a „Térjünk a tárgyra” elnevezésére építette fel a múzeum a foglalkozásait. A kistérségben lévő általános és középiskolások bevonása volt a fő cél. Előzetesen egy-egy helytörténeti játékos feladatlappal kereste fel a múzeum az intézményeket. Itt a cél az volt, hogy a kutatókat végezzék, ráhangolódva a múzeum kiállításaihoz fellelhető értékekre. A műhelymunkára 15-20 fős csoportok jelentkeztek

Helyi igény szerint jelentkező rendhagyó történelmi, hon-és népismereti, rajz és földrajz órák, foglalkozások megtartása a múzeum falain belül és külső helyszínen

Ezek nem tartoznak a rendszeresen tartott foglalkozások közé, mivel tematikájukban egy-egy adott időszak kiállításra épülnek. Pl.: „Főterünk 100 év tükrében”, vagy „56, Te fényes csillag”, „Itt a jó csiga két hegyes végivel..” Ezeket általában nem a múzeum múzeumpedagógusa önállóan tartotta, hanem az adott kiállítás forgatókönyvét író szakember (levéltáros), vagy a kiállítás megrendezésében szerepet játszó szakember (történész, restaurátor, néprajzos, stb.) vezette. Ezzel együtt gyakran von be helyi, kézműves mestereket is a foglalkozások megtartásába (csigapergető asszonyok, fazekasok, fafaragók, stb.) növelve ezzel is a

téma autentikusságát, mely által érezhetik a résztvevők egy-egy szakma hivatásként betöltött szerepét.

A Hajdúsági Múzeum, mint Iskolabarát múzeum segíti felkészíteni a jövő nemzedékét az információra és tudásra alapozott társadalomban való helytállásra, az információk önálló megszerzésére, értékelésére, szelektív használatára informális keretek között. A múzeum a nevelő-oktató munka eszköztára, forrásközpontja, szellemi adatbázisa (múzeumpedagógiai foglalkozások, vetélkedők, rendezvények, táborok, stb.) A múzeum továbbá valamennyi korosztály számára segít a szabadidő hasznos eltöltésében, kulturális és ismeretterjesztő tevékenységével támogatja az egész életen át tartó tanulást, aktív részese Hajdúböszörmény és annak kistérsége szellemi életének.

A Hajdúsági Múzeumhoz tartozó külső helyszín a Káplár Miklós Emlékház, ahol nagyszabású képzőművészeti kiállítás látható. A múzeumpedagógiai műhelymunka által szélesedik és színesedik a múzeum közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységének a bázisa.

Kavalkád játszóház, mint a múzeum egyik kiemelkedő múzeumpedagógiai kezdeményezése

A Hajdúsági Múzeum falain belül 2004-ben kezdődött a játszóházi műhelymunka, melynek célja a városban élő gyermekek nyári szabadidejének hasznos eltöltése, és ezáltal a múzeumba való bepillantás elősegítése volt. A Kavalkád játszóház 6-8 önkéntes fiatal folyamatos együttműködésével kínált programokat a múzeumba látogatók számára a múzeum állandó közművelődési tevékenységei mellett.

A játszóház témái:

2004-ben: Kismesterségekre épülő játszóházi alkalmak voltak 2 havonta, ahol Hajdúböszörmény népi kismesterei csatlakoztak a programhoz (kosárfonó, szalmafonó, fegyverkovács, stb.)

2005-ben: történelmi évfordulós játszóházi alkalmak: Földi János születésének 250. évfordulója, József Attila születésének 100. évfordulója, Csokonai Vitéz Mihályra való emlékezés, Bocskai-szabadságharc 400. évfordulójára való megemlékezésben teltek.

2006-ban: jeles napokra és ünnepi népszokásokra helyeződött a játszóházban a hangsúly („Itt a húsvét, eljött végre..”, Pünkösdi királyság, A nyár hangjai, Az aratás, „Sárkányok a szélben..” Lakodalmazás, „Kukoricázzunk!”, Bál a fonóban! „Karácsonynak éjszakáján..”, „...egy tál dödölle...”, stb.)

Módszerek:

A játszóház különlegességét az adja, hogy 6-8 önkéntes fiatal megelőzve a játszóházi alkalmakat szakköri műhelymunkán belül az adott témára szakmai irányítással önállóan felkészül: adatokat gyűjt (könyvtár- és adattárhasználat), feladatlapokat állít össze, dramatikus szituációkba ágyaz egy-két helytörténeti eseményt, hagyományos kézműves technikákat sajátít el. Így a Kavalkád játszóházi foglalkozásokon gyermekek tanulnak fiataloktól, mely motiváló lehet mind a tudást átadó önkéntesre, mind a foglalkozáson résztvevő gyermekek számára, ahol előbbé válik a hagyományok átadása, és alkalmazhatóbb lesz így a megszerzett tudás.

A játszóház céljai:

- A múzeum nyitottabbá tétele a város lakói és az odalátogató turisták számára.
- érték közvetítés (ne csak a múlt tárgyi emlékének lellessék fel a múzeumban külső szemlélőként, hanem a múlt élővé tételével magukon tapasztalhassák meg a gyermekek a néphagyományban és a helytörténetben rejlő értékeket)
- Helyi hagyományok felelevenítése
- Helytörténeti ismeretek átadása
- átmeneti közösség teremtése, mely a néphagyományokon alapszik (csigacsinálás, kukoricamorzsolás, pünkösdölés, stb)
- önkéntes képzés

Célközönség

Elsősorban a Hajdúböszörményben élő gyermekek, fiatalok és családjai számára rendezik a játszóházi foglalkozásokat. Alapvetően nem iskolai vagy más egyéb diákközösségek részvételére épülnek fel a programok, hanem az volt a cél,

hogy ne a kötelező múzeumlátogatás érzésével térjenek be a gyermekek, hanem a saját belső igényeiktől vezérelve.

Másodsorban a játszóházi munkákat előkészítő és lebonyolító önkéntes fiatalok fejlesztése és a közös munka által megszerzett tapasztalatok megteremtése is cél volt, amely a visszajelzések alapján szervesen beépült az önkéntesek egyéni és szakmai fejlődésébe, olyannyira, hogy meghatározó élmény volt néhány esetben a későbbi pályaválasztás során.

Kommunikáció és reklám

A közművelődési és múzeumpedagógiai szolgáltatásokat a helyi médiában és a múzeum honlapján <http://hajdusagimuzeum.hu/> valamint facebook oldalán teszi folyamatosan közzé a múzeum. A kiállításokat, nagyobb rendezvényeket plakátokon és szórólapokon népszerűsíti az intézmény.

Múzeumpedagógia a Hajdúsági Múzeumban

A fent említett több éve futó közművelődési gyerekműhelyek és programok mellett 2008-ban a TÁMOP 3.2.8 –as számú pályázat támogatásával lehetőség nyílt a Hajdúsági Múzeum múzeumpedagógiai műhelyének megalapozására.

A Múzeumok Mindenkinek Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése elnevezésű országos kezdeményezés keretén belül – a múzeumi foglalkozásokra helyileg megnövekedett igények kielégítésére koncentrált, aminek eredményeként az intézmény múzeumpedagógiai kínálatában fejlesztések és új modernizációs irányok jelenhettek meg.

„A Hajdúsági Múzeum múzeumpedagógiai tevékenységeinek fejlesztése a közoktatást segítve és az egész életen át tartó tanulást támogatva” TÁMOP 3.2.8/08/B elnevezésű programon belül játszva tanulni hívják a gyermekeket családjaikkal és pedagógusaikkal együtt.

A projektet 4 foglalkozástípus jellemzi:

Múzeumi óra - Helytörténet élményszerű oktatása múzeumi környezetben

A múzeumi órák 7-8 osztályosoknak és középiskolásoknak kínálnak 45 perces foglalkozásokat, ahol tananyagot kapcsolódva, a nevelési terv részeként tanórává válik a foglalkozás, ami az elméleti feldolgozáshoz az gyakorlati segítséget a múzeumon belül. Az alábbi témák szerepeltek eddig a múzeumi órák keretében:

- ***A hajdúk böszörménybe telepítése***
(„Nagyhajdú adománylevelél és Báthory Gábor 1609-es cselelevelé”)
- ***Továtűnt mesterségek***
(Helyi céhemlékek és kézműipar)
- ***„Márciusi ifjak”***
(a 17. Bocskai huszárezred, az 52 és 53. gyalogoszászlóalj)
- ***Az összetartozás szimbólumai***
(az egykori „öreg hajdúvárosok” címerei)
- ***Betyárvilág Böszörményben***
(Sós Pesta szökése a hajdúkerületi pincebörtönből)
- ***„Bedobozolva”***
(Betekintés a múzeumi adattárba, I. világháborús emlékek kutatása)

Tematikus foglalkozás: A hajdúk büszkeségei:

Általános iskola felső tagozatosai számára tartott 90 perces foglalkozások, ahol a múzeum állandó és időszakos kiállításaihoz kapcsolódóan, életkori sajátosságoknak megfelelően történik meg a múzeumban felhalmozott tudásanyag témája olyan témákban, mint Hajdúböszörmény településszerkezete, rejtélyek a föld mélyéről, stb.

Műhelymunka a Káplár házban: A szik virágai:

90 perces foglalkozások általános iskolai és középiskolai tanulók számára, ahol a résztvevők kreativitást és tapasztalati úton keresztüli új ismereteket szerezhetnek a műhelymunka keretében. A helyszín a Hajdúsági Múzeumhoz tartozó Káplár Miklós Emlékház és a foglalkozások központi témája a Káplár Miklós festőművészetében rejlő értékek átadása és népszerűsítése

Speciális foglalkozás A bőszőrményi élet szükségéi:

60 perces, fogyatékkal élők felzárkózását segítő képességfejlesztő foglalkozás, ahol fő cél, hogy a résztvevők minél több ismerethez és tapasztalathoz jussanak a múzeumi műtárgymásolatok felhasználásával és így a megszerzett tudást kamatoztathassák a hétköznapokban is

2013-tól egy újabb nyertes pályázat - (TÁMOP 3.2.13) „Hajdúsági Tudásmorzsa Tár” - a Kulturális Intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában című - formális keretet biztosított az intézményben folyó múzeumpedagógiai műhely munkájában. Több és újabb helyi közoktatási intézménnyel nyílt hosszabbtávú együttműködésre lehetőség az alábbi területeken: Hadi torna, Halmok titkai (régészeti témanap és témahét), Magvetés (tehetséggondozás és fejlesztés), Hajdúkerületi folklór (néprajzi témanap és témahét) és Hajdúkerületi folklór (vetélkedő és verseny).

Főbb célok:

- a múzeum, mint kulturális intézmény szélesebb körben kapcsolódjon be a formális oktatásba, és szerepe erősödjön meg a kulturális tudás átadásában, s ezen keresztül elérendő cél még, hogy a közoktatásban résztvevő gyerekek és tanulók óvodai, tanórai és tanórán kívüli és szabadidős nem formális és informális nevelését és oktatását támogassa.
- a konstrukció keretében az intézmény által megvalósított, a formális oktatást támogató és kiegészítő kulturális neveléssel jelentős szerepet játszon a gyermekek személyiségfejlődésében és képességeik kibontakoztatásában, alakítva innovatív gondolkodásmódjukat, felszínre hozva a gyermekekben rejlő kreativitást, növelve önbizalmukat, kapcsolatteremtő, önkifejező, problémamegoldó és konfliktuskezelő képességüket, aktivitásukat és erősítve motiváltságukat.
- a projekt eredményeképpen a személyes és hatékony kulturális nevelés eszköztára bővüljön, mely segíti a személyiségformálás intézményi feladatokat.

- a foglalkozássorozatok hozzájáruljanak az egész életen át tartó tanuláshoz, a szükséges kulcskompetenciák fejlesztéséhez, a kulturális tudatosság és kifejezőképesség megalapozásához differenciált lehetőséget nyújtson az egyedülálló pedagógiai és művészeti komplex tanulási formák elterjesztéséhez az óvodai nevelésen és a tanórán kívüli tevékenységek során, a tehetséggondozásban és a felzárkóztatásban, valamint illeszkedjen a nevelési és oktatási terület által meghatározott új célokhoz.

Múzeumandragógiai tevékenységek

Mielőtt kitérnék a Hajdúsági Múzeumban folyó, felnőtteket érintő művelődési és kultúraátadási lehetőségekre, szeretném a múzeumandragógiát, mint fogalmat, a teljesség igénye nélkül bemutatni:

A múzeumandragógia a kulturális örökség védelmét, őrzését felvállaló szervezetek felnőttkori tanulást segítő tevékenységét vizsgálja, feltárja azokat a törvényszerűségeket, amelyek hatékonyabbá tehetik a felnőttek informálódási, tanulási, személyiség-fejlesztési eredményeit. Módszertana a felnőttek csoportján belül figyelembe veszi az életkori sajátosságokat és feltételezi a különböző tudományterületek egymásra épülését. (Kurta – Pató 2010)

A múzeumban, igaz nincsenek formális keretekhez kötve és terminológiailag elkülönítve a felnőttek művelődését és tanulását elősegítő programok, de a látogatásom során kapott információk alapján elmondhatom, hogy nem egy olyan tevékenység zajlik az intézmény falai között, amely a felnőttek művelődését és tanulását szolgálja.

Ékes példa erre a 2014-ben szerveződött ÖHÖN klub, ahol 2013-ban önkéntességre képeztek felnőtteket a múzeumban folyó szakmai munkába való betekintésén és az abban való aktív részvételen keresztül. Így a résztvevők tiszteletbeli Önzetlen Hajdú Önkéntesek Czéh felavatott tagjai lehetnek, és azóta is szerves részét képezik a múzeumban folyó különböző szakmai munkáknak, azáltal, hogy látogatják a klubot, és havi egy alkalommal a következő témákban vállalnak segítséget:

Néprajz, képzőművészet, régészet, restaurálás, történelem, múzeumpedagógia, fotózás, honlap, múzeumi könyvtár, bevezetés a múzeumi munkába, a képzés után avatás és múzeumbaráti tagság

A program és a klub sikerességéről az alábbi videó tanúskodik:
<https://www.youtube.com/watch?v=99tQ13OWNY>

Fontosnak érzem kiemelni, hogy szintén, az intézmény művelődés és információátadási megalapozottságához tartozik, hogy a múzeum olyan nyílt előadásokat és művészeti bemutatókat rendez, amelyek kiemelt értékeket hordozhatnak egy-egy látogató tanulási és kulturális fejlődését célzó folyamatokat illetően.

Ilyen például a *Lúdas Matyi avagy Galibás Mátyás* ősbemutatója, amelyet 2016. január 28-án mutattak be a múzeumban a Magyar Kultúra napja rendezvénysorozathoz csatlakozva. A művet O. Szabó István, Csokonai- és Jászai Mari-díjas színművész mutatta be.

Konklúzió

Összességében elmondható, hogy a Hajdúsági Múzeum falain belül van lehetősége minden korcsoportnak részt venni olyan programokon, amelyek tanulási és művelődési lehetőségek igencsak széles tárházát biztosítják, túlmutatva a klasszikus múzeumi funkciókon. Megismerve az intézményben folyó közművelődési, múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységeket úgy gondolom, hogy az intézmény megvalósítja a helyi közösségek fejlődéséhez elengedhetetlen művelődési és tanulási folyamatokat, ahol megjelennek a múzeumandragógiához köthető ismeretátadási elemek.

Felhasznált Irodalom

Durkó Mátyás – Szabó József (1999): Az ezredforduló kihívása: az integráló andragógia. Magyar Pedagógia 99. évf. 3. szám. p. 3-21

Kurta Mihály – Pató Mária (2010, szerk.): Múzeumandragógia. Az I. Országos Múzeumandragógiai. Konferencia válogatott anyaga. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság – Szentendrei Szabadtéri Múzeum, Miskolc–Szentendre. 12-15 p.

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010): Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

<http://hajdusagimuzeum.hu/muzeum/muzeum-toertenet/>

Farkas Zsolt: A Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem

Bevezetés

A gyűjtemények, múzeumok az egyes történelmi korokban más és más szerepet töltek be a különböző társadalmak életében. A különböző történelmi korokban változó funkciók mellett ugyanakkor ezek az intézmények egy szempontból állandóak: értéket képviselnek. Olyan értéket, melyek létjogosultsága nem kérdőjelezhető meg. Napjaink gazdasági és morális válságában a múzeumok értékőrző és értékteremtő jellege különös jelentőséget nyer. (Koltai, 2011)

Írásomban a Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem különböző szempontok szerint történő bemutatására vállalkozom. Az intézmény történetére és működésére vonatkozó információkat egyrészt a Kiállítóterem hivatalos honlapján (morgokisuj.hu) közzétett leírások alapján, másrészt a jelenlegi vezetővel (Kiss Katinkával) folytatott interjúm anyagának megfelelően mutatom be, emellett tanulmányom egyes fejezeteinek kifejtésekor prominens szakemberek és szerzők gondolataira is támaszkodom.

Épület- és gyűjteménytörténet

A Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem tevékenységének és történetének megfelelően átfogó ismertetésekor nem szabad figyelmen kívül hagynunk magának az épületnek a történetiségét. Több mint két évszázada tölt be ez az épület meghatározó szerepet a kisújszállási emberek életében. A város vezetősége 1781-ben kérte fel Rabl Károlyt, a gyöngyösi építőmestert, hogy építsen egy csárdát. Bő egy év alatt el is készült, a Morgó csárda ezután több mint száz évig a helyi közösségi élet egyik központi színhelye volt.

A Morgó forgalmasságát előnyös elhelyezkedése nagyban segítette. A csárda volt az akkori település Szolnok és Budapest felé vezető útjának utolsó épülete. Utána már csak legelők, termőföldek következtek, így a földeken dolgozó embereknek a munka után hazafelé jövet útjukba esett a fogadó, ennek öröme pedig szívesen tértek be levezetni a hosszú nap fáradalmait.

Száz év után, az 1880-as évek végén némi átalakítás után az épület tovább szolgálta a közösséget, de ezúttal az oktatásnak adott teret. Húsz évig ipari, majd az 1910-es évektől elemi iskolaként működött. Ezen hasznos funkcióját 1971-ig töltötte

be az objektum. Ekkor következett be, hogy a városvezetés által összegyűjtött - ekkorra már igen nagyszámú - néprajzi gyűjteményt ide helyezték át. Az önkormányzat újra rendbe hozatta az épületet, így 1971. október 28-án sor kerülhetett az ünnepélyes megnyitóra.

Egy muzeális intézmény életében természetesen a hely múltja mellett a legfontosabb a tartalom története. A gyűjtemény, amellyel a Morgót berendezték, akkorra már hosszú évek óta gyarapodott. A II. világháborúban egy találat megsemmisítette a városi Gimnázium könyvtárát, amelyben egy 1877 óta gazdagodó gyűjtemény is helyet kapott. A jelentős érem-, pénz- és régiséggyűjtemény így teljes egészében odaveszett.

Ezután 15 évvel Zsoldos István, gimnáziumi tanár úgy gondolta, folytatnia kell elődei gyűjtőmunkáját. Lelkes gyűjtőkör szerveződött, akik igen eredményes munkát végeztek; így öt év alatt kb. ezer darabos gyűjteményt sikerült kialakítaniuk (kerámiák, mángorlók, kovácsolt szerszámok, konyhai eszközök stb.). Az anyag később tovább bővült, és több helyen is kiállításra került átmenetileg, amíg végül a város vezetősége a gyűjtemény szolgálatába állította az egykori Morgó csárdát 1971-ben.

A kiállítás

Az állandó kiállítás az 1980-as évektől 2009-ig a XIX. századi Kisújszállás paraszti használati eszközeit, tárgyait mutatta be. Az üvegvitrinekben régi cserép, mázas, díszített edények, fazekas munkák voltak megtekinthetők; de a helyi népi építészetet bemutató képek, valamint régi pénzermék, bibliák és a helyi viselet darabjai is helyet kaptak itt. Emellett az állandó kiállítási anyagok közé tartoztak az állattartás és a földművelés kellékei, illetve az asszonyok által a háztartásban használt eszközök.

A másik terem a megnyitás után körülbelül 10 éven át vándor-, illetve időszakos kiállításoknak adott helyet. 1982-re azonban már ez a terem is állandósult, a kiállítás ezen része egy kunsági lakásbelsőt mutat be. A szobabelső alkalmazásával, mint elrendezési módszerrel az egybetartozó tárgyak bemutatására került a hangsúly. A kunsági szoba kiállításának célja látszólag a valóság egy szeletének közvetlen körülhatárolása, kiemelése volt. A látogató úgy érezheti, hogy ebben kevesebb a mesterkéeltség, hiszen itt az életben összetartozó elemek együttesét próbálták meg felidézni. Ez az eljárás határozottan utánzásra alapul, vagyis az illúziókeltés lényege a valóságoshoz hasonló miliő megteremtése.

Ezekben az években készült el a ma is álló kerítés is, amelynek bejárati kapuja a városban hagyományos, faragott geometrikusan vésett mintájú kapufélfából és a feléje boruló stilizált kígyóval díszített koporsós födélből áll. Az udvaron felállított kocsiszín a korabeli közlekedési eszközöknek adott helyet.

Fejlesztések

Kisújszállás Város Önkormányzata 2009 februárjában pályázatot nyújtott be az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Infrastrukturális Operatív Program keretén belül meghirdetett Múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése című felhívásra, a Néprajzi Kiállítóterem Iskolabarát fejlesztése címmel. A pályázat sikeresnek bizonyult, az intézmény több mint negyvenmillió forintot nyert infrastrukturális fejlesztésre. Az intézménynek így az eredeti arculatot megtartva látogatóbarát és korszerű múzeumtechnikai berendezések beszerzésére, saját honlap létrehozására, bannerek elhelyezésére (a város és a művelődési ház honlapján), új fogadó, foglalkoztató és kiállító terek, új látogatható pince-raktár kialakítására nyílt lehetősége.

A fejlesztéseknek köszönhetően 2010. október 29-én nyitott meg az új állandó kiállítás, amely „Kisújszállás népelete” címet viseli, és a régészeti emlékektől a 20. századig mutatja be a városiak életét, életmódját, a város értékeit. A másik terem a felújítás óta időszakos kiállításoknak ad helyet, melyeket leginkább a gyűjtemény határoz meg, de előfordulnak utazó kiállítások is.

Szervezet

Az intézmény két főt foglalkoztat. A Kiállítóterem és a Tájház vezetője 2005 óta Nagyné Majláth Emese, etnográfia – muzeológia szakon végzett szakember. Nevéhez kapcsolódik számos kiállítás megszervezése, illetve múzeumpedagógiai programok elkészítése; ilyen például a „Konok Kunok Kincsei” kiállítás. Interjúalanyom, Kiss Katinka a Kiállítóterem igazgatóhelyettese, aki jelenleg átmenetileg vezeti az intézményt. A néprajz és rendezvényszervezés diplomával rendelkező szakember 2011 óta dolgozik itt és a Tájházban; emellett ő irányítja a Bocskai-Ház Kiállítótermet is. Munkái közé tartozik a Bocskai-Házban megrendezett „Megáll az idő” retro kiállítás.

A Kiállítóterem fenntartója Kisújszállás Önkormányzata, feladatellátását tekintve a Művelődési Központ irányításához tartozik. A város közművelődési életét

az integráció jellemzi, a település valamennyi kulturális, művelődési szolgáltatást nyújtó intézményét összekapcsolja a Művelődési Központ. Ez a fajta települési szintű együttműködés nagyban hozzájárul a közösségi és művelődési élet hatékony szervezéséhez.

Gazdasági helyzet

A Kiállítóterem direkt gazdasági tevékenysége önmagában elenyésző részét teszi ki bevételeinek. A belépőkből származó bevételek gyakorlatilag nem járulnak hozzá a kiadások fedezéséhez. Ennek oka főképpen a számos kedvezménylehetőség, amelyek egyike például a helybéli látogatóknak ingyenessé teszi a belépést, pedig egyébként sem magas árakon lehet meglátogatni a kiállítást, hiszen a legdrágább belépő 300 forintba kerül. Ha figyelembe vesszük, hogy a látogatók zöme kisérszallási lakos, akkor egyértelművé válik, hogy az intézmény gyenge bevételszerző képessége nagyrészt belépő árképzésére vezethető vissza.

A működtetés költségeit így szinte teljes mértékben a fenntartó Önkormányzat finanszírozza. A fejlesztésekhez, újabb kiállítások szervezéséhez és kivitelezéséhez szükséges anyagi feltételeket a Kiállítóterem pályázatok útján tudja megteremteni. Mivel az eddigi pályázatok mind sikerrel jártak, így a kedvezőtlen gazdasági teljesítmény ellenére is dinamikus, fejlődőképes intézményként működhet a Kiállítóterem.

Partnerség, helyi viszonyok

A helyi művelődési célú intézményekkel való kapcsolattartás és együttműködés az önkormányzati fenntartás és a Művelődési Központ irányítása alá való tartozás miatt szinte adottságként kezelhető, hiszen a városvezetés egységként gondol ezen intézmények csoportjára. Emellett az ezen egységekben dolgozó szakemberek személyesen is jó kapcsolatot ápolnak egymással, és ez még konstruktívabbá teszi az együttműködés folyamatát.

Emellett a Kiállítóterem helyi civil szervezetekkel és informális csoportokkal is partneri kapcsolatot ápol, így például a városi Nyugdíjas Klubbal és különböző kézműves körökkel. A helyi kapcsolati tőke fontos szereplői az oktatási intézmények. Az iskolákkal való együttműködés a látogatottságra is pozitív hatással van, hiszen a diákokat gyakran hozzák a Kiállítóterembe tárlatvezetésre, akik így a helyi hagyományokkal, értékekkel ismerkedhetnek meg az informális jellegű tanulás

útján. Az intézmény mindemellett ha nem is szoros, de mindenképpen pozitív kapcsolatot alakított ki a térség múzeumaival, így például a jászberényi Jász Múzeummal és a karcagi Györffy István Nagykun Múzeummal; ezen intézmények tematikájukban közel állnak a Kiállítóteremhez, hiszen valamennyiben a jászkun hagyományok jelentik a fő irányvonalat.

A településre jellemző értékvilágba, a hagyományőrzés szellemiségébe jól illeszkedik a Néprajzi Kiállítóterem, a vele szoros kapcsolatot ápoló Bocskai-ház és a Tájház is. Érdeemes azonban megemlíteni a - talán kis túlzással - ellenpólusnak is tekinthető Papi Lajos Alkotóházat, mint a város negyedik muzeális intézményét, amely a kortárs művészetet helyezi előtérbe. Az Alkotóház a nevét a kisújszállási Papi Lajos szobrászművészről kapta, aki ebben az épületben élt és alkotott 1987-ig haláláig. Az Alkotóházban található műveinek hagyatéka és képzőművészeti gyűjteménye, melynek egy része állandóan megtekinthető az Alkotóház udvarán valamint a kiállítótermekben. Itt található az a három kiállító helyiség is, amelyekben időszaki kiállítások tekinthetők meg kortárs és helyi művészek alkotásaiból egész évben. Az Alkotóház támogatja a helyi és környékbeli pályakezdő fiatal tehetségeket, így alkotótáboroknak ad helyet, illetve a „Tied itt e tér” elnevezésű bemutatótán lehetőséget biztosít az ígéretes művészek műveinek közönség elé tárására. Bár a Néprajzi Kiállítóterem és a Papi Lajos Alkotóház között jelentősebb partneri kapcsolat nem tapasztalható, véleményem szerint érdekes és konstruktív lehetne egy olyan együttműködés a két intézmény között, amely a hagyományőrzés és a kortárs alkotóművészet eredményeit ötvözné a közönség számára élvezhető módon.

Programok, közösségi élet

Az említett intézményközi kapcsolatok hatása a Kiállítóterem programjaiban is megmutatkozik. Természetesen elsősorban különböző tematikus kiállításoknak ad helyet az épület, de emellett helyszíneül szolgál még civil szervezetek gyűléseinek, illetve helyi kézműves köröknek is. Jelentősebb, nagyobb létszámot megmozgató programokat is befogad az egykori csárda. Olyan városi események programjai valósulnak itt meg, mint a gyereknapok, a Kisújszállási Napok, és a Szentivánéji rendezvények.

A Kiállítóterem programjaival, tevékenységével a helyi közösségépítés egyik fontos mozgatórugója. A kisújszállási embereknek fontos ez az épület és az intézmény szellemisége, ez számos alkalommal megtapasztalható. Ezt a közösségi

megbecsültséget bizonyítja, hogy a lakosságtól folyamatosan felajánlások érkeznek a gyűjtemény gyarapítására. Bár a Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem gyűjteménye több ezer darabból áll, mégis vannak olyan tárgyak, tárgy együttesek, amelyek egy-egy kiállítás alkalmával „hiányoznak”. Az intézmény vezetősége ilyen esetekben a kisújszállási lakosokat, illetve a kiállításához kapcsolható személyeket kéri arra, hogy amennyiben mód van rá, a kiállítás erejéig kölcsönözzék számukra az adott tárgyat, tárgyakat. Fontos segítséget jelent a lakosság ilyen formájú támogatása, hiszen az intézmény a gyűjteményét gyarapító értékeket anyagi helyzetéből adódóan csak ajándékként tudja fogadni, azok megvásárlására sajnos nem nyílna lehetősége.

A helyi lakosság támogatókészsége még azt is lehetővé teszi, hogy olyan kiállítások valósuljanak meg, amelyek teljes egészében városi felhíváson alapulnak. Erre volt példa az a sikeres első világháborús kiállítás, amelynek anyaga olyan módon állt össze, hogy a Kiállítóterem felhívására a lakosság tagjai az intézmény számára kölcsönadták saját első világháborús emléktárgyaikat.

A konstruktív közösségi szellem a rendezvények során is megtapasztalható, hiszen a Morgóban megrendezésre kerülő valamennyi program sikeresen, a lakosság aktív részvételével zajlik le. Fontos a helyiek számára, hogy a különböző városi rendezvények alkalmával olyan helyszíneken is várják programok a látogatókat, amelyek erősen kötődnek a település hagyományaihoz, hiszen így sokkal inkább érezhetik magukénak az adott eseményt.

Marketing tevékenység

A Morgó marketing tevékenysége nem von el számottevő összegeket az intézmény költségvetéséből, mégis igen eredményesnek mondható. Nyomatott anyagok tekintetében kiadványokat szokott megjelentetni a Kiállítóterem, amelyek az egyes kiállításokhoz kapcsolódnak. A sajtómegjelenések többnyire a helyi újságokra korlátozódnak (leginkább a Kisbíróban jelennek meg cikkek az intézményről), de olyan nagyobb olvasottságú lapokban is adtak már hírt a Kiállítóteremről, mint például a Néplap.

Online formában is igyekszik megjelenni az intézmény. Ennek két csatornája a weboldal és az online közösségi oldal. A honlapot a www.morgokisuj.hu címen lehet elérni. Már a webcím megválasztása is utal a hagyományok ápolására, a nagy becsben tartott épület történetének egyfajta folytonosságára, hiszen az egykori Morgó csárda falai között működő Néprajzi Kiállítóteremre ma is sokan úgy utalnak, mint „a Morgó”. A honlap megjelenése letisztult és elegáns, látogatói

felülete megfelelően felhasználóbarát; sajnos a tartalma kissé hiányos, és az aktualizálás is hagy kívánnivalót maga után. A közösségi oldalon működtetett oldal a honlapnál mozgalmasabb tartalomfrissítés tekintetében. Itt érdekes módon megfigyelhetők az intézményközi kapcsolatok is. A Művelődési Központ irányítása alá három olyan muzeális intézmény tartozik, amelyek hasonló helyi hagyományőrzésre épülő tematikával működnek, ezek a Bocskai-Ház, a Tájház és a Néprajzi Kiállítóterem. Közösségi oldalaikon, így a Morgó oldalán is megtapasztalható a hármas együttműködés; gyakoriak a másik két oldalról származó tartalmak, egy-egy újabb kiállítás, aktuális esemény hírére többnyire mindhárom oldalon meg lehet találni. A tapasztalatok szerint sokat segített a lakosság irányába történő és a lakosság felől érkező információk áramlásának hatékonyságában a közösségi oldalon való megjelenés. Ezt akár evidenciaként is kezelhetjük, hiszen napjainkban, vagyis az internet-központúság korában az online aktivitás gyakorlatilag elengedhetetlen feladatként jelenik meg a látogatottságra alapuló intézmények, szolgáltatók számára.

Bár a Kiállítóterem lehetőségei szerint igyekszik használni a marketingben alapvetőnek nevezhető kommunikációs csatornák offline és online formáit egyaránt, a körülötte kialakuló közösségi életben megtapasztalható eredményességének okai mégsem ezen tevékenységeinek sikereiben keresendők elsősorban. A kisújszállási emberek relatíve erősen ragaszkodnak hagyományaikhoz, egyedies identitással rendelkeznek, amit szeretnének megőrizni az utókor számára is. A Morgó nem csak az éppen aktuális kiállítások megtekintésének lehetőségét jelenti a helyieknek, hanem a város elmúlt két évszázadának egy jelképét is. Egy olyan épületről van szó, amely generációk óta fontos funkciót töltött be a lakosság életében. Az intézmény marketingjének sikere csupán abban rejlik, hogy ezt a hozzáadott értéket felismerte és képes építeni rá. Üzenetében nem kíván szakítani a hagyományokkal, nem próbál modernebbnek tűnni, mint amennyire azt az épület szelleme engedi. Az identitásához ragaszkodó helyi lakosság ezt meghálálja, így maradhatott az épület továbbra is a közösségi élet egy fontos színhelye, immár Néprajzi Kiállítóteremként.

Látogatottság

Évente körülbelül 200-300 fő látogat el kiállítások megtekintése céljából a Morgóba; ha azonban a különböző rendezvényeken, civil gyűléseken, klubokon résztvevők számát is hozzáadjuk ehhez, azt látjuk, hogy az intézménybe látogatók

száma jóval nagyobb, mint a kiállítások által direkt módon bevonzott érdeklődők csoportjáé.

A látogatottság volumene nem egyenletesen oszlik meg az évben; a látogatók számának nagysága szezontól függően változik. A tapasztalat szerint nyáron és ősszel jelentősen több belépő fogy el, mint télen és tavasszal.

Korosztály tekintetében elmondható, hogy a felnőttek látogatnak el nagyobb arányban a Kiállítóterembe, azon belül is inkább az idős korosztály. A fiatalság köréből főképpen az általános iskolás gyerekek tekintik meg a kiállításokat. A gyerekek jellemzően az őszi iskolaszézonban látogatják meg az intézményt. Sajnos a korosztályok ilyen jellegű különválása arra enged következtetni, hogy a szülők a gyermekeiket és a nagyszülők az unokáikat nem viszik magukkal a Kiállítóterembe. Az idősebb korosztály felülreprezentáltsága valószínűleg abból fakad, hogy számukra a Morgó a múlttal való találkozásra, az identitástudat ápolására, egyfajta nosztalgiázásra ad lehetőséget. Bár az idős korcsoport ezt az élményt az újabb generációval is megoszthatná, és véleményem szerint a megfelelő kommunikáció kialakításával pozitív fogadtatásra is számíthatna, valamiért mégsem ismerte meg fel a hagyományok és értékek átörökítésének ezt a lehetőségét. A Kiállítóterem felelőssége természetesen nem elhanyagolható ebben a kérdésben; több olyan program szervezésével, amelyek több generáció egyidejű bevonására, vagy akár konkrétan családok aktivizálására irányulnak, feltételezhetően javítanák ezt a látogató korosztályok közötti aránytalanságot.

Múzeumpedagógia, múzeumandragógia

Az intézmény múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységének bemutatása előtt mindenképpen szükséges tisztáznunk, mire is gondolhatunk napjainkban Magyarországon ezen kifejezések hallatán. A múzeumpedagógia fogalmának egyértelmű meghatározása a jelenleg használatban lévő igen gazdag terminológia miatt nem egyszerű vállalkozás. Nyugat-Európa múzeumaiban többnyire az oktatás és tanulás kifejezésekkel találkozhatunk, általában gyermek, felnőtt, iskolai és családi felosztásban. (Cseri, 2009)

Az egyik legerteljesebb definíció szerint a múzeumpedagógia *„az iskolán kívüli ismeretszerzés, ismeretközvetítés sajátos, múzeumban megvalósuló formájával foglalkozó pedagógiai elmélet és gyakorlat; illetve a múzeum gyűjteményi anyaga, kiállításai, az ott folyó kutatómunka és a múzeum látogatói közötti*

közvetítőtevékenység azon területe, amely a gyermek- és ifjúsági korosztállyal foglalkozik.” (Palotainé, 2003, 11. p.)

A múzeumpedagógia célcsoportja elsősorban az óvodás és iskolás korosztály; ennek megfelelően legfontosabb feladata az óvodán, iskolán kívüli élményszerű oktató és nevelő munka megvalósítása; a célcsoporthoz igazodó differenciált didaktikai módszerek kidolgozása, valamint az életkori sajátosságokat figyelembe vevő programok szervezése. (Kóczyánné, 2002)

Kurta Mihály (2010) meghatározása szerint a múzeumandragógia olyan tudományterület, amely a múzeumok, illetve muzeális jellegű intézmények felnőttképzési, felnőttnevelési tevékenységének körülményeit, lehetőségeit vizsgálja, emellett pedig azon törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek múzeumi keretek között szolgálhatják a felnőttek egész életre kiterjedő tanulási és személyiségfejlesztési hatékonyságának növelését.

A múzeumandragógiában a gyakorlat területén mára a múzeumi közvetítésben hagyományosnak tekinthető felnőttképzési módszerekkel találkozunk. Van átfedés természetesen a gyermekeknek és a felnőtteknek szóló tanulási programok halmazaiban, azonban a célcsoport életkorához való alkalmazkodás számottevő különbségeket eredményez az azonos fogalmakon osztozó módszerekben. Leggyakrabban a múzeumokban megvalósuló kiállításokról, tárlatvezetésekről, galéria-beszélgetésekről, irányított vitákról, illetve előadásokról beszélhetünk a múzeumandragógia módszerei körében. (Kurta, 2012)

A Kisújszállási Néprajzi Kiállítóterem leginkább iskolás csoportoknak szóló múzeumpedagógiai foglalkozásokat tart. A település oktatási intézményeivel való együttműködésnek köszönhetően a programok kidolgozása és megszervezése a csoportot tanító iskolai pedagógus igényeire alapozva történik. A Morgóban legtöbbször előforduló programok a különböző témákban tartott bemutatók és az interaktív tárlatvezetések. Ezek a klasszikus múzeumpedagógiai módszerek segítik a diákokat abban, hogy a megtapasztalással gazdagított tanulás formájában közelebb kerüljenek a hagyományokhoz, a gyökereket jelentő települési történelemhez.

Múzeumandragógiai programokat az intézmény jellemzően nem szervez; a felnőtt célcsoport számára nem kínál irányított jellegű tanulási lehetőségeket annak ellenére, hogy a látogatók többsége felnőtt korú. Azonban ha Kurta Mihály (2012) meglátása szerint értelmezzük a kérdést, azt mondhatjuk, hogy indirekt módon mégis folynak andragógiai tevékenységek a Kiállítóteremben. Szerinte a múzeumi közönség és a múzeumi felhasználók körét, tudáselsajátítási tevékenységét komplex, holisztikus jelenségként kell értelmezni. Ennek megfelelően közönség alatt nem

csak a látogatókat kell értenünk, hanem a társadalom minden, a muzeális intézményt valamilyen módon használó csoportját (így például a honlap látogatóit, a kiadványok vásárlóit, a nyári tábor résztvevőit, a baráti kört stb.). Kurta továbbá azt is javasolja, hogy a múzeum felhasználói körébe ne csak az intézmény közönsége, hanem minden partnere és minden egyéb érdekelt is számítson bele (pl. a közreműködő vállalkozások, munkatársak, szervezetek, a múzeum tereiben eseményeket rendező civil szervezetek, intézmények stb.). A Kiállítóterem funkciójának, közönségének és felhasználói körének ily módon történő kiszélesítésével arra a következtetésre juthatunk, hogy az intézmény fentebb bemutatott közösségépítő tevékenysége és ereje - talán nem közvetlenül, de mindenképpen említésre érdemes módon - múzeumandragógiai eredménynek tekinthető.

Felhasznált irodalom:

- Cseri Miklós (2009): Az ismeretátadás, a múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In: Bereczky Ibolya, Sági Ilona (szerk.): Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projekt módszer a múzeumpedagógiában. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 4–6. p.
- Kóczyáné Szentpéteri Erzsébet (2002): Múzeumok, közművelődés és múzeumpedagógia, In: Kovács Judit (szerk.): Múzeumok a „köz művelődéséért”. Pulszky Társaság–Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest. 15-16. p.
- Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúraközvetítés változó világa. A múzeumi kultúraközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. Gondolat, Veszprém. 9. p.
- Kurta Mihály (2010): Múzeumandragógia és múzeummediáció. Innovációs törekvések a múzeumi kultúraközvetítésben. In: Káldy Mária, Kriston Vízi József, Kurta Mihály és Szabó József (szerk.): Múzeumandragógia 1. Az I. Országos Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyaga. A Magyar Nyelv Múzeuma, Széphalom, 2009. május 11–12., Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc – Szentendre. 23–54. p.
- Kurta Mihály (2012): Andragógia a kulturális életben és a muzeológiában. In Szín – Közösségi Művelődés 17. évf. 2. sz. 78-83. p.
- Palotainé Simon Ilona (2003): A múzeumpedagógia elméleti alapjai. In: Foghtúy Krisztina, Szepesházy Kurimay Ágnes (szerk.): Múzeumpedagógiai tanulmányok I. ELTE PPK Oktatásmódszertani Központ, Budapest. 11-18. p.

Kasza Péter: A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma

Bevezetés

Tanulmányomban a Sárospatakon található Rákóczi Múzeumot szeretném bemutatni, amely a Magyar Nemzeti Múzeum részét képezi. Sárospatak joggal nevezhető történelmi városnak, hiszen számos fontos történelmi esemény és személy köthető hozzá, többek között a híres tanító, Comenius, vagy a Lorántffy és Rákóczi család tagjai.

A múzeumnak helyet biztosító Rákóczi-vár Sárospatak egyik nevezetessége (talán a leghíresebb), a Református Kollégium, valamint a Végardó Fürdő mellett. A közeli borvidékek szintén jelentős mértékben hozzájárulnak a hazai és külföldi látogatók bevonzásához. A szlovák határ közelsége miatt talán nem meglepő, hogy a városba érkező külföldiek jelentős része szlovák, de szép számmal akad köztük lengyel látogató is. A múzeumba látogatók között is akadnak külföldiek, de főként a nem helyi, magyar anyanyelvű lakosság aránya a meghatározó. Dr. Tamás Edit, a múzeum igazgatónöje is kiemelte, hogy a helyi, valamint a környékbéli látogatók sajnos nem lennének elegendők, hogy a múzeum bevételei megfelelő szinten

maradhassanak. Ám annak ellenére, hogy a múzeumot nem Sárospatak önkormányzata tartja fenn, alapítása óta mégis szerves részét képezi a város és az egész régió kulturális és történelmi értékének.

A múzeum története

A Rákóczi Múzeum létrehozása talán főként annak köszönhető, hogy a Sárospatakon található Rákóczi-vár hazánk legjobban épen maradt késő reneszánsz műemléke kiváló helyet biztosít egy ilyen intézménynek, hiszen a nem csak a helyi, de a magyar történelem meghatározó emlékeit őrzi.

A 20. század közepén a kastély akkori tulajdonosa, a Windischgrätz családba tartozó Lajos herceg külföldre való távozásával a vár a Református Főiskola tulajdonává vált. Ezt követően egy ideig az épületet népfőiskola és internátus működtetésére használták, ám az államosítás következményeképpen, valamint az anyagi gondoknak köszönhetően nehézkessé vált a fenntartás. 1949-re megalakult az Írók és Művészek I. sz. Alkotó Otthona, mely ezt követően egy évtizeden keresztül működött a híres fotós, Rácz István igazgatósága alatt. Az itt megforduló művészeknek hála felpettedt a szellemi élet a városban. Később Rácz István volt az, akiben felmerült egy múzeum létrehozásának az ötlete, ezt támogató, egy közeli faluban (Kovácsvágáson) hamarosan nekilátott különböző néprajzi tárgyak gyűjtésének. Ez a kerámiákból, viseletekből, bútorokból és hímes tojásokból álló gyűjtemény adta a múzeum alapításának törzsanyagát.

1950-ben politikai okok miatt Rácz Istvánt elmozdították igazgatói állásából, majd az MMOK (Műemlékek és Múzeumok Országos Központja) létrehozta a Rákóczi Múzeumot, amely a kastély jelentős részét birtokba vette. 1950 júniusában Bakó Ferenc került kinevezésre „múzeumi segédgondnok” pozícióba. Ettől kezdve volt hivatalosan költségvetése, dolgozói és bélyegzője a múzeumnak, amely az MMOK szakmai és gazdasági felügyelete alatt működött (Bakó 1995).

A Rákóczi Múzeum, mely ekkorra már több jelentős gyűjteményt is kölcsönzött, fontos feladatának tekintette a kastély helyreállítását, melyet a lakótorony és a várfalak restaurálásával kezdtek meg. Ezt követően már állandó kiállítással várták a látogatókat a lakótoronyban, ami szerves részét képezte annak a célkitűzésnek, hogy az eredeti enteriőrök visszaállításával a vár 17. századi életét mutassák be. Ekkor kezdődött a csoportos várlátogatások megszervezése, valamint a későbbi gyűjtemények (tárgyak, fotók, dokumentumok) alapjainak lerakása is. A

múzeum úgynevezett gyűjtőterülete ekkoriban a Bodrog és a Hernád közötti térséget fedte le, ez 33 települést jelentett.

1954 és 1957 között Dankó Imre vezette a múzeumot, akinek sokirányú volt a néprajzi gyűjtőmunkája, valamint jelentős szervezői, településkutatási és ismeretterjesztői munkásságot mondhatott magáénak. Képzőművészeti kiállításokat szervezett, vidéki előadásorozatokat tartott, valamint elindította a Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei kiadványt is, melynek első kötete 1955-ben jelent meg.

1956 és 1961 között a múzeum vezetésével Balassa Iván volt megbízva, aki egyfajta „száműzetést” töltött Sárospatakon. Több önkéntes gyűjtővel együttműködve az egész Bodrogköz területén kutatta a monda- és hiedelemvilágot, a népdalokat, a hegyaljai szőlőművelés mesterségét, valamint tanulmányozta a gazdálkodást és földművelést. A néprajztudomány gazdagítása mellett érdemeihez tartozik a tárgyi gyűjtemény (fazekas termékek, fajansz, porcelán, szőttesek), az adattár és a fotóanyag bővítése is.

1960-ban megszűnt az Alkotó Otthon, majd Balassa Iván is távozott pozíciójából. Ezt követően a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem zempléni tájkatató állomása működött a vár falain belül tíz éven keresztül. Filep Antal 1961 és 1967 között tovább gyarapította a néprajzi gyűjteményt különböző üvegek, cserepek, porcelánok és a népi mesterséget különböző eszközeinek összegyűjtésével. Ő is folytatta elődje munkáját a fotógyűjtemény, illetve az adattár bővítésében. Utóbbiban helyet kaptak a néprajzi kutatások eredményei is. 1966-ban és 1967-ben folyt egy új és állandó kiállítás szervezése, amely a Rákóczi családot volt hivatott bemutatni. Ebben az időszakban folytatódott tovább a múzeum épületének felújítása is, újjáépítették az elektromos-, vízvezeték- és csatornahálózatot, valamint a belső tereket múzeumi célnak megfelelően alakították át.

1963-ban létrejött a megyei múzeumi szervezet, ettől kezdve a múzeum irányítását már nem a Művelődésügyi Minisztérium végezte, hanem a Magyar Nemzeti Múzeum. 1968-tól intenzívebben folyt a múzeum átalakítása Janó Ákos vezetése alatt. Többek között Mezey Tamás magángyűjteményét megvásárolva tovább gazdagította a néprajzi gyűjteményt faragásokkal és egyéb népművészeti tárgyakkal és eszközökkel. Kiállításokat is rendezett a népművészet és a képzőművészet terén is. Reformálta a nyilvántartást a leltárkönyv bevezetésével és fontos munkát végzett a raktárak kialakításában is. Jelentős irodalmi munkákkal járult hozzá továbbá helytörténeti kutatásokhoz is (Janó 1987).

1989-ben Jósvainé Dankó Katalin régész lett a múzeum igazgatója, akinek szemléletváltó elképzelési miatt jelentősen szélesedett a múzeum tevékenységi köre. A Bretzenheim-szárnnyban kapott helyet a Sárospataki Galéria, mely később több kortárs képzőművészeti kiállításnak adott helyet (például Andrassy Kurta János, Medveczky Jenő).

A múzeum természetesen elsősorban a Rákóczi-család történetét és a hozzájuk kapcsolódó emlékeket igyekezik bemutatni. Az állandó történeti kiállítás a Rákócziak sárospataki tartózkodásának tárgyi emlékeire fókuszál, ezeket tárja a látogatók elé (ötvösművészeti tárgyak, hímzések, bútorok és különböző dokumentumok). A kiállítás II. Rákóczi Ferenc 300. születésnapjára még több tárggyal gazdagodott, valamint sor került egy nemzetközi konferenciára is, amelyen neves történészek és művészettörténészek mutatták be kutatási eredményeiket. Egészen az 1970-es évektől kezdve népszerűsítő előadássorozatot szervezett a múzeum, melyeket pataki „öregdiákok” előadásai tettek színesebbé, valamint gyakorivá vált a hangversenyek megrendezése és az úgynevezett Műemléki és Múzeumi Hónap elnevezésű rendezvénysorozat.

A múzeum gyűjteményeinek nagy részét a zempléni ipartörténet és az üveghuták tárgyai jelentik, ezek mellett azonban bemutatják a kerámiagyártás történetét is. Természetesen helyet kap a bemutatandók között a Hegyaljai szőlőművelés is, melyet kiegészít a borászathoz és a szürethez kapcsolódó eszközök és népszokások bemutatása is. A régi paraszti életmódot is bemutatják az archív fotók és korabeli eszközök segítségével. 1995-ben, tíz év munka után fejeződött be a Vörös-torony felújítása, melyben azóta több állandó kiállítás is helyet kapott (Jósvainé 1996).

1998-ban létrejött a múzeumi kávéház, mely egy kortárs képzőművészeti kiállításnak adott otthont. 2001-ben tizedik alkalommal került megrendezésre a Zempléni Művészeti Napok és kilencedik alkalommal a Szent Erzsébet Ünnepek, melyeknek a múzeum a fő helyszíne és közművelődési partnere. E rendezvények gyökerei egészen az 1950-es évekig nyúlnak vissza. 1999-ben a múzeum tulajdonába került a volt trinitárius kolostor, az egykori Borostyán szálló, mely lehetőséget biztosít további kiállítások megszervezésére (Jósvainé 2002). A kétezres években tovább folytak a helyreállítási munkálatok, régészeti feltárás ment végbe, valamint megépült az ágyúöntő műhely is.

Gyűjtemények

A Rákóczi Múzeum legjelentősebb gyűjteménye a régészeti gyűjtemény. Ennek fő oka, hogy a múzeum a helyreállítási munkák kezdete óta végez régészeti feltárásokat is. A vár belső részének, illetve a külső vár védelmi rendszerének feltárási munkálatai során rengeteg lelet került elő, melyek nagy kulturális értékkel bírnak. Ezek a leletek leginkább a fazekassághoz, ötvösmunkához és építészethez kapcsolódnak, rengeteget elmondva ezzel a várban élők egykori mindennapjairól. A feltárási munkák még az 1950-es években indultak meg Dercsényi Dezső és Gerő László vezetésével.

Kovalovszki Júlia 1958 és 1963 között végzett feltárásokat. A vár különböző részeinek feltárása során előkerült tárgyak elsősorban a régészeti gyűjteményt gyarapították. A leletek többsége természetesen a 17-18. századból valóak, de számos Árpád-kori tárgy is előkerült, sőt a kutatók rábukkantak néhány bronzkori leletre is (Molnár 1965).

1966-ban Lovag Zsuzsa végzett feltárási munkákat és több Árpád-kori leletet talált a volt trinitárius kolostor területén. A feltárás során egykori település nyomait is felfedezték. A megkezdett munkát 1968-ban Gömöri János folytatta, aki Olaszbástya déli és keleti oldalán bukkant faragott kövekre, melyet a Perényi-család palotaépítési munkálataihoz voltak köthetőek. Jelentősnek mondható továbbá az

előkerült rézkori leletanyag, valamint a templomi ásatás során előkerült tárgyak is (Gömöri 1975).

1970-től Jósvainé Dankó Katalin vette át a munkálatok felügyelését. Rengeteg kerámia, üvegtöredék, fazekassághoz köthető és használati tárgy került elő, főként az Olaszbástya területéről. Ezek mellett tovább folyt a külső területek feltárása is, itt is rengeteg tárgy került elő, melyek a vár, illetve a város életének egykori mindennapjairól mesélnek (Jósvainé 2002). A kétezres évek elején is javában folytak a régészeti feltárások, ekkor is sorra kerültek elő a leletek, melyek részét képezik a régészeti gyűjteménynek.

A képzőművészeti gyűjtemény legkorábbi része a 17. századból való, egy metszetgyűjtemény, amely egykor a Windischgrätz-család tulajdonát képezte. Ezek főként olyan történelmi személyeket ábrázolnak, mint Balassa Ferenc, Bessenyei István, Csáky László, Eszterházy Pál, Eszterházy Miklós, Révai László, Kollonitsch Ulrik, vagy éppen Frangepán György. A 18. és 19. századi festmények között találhatóak történelmi ábrázolások, portrék, csendéletek, valamint Sárospatak ábrázolások is. A 20. századi alkotások egy része az Írók és Művészek I. sz. Alkotó Otthonában készült művek közül került ki, találhatóak közöttük portrék az itt alkotó művészekről, de ugyanúgy sárospataki látképek is. Többek között olyan művészek munkái találhatóak itt, mint Mácsai István, Böhm Lipót, Sugár Gyula, vagy Konfár Gyula. Találhatóak itt olyan festmények is, melyek a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő másolatai. 2002-ben az Egyesült Államokban élő magyar festő, Zugor Sándor

adományozott több grafikát, akvarell és olajfestményeket a múzeum számára, összesen 28 darabot. A képzőművészeti gyűjtemény részét képezi továbbá az éremgyűjtemény, mely ajándékozás és vétel útján került a múzeum tulajdonába (Vámosi 2002).

A Rákóczi Múzeum néprajzi gyűjteménye hatezernél is több darabot foglal magában, mellyel darabszámban ugyan elmarad a régészeti gyűjteménytől, gazdagsága révén azonban egyértelműen ez a meghatározó (Balassa 1960). Már az 1950-es megalakulásnál is rendelkezett néprajzi anyaggal a múzeum Rácz Istvánnak köszönhetően. A gyűjteményben szerepelnek földműves tartozékok, valamint díszes kendermunkák is.

Bakó Ferenc 1952-ben vette leltárba az anyagokat és megkereste az egykori adományozókat is, hogy minél többet tudhasson meg az egyes darabokról, ezáltal is gyarapítva a tárgyak értékét. Találhatóak itt különböző kerámiák, háztartási tárgyak és különféle népi mesterségekhez szükséges eszközök és használati tárgyak is. Az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetemen megalakult a Néprajzi Intézet, ennek köszönhetően még többen folytattak néprajzi kutatásokat Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Az egyetem és a múzeum együttműködésének köszönhetően többek között Bodó Sándor, Hoppál Mihály, Jávor Katalin és Kovács Emese is tovább gyarapították a múzeum néprajzi gyűjteményét.

1972 és 1975 között a gyűjtemény egy fontos tárgycsoporttal, a sátoraljaújhelyi és pusztafalusi festett asztalosmunkákkal gazdagodott. Később még tovább bővült a gyűjtemény, többek között betlehemes játék kellékeivel. 1973-ban szőlészeti kiállítás is nyílt, amely környék híres borvidékeinek mindennapjait

mutatta be. Megtalálhatóak voltak itt a szőlészet és borászat mesterségéhez szükséges különböző eszközök és használati tárgyak is.

A néprajzi gyűjtemény textilanyaga több, mint ötszáz darabból áll, nagy részét a Bodrogekőből és Hegykőből származó különféle kendők, abroszok és szőttesek alkotják (Kántor 1968). Ezek mellett érdemes még kiemelni a különböző háztáji eszközök és használati tárgyak rendkívül gazdag gyűjteményét, ami a különböző tányéroktól és edényektől kezdve magában foglal még többek között üvegeket és porcelánokat is (F. Tóth 2002).

Múzeumpedagógia és –andragógia

Végezetül a múzeum pedagógiai és andragógiai tevékenységét szeretném röviden bemutatni. A Rákóczi Múzeum fő tevékenysége természetesen a már említett gyűjtemények bemutatása. Kifejezetten felnőttekre irányuló tevékenységről, tehát múzeumandragógiáról nem beszélhetünk, hiszen ezen kiállítások minden korosztály számára nyitottak. A múzeum hosszú évtizedek óta szerves részét képezi a város, a régió, sőt az egész magyarság kulturális örökségének (határon túlról is számos magyar látogató érkezik), ennek fontosságát igyekszik hangsúlyozni az intézmény.

A múzeum nagy hangsúlyt fektet a múzeumpedagógiára, tehát az ifjabb korosztály bevonására a kulturális emlékek és értékek megismerésébe. Az ország bármely részéről múzeumlátogatási ide érkező iskolás csoportok igénybe vehetnek

teljes mértékű kedvezményt a MÁV járatain. A diákoknak továbbá lehetőségük van a múzeumi belépőjegyeket is fél áron megvásárolni. A múzeum szervezte ostromhétvégéken való részvétel mellett különböző programok állnak a gyerekek rendelkezésére, amelyek segítségével közelebbről ismerkedhetnek meg az elmúlt évszázadok értékeinek különböző aspektusaival.

Három jelentős program áll rendelkezésre az ide látogató gyerekeknek, melyeken néhány száz forintos díjért cserében vehetnek részt. Ez az összeg minden esetben magában foglalja a szükséges eszközök költségét, amiket a múzeum biztosít a résztvevőknek. Az első ilyen program a „Kiáltványos oklevél készítése pecséttel”, mely a Rákóczi családot bemutató kiállítás megtekintésével indul, majd a foglalkozás keretein belül megtanulhatják a 17-18. századi kalligráfia alapjait, az iniciálék elkészítését. A gyerekek egy bemutatott minta (II. Rákóczi Ferenc pecsétjével ellátott Brezáni kiáltvány) alapján készíthetik el saját levelüket. Egy másik program keretein belül a múzeum igazgatónője, Dr. Tamás Edit vezetésével készíthetik el saját címerüket a diákok. A foglalkozás egy könyvtárlátogatással kezdődik, amely után a résztvevők megismerkednek a 17-18. századi heraldika alapjaival valamint a várhoz kapcsolódó híres családok címereivel, majd sor kerül a már említett munkára. Lehetőség van továbbá iniciálékészítésre is egy másik foglalkozáson, melyen a gyerekek a saját nevük kezdőbetűit formálhatják meg különböző motívumokkal díszítve (Rákóczi Múzeum weboldala 2016).

Irodalomjegyzék

- Bakó Ferenc: Múzeumépítés kisipari módszerekkel. Sárospataki Rákóczi Múzeum 1950-52. MM. 1995.
- Balassa Iván: Tíz éves a sárospataki Rákóczi Múzeum. In: Borsodi Szemle IV. 5. Miskolc. 1960.
- F. Tóth Balázs: A néprajzi gyűjtemény. In: Pintér János (szerk.): A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Magyar Nemzeti Múzeum. 2002.
- Gömöri János: A sárospataki Madonna. In: MtÉ. XXVI. 1975.
- Janó Ákos: Sárospatak és vidéke helytörténeti és néprajzi irodalma. Miskolc. 1987.
- Jósvainé Dankó Katalin: A múzeum története. In: Pintér János (szerk.): A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Magyar Nemzeti Múzeum. 2002.
- Jósvainé Dankó Katalin: A sárospataki Vörös-torony és kiállítása. MM. 1996.
- Molnár Vera: Beszámoló a sárospataki vár 1963-64. évi ásatásáról. In: HOM Évk. V. 1965.
- Múzeumpedagógia. In: Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma weboldal (2016)
<http://www.rakoczimuzeum.hu/index.php/hu/informaciok/szolgaltatasok/muzeumpedagogia> [2016.01.15.]
- Vámosi Katalin: A képzőművészeti gyűjtemény. In: Pintér János (szerk.): A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Magyar Nemzeti Múzeum. 2002.

Papp Attila: A Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma

Bevezetés

Várkonyi Ágnes jelensugorodás teóriája szerint a mai kor embere a civilizáció és kultúra eseményeit egyre gyorsuló tendenciával helyezi a múltba, ennek következtében a jelene egyre zsugorodik, múltja pedig egyre bővül. Nagyobb feladat hárul tehát a múzeumokra, azt az alapfeladatukat tekintve, hogy kulturális javakat gyűjtenek, konzerválnak és bemutatnak. Történelmi emlékeink gyűjtése már nemcsak a távoli múltra támaszkodik, hanem a közelebbi múlt emlékeit is gyűjti és rendszerezi, egyre gyorsuló tendenciával.

A közelmúltban megjelent új felfogás szerint a múzeumoknak nem csak alapvető tevékenysége bővül, hanem új feladatokkal is kiegészül a működése. Eszerint a múzeumok már totalizáló, univerzalizálódó múzeumok, melyeknek ismérvei az együttműködés más múzeumokkal; specializálódás az innováció érdekében; tudáshozzáférés hatékonyabb segítése; interkulturális, vallás és civilizációs mediáció; szabad művelődés kiterjesztése; illetve közösségfejlesztés. Röviden összefoglalva tehát a múzeumok paradigmaváltozáson esnek át. (Kurta 2012:28)

Az utóbbi évek társadalmi fejlődésére és politikai, jogi lépésekre reagálva a muzeális intézményeknek egy teljesen új környezetre kellett reagálnia. Az állami és önkormányzati fenntartás szerepe csökken, így a múzeumoknak új lehetőségeket kell keresniük, hogy fenntartásukat és fejlődésüket biztosítsák. „Közösségi finanszírozási háttér kialakítása lesz a cél, részben a turizmussal történő összehangolással.” Írta dr. Szabó József, és az általa megfogalmazott cél napjainkban egyre reálisabbnak tűnik, amelynek elérése érdekében komoly szemléletbeli és stratégiai változás várható el a múzeumoktól. (Szabó 2013:7) Mondhatni kényszerhelyzetbe lettek hozva, amelyből ha sikerül kilábalni, akkor egy innovatív modern múzeum, muzeális intézmény keletkezik belőle.

Nem elég már a történelmi emlékek gyűjtése, rendszerezése és bizonyos darabok kiállítása. Egy sokkal nagyobb feladat hárult rájuk, merném talán kötelezettségnek is nevezni; mert a múzeumoknak közösségfejlesztési centrumokká kell alakulniuk. Ez a változás zajlik napjainkban, és ennek a változásnak egyik

eredménye a múzeumpedagógia, múzeumandragógia. A változás szemmel látható – mondhatni kézzel fogható – bizonyítéka, hogy a kiállítási darabok néhány mintadarabja kikerül a vitrinből, bárki nyugodtan megvizsgálhatja őket, illetve ilyen változások az interaktívvá tett, cselekvéshez kötött múzeumi programok egyaránt. A lokális közösségi hagyományok megőrzése, ápolása, de legfőképpen a generációról generációra történő átadása szintén feladata, sőt gazdasági értelemben fenntartó ereje lett a múzeumoknak.

Ez az új szemlélet már túlmutat azon, hogy a múzeumoknak csak materiális értelemben vett emlékeket kellene megőriznie. Sőt talán sosem volt ez így, csak a hangsúly tevődött sokkal inkább erre a vonalra.

Törvényi háttér

Ahogy a 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről megfogalmazza a muzeális intézmények céljait, kiemelve a tanulmány szempontjából releváns információkat:

- kultúraközvetítő, közművelődési tevékenységével hozzájárul az egész életen át tartó tanulás folyamatához,
- közművelődési rendezvényeket és egyéb programokat rendez,
- együttműködik a nevelési-oktatási intézményekkel és múzeumpedagógiai programjaival segíti az iskolai és az iskolán kívüli nevelés céljainak elérését,
- elvégzi a kulturális javak múzeumpedagógiai célú feldolgozását, folyamatosan megújuló múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai programkínálatot biztosít,
- turisztikai vonzerejének felhasználásával, a látogatóknak nyújtandó szolgáltatásokkal helyi és országos szinten elősegíti a gazdaság élénkítését.

Kivehető az a tendencia, amelyet a bevezetésben is megfogalmaztam, hiszen már a törvényi háttérben feladatként kerül felsorolásra az a szemléleti újdonság, amelyet múzeumoknak és muzeális intézményeknek szem előtt kell tartania az üzemelésük kapcsán.

A korábbiakban említettek alátámasztására a törvényi háttérből fontosnak tartom kiemelni a finanszírozási információkat. Költségvetési szervként a megyeri hatókörű múzeumok fenntartásáról a megyeszékhely megyei jogú városi önkormányzatok gondoskodnak. Területi múzeumok esetén a fenntartó lehet az adott települési önkormányzat, több települési önkormányzat (tájmúzeum esetén), illetve járás (járás múzeum esetén) Azonban a múzeum fenntartásán túl, annak fejlesztésére és esetlegesen újítások, illetve innovációk bevezetésére nem, vagy nehezen jut forrás. Az így keletkező nehéz helyzetet különböző pályázati források, vagy olyan szolgáltatások oldják fel, amelyek plusz bevételekhez segítik a múzeumokat és muzeális intézményeket.

Törvényi és gazdasági szempontból megemlítendő még a 2010. évi örökségvédelmi törvénymódosítás, amelynek értelmébe a nagyberuházások kivételével a megyei múzeumokhoz kerülnek vissza a régészeti ásatások végzésének joga. Ez újabb bevételt jelentett volna, és szakmai szempontból is fontos változás lett volna, azonban a várt bevétel növekedést a 2013-as adatok nem támasztják alá.

Ezekből az információkból látszik, hogy a törvényben megfogalmazott célok, nemcsak terhet rónak a múzeumokra és muzeális intézményekre, hanem lehetőséget kínálnak a bevételeik növelésére a szolgáltatások bővítésével.

A múzeumandragógia

Ahhoz, hogy a múzeumandragógia fogalmát és létjogosultságát a múzeumi szolgáltatások körében megfelelően körbe tudjuk írni és fel tudjuk vezetni, feltétlen szükséges az általános embernevelés tudományának vázát felállítani. Az antropagógia (embernevelés tudománya) szerint az emberi nevelés, a célcsoportok mentén felosztva, három nagy kategóriába sorolható: pedagógia (gyermek nevelés), andragógia (felnőttnevelés), és gerontagógia (öregkori nevelés). Ennek a neveléstudományi elméletnek a kialakítása Ten Have Amszterdami Egyetemen oktató professzor nevéhez fűződik. De tőle függetlenül Pöggeler (1957) is eljutott addig, hogy különválasztotta a pedagógiát az andragógiától. A magyar neveléstudományi elméletbe Durkó Mátyás (1969) vitte be ezt a szemléletet.

Bár a pedagógiát ez a szemlélet a nevelési tudományok csak egy részeként említi, a köztudatban ettől a rendszertől függetlenül sok esetben hivatkoznak úgy rá, mint olyan tudományra, amely fedi különböző korú emberek nevelésének tudományát. A továbbiakban én az antropagógia szerinti csoportosítást alkalmazom.

Ahogy a múzeumok oktató és nevelő sajátosságai felerősödtek, megjelent a múzeumpedagógia, mely ötvözte magában a szemléltetés és az iskolán kívül történő tanulás módszerét, hatékonyabbá téve ezzel bizonyos tudás elsajátítását a fiatalabb nemzedékek számára. A múzeumpedagógia a rendszerváltás után nyert teret, amikor is az addigi direkt múzeumi kultúráközvetítést leváltotta a látogatóbarát múzeumi filozófia, lehetőséget látva a nemzetközi tapasztalatokban. Alkalmazhatóságára és hatékonyságára nem kell több bizonyíték, mint az, hogy napjainkban már egyre több múzeum nyújt ilyesfajta szolgáltatást érdeklődői számára.

Ez azonban felvetette annak a lehetőségét, hogy ha a fiatalabb korosztály tanulásának segítésére létezik múzeumpedagógiai, akkor a korábban említett modellre hivatkozva szükségszerű, hogy létezzen múzeumandragógiai is, amely a felnőtt korosztály tanulási igényeit hivatott szolgálni. Nem is beszélve természetesen a múzeumgerontagógiáról, amely az idősebb, szépkorúak tanulási lehetőségeit bővíti.

Az embernevelési tudomány alapján a három megnevezett múzeumi módszeren felül Szabó József említ egy negyediket is, amelynek célcsoportja kívül helyezkedik ezen a besoroláson. A speciális nevelési igényű csoportok, amelyeknek nevelési és tanulási sajátosságai különböznek a fentebb említett csoportoktól, így nehezen vagy egyáltalán nem illeszthetőek a felvázolt csoportosításba. (Szabó J. 2010:2)

Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma bemutatása

Az '50-es évek elején Nyírbátorban Dr. Szalontai Barnabás tanári állást vállalt, az ő fejében fordul meg egy néprajzi gyűjtemény létrehozásának ötlete, amelynek később ő alapítója is lett. Ebben az időben zajló építkezések során rengeteg régészeti lelet került napvilágra és ezen felbuzdulva Szalontai és tanítványai gyűjteni kezdték a nyírbátori lakosok segítségével a helytörténeti emlékeket. Ezeknek a lépéseknek köszönhetően 1955-ben az így összegyűjtött, a paraszti élet és a hagyományos paraszti kultúra köré szerveződő helytörténeti múzeum hivatalosan is közgyűjteménnyé vált. 1957-ben a gyűjtemény állandó helyéül választották a Nyírbátorban található egykori minorita templom épületét, amelynek megkezdtek felújítási, restaurálási munkálatait. 1961. november 19-én Dr. Ortutay Gyula néprajztudós, az ELTE rektora és a MTA rendes tagja ünnepélyes

keretek között megnyitja az első állandó kiállítást a felújított épületben. Az épület környékének felújítása és parkosítása 1963-ra fejeződött be teljesen.

A múzeum helyéül szolgáló épület olyan szempontból érdekes, hogy már az is muzeális emlékek tekinthető. A mai épület helyén a XIV. században telepedett le a ferences szerzetesek egyik szigorúbb ága, a minoriták. Első kezdetleges celláikat a meglévő templom mellett alakították ki, ahol később kolostort építettek. A reformáció megjelenésével Nyírbátorban megszűnt a katolikus egyház, az itt élő szerzetesek szétszéledtek. Petraskó vajda 1587-ben a kolostort kirabolta és felgyújtotta. A minorita rend 1717-ben kapta vissza a vagyonát és 1733-ban megindult az új kolostor építése, amely majd 10 évig tartott. A kolostort a szerzetesek 1950-ig lakták, ezután szolgált majd a múzeum helyéül. (Szalontai 1987:1)

Az így létrejött múzeumot Dr. Szalontai Barnabás közel 30 évig igazgatta és mindeközben csaknem 50 ezer tárgy gyűjt össze a régészeti, néprajzi, helytörténeti, fegyvertörténeti, numizmatikai, képző- és iparművészeti gyűjteményeiben. Állandó kiállításainak tematikája elsősorban a környező vidékek, azon belül Nyírbátor történetét mutatja be, de időközben kibővült a Báthory család történetét őrző emlékekkel. Az 1986-ban megnyílt, jelenleg is látható kiállítása a *Nyírbátor évszázadai* címet kapta és a település történetét mutatja be az első okleveles említéstől (1272) kezdve.

Állandó kiállításai mellett, időszaki kiállításaira is nagy gondot fordítanak, figyelem előtt tartva, hogy különböző korosztályok és társadalmi rétegek érdeklődését egyaránt felkeltsék. Ezek a kiállítások általában más múzeumok gyűjteményeinek egy-egy tematikus bemutatását jelenti. Említve párat, a teljesség igénye nélkül: tisztálkodástörténeti (szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum), a magyar kard történetét bemutató (Hadtörténeti Múzeum és Intézet), illetve a *Corvin Tükör – A kultusz évszázadai* című művelődéstörténeti kiállítás (Budapesti Történeti Múzeum).

A Báthori István Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum filiájaként, azaz tagintézményeként működik, akár csak a sárospataki Rákóczi Múzeum, akivel 2013 óta közösen végzi feladatait.

Emberi erőforrását tekintve kis létszámmal üzemel, foglalkoztatottjainak száma 6 fő, ami magában foglalja az igazgatót, a múzeumpedagógust, egy fő ügyviteli alkalmazottat és három fő teremőrt. Az intézmény részt vesz a Magyar Művelődési Intézet által indított III. Közfoglalkoztatási programban, amely révén foglalkoztatják a 3 teremőrt.

Múzeumpedagógia és múzeumandragógia a múzeumban

A múzeum múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységének leírásához segítségül kértem Dr. Báthori Gábort a múzeum jelenlegi igazgatóját, főmuzeológusát és hadtörténészt, aki készségesen válaszolt a kérésemre. A konzultáció során elbeszélgethettem vele és a múzeum múzeumpedagógusával Szabóné Harcsa Szilviával, akik nagyon sok hasznos információt adtak át nekem tevékenységeikkel kapcsolatban.

Mind a múzeumpedagógiai, mind pedig a múzeumandragógiai tevékenység folyamatos jelleggel zajlik a múzeum programjai és szolgáltatásai között. Nagyobb hangsúly tevődik a múzeumpedagógiai tevékenységre, amelyet igen komolyan vesznek. Kifejezett célként fogalmazódik meg az oktatás-képzési szerep, hogy a múzeum kiállításaiiban és gyűjteményeiben rejlő tudásanyagot be tudják kapcsolni a környező iskolák oktatási terveibe. Céljuk továbbá a minél szélesebb korosztály elérése, az óvodásoktól egészen a középiskolás tanulókig és minél változatosabb módszerek alkalmazása az ismeretanyag átadására.

Múzeumpedagógia

Múzeumi órák tartása 2008 óta van a múzeumban. Első lépésként óvodás és alsó tagozatos tanulókat céloztak meg. A későbbiekben mind a résztvevő iskolák, mind a korosztály bővült. Az tanulási stratégiák változásához híven fontos elem lett a tanárok kompetenciafejlesztő tevékenységének fejlesztése (kreativitás, kommunikációs és érzelmi kifejezőképesség, kronológiai érzék, szövegértési, -alkotási és logikai képesség)

A múzeumpedagógiai tevékenység során egyéni, páros és csoportos oktatási módszereket alkalmaznak formális és informális kerek között. A tantárgyak, amelyekhez a múzeum oktatási tevékenysége kapcsolódik a következők: történelem, művészettörténet, hon- és népismeret, rajz- és vizuális kultúra. A foglalkozások során projektort és kivetőt is alkalmaznak, hogy még szemléletesebbé tegyék az előadásokat, illetve tervbe van véve a számítógépes terem technikai felújítása, modernizálása is.

A múzeum felmérte és épített a környező oktatási infrastruktúrára. Múzeumpedagógiai tervezetük tételesen kiemeli a Nyírbátor környéki összes óvodát, általános és középiskolát, illetve a településen található értelmi fogyatékos gyerekekkel foglalkozó speciális iskolát is. Ezen túlmutatóan a tervezet tartalmazza azt a célt is, amelynek jelenleg a kivitelezése zajlik: a Nyírbátori kistérséghez tartozó környező településeken található oktatási intézményekkel történő kapcsolatfelvétel és partnerség kialakítása. Céljuk még nyitni az idősebb korosztály felé is, ugyanis a múzeumpedagógiai tevékenység résztvevői eddig elsősorban az óvodai és az alsó tagozatos általános iskolás tanulók voltak nagyrészt, azonban a felső tagozatos és középiskolás bevonása is fontos lenne.

Az tanórák megtartásának helye függőben áll a körülményektől, elmondható, hogy ilyen tekintetben a múzeum (olykor szükségből) nagyon rugalmas. Ideális esetben a foglalkozások helyszínéül a múzeumi kiállító termek szolgálnak, azonban ettől sajnos két esetben el kell tekinteni: az egyik a téli időszak, ugyanis a múzeum épületének jellegéből adódóan a fűtése problémás, a másik eset, amikor a tanulók valamilyen okból nem tudnak a múzeum helyszínére elutazni. Alternatívaként szolgál ezekre a problémákra a közeli templom, ahol van lehetőség ilyen jellegű foglalkozások megtartására, illetve a múzeumpedagógus igény szerint elutazik a tanulók iskolájába. Fontos még megjegyezni, hogy amennyiben az órák nem a múzeum épületében vannak megtartva, abban az esetben a múzeumi tárgyak néhány darabját elszállítják a kiválasztott helyszínre, így a múzeum lehetőségeiből adódó szemléletesség részben megmarad.

Múzeumpedagógia szolgáltatásuk fenntartásában nagy hangsúlyt kapnak a pályázatok. A pályázatok révén sikerült a múzeumnak beszereznie olyan eszközöket, amelyek növelték az oktatási tevékenység minőségét, ilyenek például a laptopok, projektorok, színes fénymásoló gép, szemléltető eszközök, műtárgy másolatok, padok és székek. A múzeumban jelenleg is fut 3 pályázat (2016-ig és 2017-ig), amelyek ezt a tevékenységet támogatják, ezek a következők:

- TIOP-1.2.2/09/1 - Múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése
- TÁMOP - 3.2.8/10/B "Múzeumok Mindenkinek" Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése
- TÁMOP - 3.2.11/10/1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása

Tevékenységük kapcsán fontos megemlíteni, hogy igénylik a folyamatos visszajelzést, így személyes kapcsolatot tartanak mind a tanárokkal, mind pedig a

diákokkal. A vélemények és a visszajelzések mentén alakítják igény szerint a foglalkozásokat. Szóban és írásban egyaránt végeznek visszacsatolással kapcsolatos tevékenységet, amelynek eredménye hozzájárul a múzeumpedagógiai tevékenység fejlesztéséhez. Példának említeném, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel több kézműves foglalkozást tartanak a múzeumban a diákok számára.

Programjaikból szeretnék megemlíteni párat, ezzel is érzékeltetve a sokszínűséget:

- „Mesélő tárgyak” 2-4. és 5-8. évfolyam számára
- Múzeumi szakkörök (Ki minek a mester? , Kincskereső, Büntény a klastromban stb.)
- Szünidei múzeumi gyermekfoglalkoztató
- Speciális múzeumi foglalkozások 2-4. évfolyam számára (a városban található tanulási nehézségekkel küzdő gyerekekkel foglalkozó iskola számára)

Múzeumandragógia

A Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeumban élénk múzeumandragógiai tevékenységek zajlanak, még ha nem is alkalmazzák ezt az elnevezést rájuk. A felnőtt korosztálynak szóló programjaik és szolgáltatásaik palettája rendkívül színes képet mutat.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a múzeum nagy vonzáskörzettel rendelkezik. Ilyen irányú kérdésemre határozottan azt a választ kaptam, hogy országos szinten akadnak érdeklődők a múzeum iránt, de évente több csoport is érkezik a Partiumból és Lengyelországból is. Ezekből a régiókból és országokból érkezők érdeklődése természetesen Báthory István erdélyi fejedelemsége és lengyel királysága okán van és az ezzel kapcsolatosan őrzött emlékekkel. A külföldi érdeklődők segítésére idegen nyelvű prospektusok és útmutatók is találhatóak a múzeum területén és szükség esetén idegen nyelvű tárlatvezetést is biztosítanak.

A múzeum általános bemutatásánál direkt módon csak említést tettem a múzeum támogatására létrejött a Múzeum Baráti Köréről, amely a visszatérő látogatók egy erős alapját képezi. Az 1976-ban alakult egyesület célja a múzeum segítése céljai elérése érdekében. Nemcsak a látogatói sorokat erősítik, hanem

kulturális és finansziális támogatást nyújtanak a múzeum munkájának programjai és rendezvényei szervezésében és kivitelezésében.

Az említett rendezvények és programok témája elsősorban neves évfordulókhoz és ünnepekhez kapcsolódik – akárcsak a múzeumpedagógiai események is. Ezen túl, azonban előadásokat, könyvbemutatókat, beszélgető köröket is rendeznek, elsősorban történelmi témában, de a napjainkat érintő témák is felmerülnek. A rendezvények címválasztása is a széleskörű témaválasztásra utal „Beszélgetések múltrol, jelenről és jövőről...”. Az előadások előadói között megjelennek Nyíregyházi Főiskolából és más múzeumokból meghívott vendégelőadók is. A teljesség igénye nélkül megemlítve párat a színes előadások listájából:

- A magyar művelődéspolitikai sikertörténete – Dr. Báthori Gábor, hadtörténész, MNM Báthori István Múzeuma
- A firenzei művészet a XV. században. A művészek, mint tudomány – Leonardo Da Vinci – Dr. Drabancz M. Róbert, főiskolai docens, Nyíregyházi Főiskola
- „Fél Camino”. Egy zarándokút története – Dr. Vofkori Mária, múzeumigazgató, Rétközi Múzeum Kisvárda

A programok köre nyitott, minden érdeklődőt szívesen fogadnak. A programok nagyrészt a múzeum épületében kerülnek megrendezésre, esetenként a Nyírbátori Kulturális Központ épületében.

A programok és rendezvények felvázolásával szerettem volna érzékeltetni, hogy a múzeumandragógiai tevékenység határozott módon jelen van a múzeum szolgáltatásai között, még ha erre nem is hivatkoznak ilyen módon.

Összegzés

Ebben a tanulmányban céлом volt bemutatni általánosságban a magyarországi múzeumok körében kialakult új helyzetet, illetve azt a változást, amelyen most keresztül mennek. Ezt követően röviden felvázoltam a múzeumpedagógia és múzeumandragógia kialakulásának rövid történetét, hogy könnyebben érthetővé váljon a múzeumpedagógia és múzeumandragógia kialakulása és szükségszerűsége.

Ezt követően a Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeumán keresztül szerettem volna szemléltetni bizonyításképpen a korábbiakban felvázolt változások gyakorlati mibenlétét. Különös hangsúlyt fektettem a múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai szolgáltatások megvizsgálására, ugyanis úgy gondolom, hogy részben ezeknek a szolgáltatásoknak a megjelenése tükrözi talán legszemléletesebben azokat a változásokat, amelyeken a múzeumok az utóbbi években átmennek.

A bevezetési részben felidéztem Várkonyi Ágnes jelenzsugorodás teóriáját és zárásképpen szeretném az itt összesített anyag kapcsán kicsit kibővíteni a gondolatot. Valóban igaz észrevétel, hogy a civilizációk és kultúrák jelene egyre zsugorodó tendenciát mutat, a múltja pedig egyre növekszik. Talán értelmezhető ez úgy is, hogy az olyan intézmények, amelyek a mind nagyobbodó múlt örökségeit őrzik, egyre rövidebb idővel rendelkeznek, hogy ezt a felhalmozott tudást átadhassák, így fejleszteni kell a módszereiket. Talán ennek lehet eredménye ez az új felfogásmód, amely a múzeumok falai közé csempészte az interaktivitást, új szemléltető módszereket és azokat a foglalkozásokat, amelyek gyerekeknek és felnőtteknek is hatékonyabban képes tudást átadni, akár szórakoztató körülmények között is.

Felhasznált irodalom

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

Kócsáné Horváth Erika (2014): A vidéki múzeumok pénzügyi helyzetének változásai – előadás, Magyar Vidéki Múzeumok Szövetségének konferenciája 2014. március 3.-án, http://magyarmuzeumok.hu/tema/1713_a_videki_muzeumok_penzugyi_helyzetenek_valtozasai, megtekintés ideje: 2016. január 9. 14:05

Kurta Mihály (2012): Múzeumandragógia Magyarországon, Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület, Szentendre – Budapest, 2012

- Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma (2013): Múzeumpedagógiai szolgáltatások In. <http://bathorimuzeum.hu/index.php/hu/szolgaltatasok/7-muzeumpedagogia> , megtekintés ideje: 2015. január 10. 15:50
- Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma (2015): A Báthori István Múzeum múzeumpedagógiai terve
- Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma (S.A.): Az épület története In. <http://www.nyirbim.hu/> , megtekintés ideje: 2016. január 6 18:45
- Népešsý Noémi (2006): A magyarországi múzeumok finanszírozása és gazdálkodása In G. Márkus György (szerk.): Tudományos Közlemények 14.-15. (2006. április) Általános Vállalkozási Főiskola Kiadója, 291-307 p.
- Szabó József (2010): A múzeumok új kihívása: A múzeumandragógia In. Kurta Mihály et al (szerk.): Múzeumandragógia, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2010, 85-95. p.
- Szabó József (2012): Múzeumandragógia, az informális és nonformális tanulás új lehetőségei In. Szabó József (szerk.): Múzeumandragógiai tanulmányok, Debreceni Egyetem, 2012, 4-8 p.
- Szalontai Barnabás (1987): Nyírbátor – Báthori István Múzeum In. Füzes Endre (szerk.): Tájak – Korok – Múzeumok Kiskönyvtára 61. szám

Habarics David: A Szatmári Múzeum története

Mátészalkán csak igen későn alakultak ki önálló múzeum létrehozásának feltételei. A múzeum alapításának első gondolatára csak a második világháború kitörése előtti időkben került sor. Ekkor néhány fiatal értelmiség az itt gyűjtő etnográfus Móricz Zsigmondra, Luby Margitra, Csúry Bálintra hivatkozva vetette fel a mátészalkai múzeum alapításának gondolatát, azonban pénz hiánya miatt erre nem kerülhetett sor. 1956-ban az újabb demokratizálódási folyamat részeként, azzal párhuzamosan ismét újraéledt a múzeum létesítésének igénye. A múzeum nem hivatalos, hanem magán kezdeményezésből, Márton Árpád gimnáziumi tanár lelkes munkája révén jött létre. Tanítványai segítségével erőteljes és eredményes gyűjtőmunkába fogott. Mivel a gyűjteménynek nem találtak megfelelő otthont, ezért a gimnázium alagsorában helyezték el. Megfelelő épület hiányában azonban, anyagát nem tudta szakszerűen raktározni, még kevésbé kiállítani. Mindezt látva a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya 1963-ban a gyűjteményt Szatmári Múzeum néven egyrészt államosította, másrészt tájmúzeummá minősítette. Ennek ellenére az akkorra már jelentős mennyiségűvé váló gyűjteménynek mégsem tudtak megfelelő helyet találni. A helyzet akkor vált igazán tragikussá, mikor Márton Árpád ezt a helyzetet megelégtelve elhagyta Mátészalkát. A sok alkalmi hurcolkodás, az alkalmi megoldások egyrészt megakadályozták a gyűjteménygyarapodást, másrészt a már meglévő anyagok sérüléséhez vezettek. Így a gyűjteményt elszállították Mátészalkáról és ideiglenesen Vaján helyezték el.

Végül 1973-ban történt meg a kedvező fordulat a Szatmári Múzeum életében, amikor a helyi vezetők elhatározták a gyűjtemény méltó elhelyezésének megoldását. 1974. július 1-én főállású múzeumigazgatóvá nevezték ki Farkas Józsefet. A Szatmári Múzeum 1974 végén beköltözhetett jelenlegi helyére, a Kossuth utca 5. számú emeletes épületbe, ami korábban – Péchy-palota szecessziós épülete – főispáni lakás volt.

A múzeum kapuit először 1976-ban nyitotta meg az érdeklődők előtt. Dr. Farkas József az épület birtokbavétele után gyors gyűjteményfejlesztő munkába kezdett, melynek során visszahozta Vajáról a korábban odaszállított anyagokat és néprajzi gyűjtő és feldolgozó tevékenységre specializálódott.

A múzeum a századelő paraszti élet mindennapjainak egyik fontos kellékeit kutatta fel, s gyűjtötte össze. Dr. Farkas József munkájának köszönhetően a gyűjteményben régi hombárok, gabonatarató szuszékokat, kődarálókat, a tájjellegű ekéket,

boronákat valamint népi készítményeket, fafaragásokat és fazekas készítményeket is találhatunk. A múzeum már alakulásának első éveiben is igyekezett a közművelődésben aktívan részt venni azáltal, hogy tárgyakat adnak különböző vetélkedőkhöz, valamint kapcsolatot építettek ki az iskolákkal, hogy órákat tarthassanak az épületben. Színjátzó rendezői tanfolyamnak itt tartottak előadást a szatmárcsekei bábjátékosokról, közben kihasználva a lehetőséget a tájról is. Az intézmény arra vállalkozott, hogy állandó kiállításon mutatja be az érdeklődőknek a táj egykor használatos munkaszekereit. Dr. Farkas Józsefnek ötlött eszébe először, hogy összegyűjtse a Szamoshát, a Tiszahát, az Erdőhát és az ecsedi láp falvainak régi szekereit tárgyi és szellemi értékeit és az országban először szekérmúzeumot rendezett be. Később Képes Géza mátészalkai születésű költő érem- és plakett gyűjteményének értékes darabjaival gazdagodhatott a múzeum állandó kiállítása.

A múzeum tágas udvara lehetőséget kínált arra, hogy a szatmári félereszek, színek mintájára közlekedési eszközök tárolására és félszabadtéri kiállítására alkalmas szekérszínek épüljenek meg. A szekérgyűjteményt ma is a múzeum udvarában lehet megtekinteni. Közel 40 éves múltra tekint vissza a néprajzi nagytárgyak tematikus gyűjtése. E gyűjtőmunkának köszönhetően jelenleg közel 100 darabot számláló szekér kocsik és hintógyűjtemény várja a látogatókat.

A nyugdíjba vonuló dr. Farkas József helyére 1991-ben

Cservényák László kapott kinevezést. Lendületes, intenzív munkája révén mára a Szatmári Múzeum régióink egyik legkedveltebb kulturális fellelvára lett. Igazgatóként legfőbb célja a múzeum nyitottabbá tétele a közönség előtt volt. Tizenöt éve rendszeresen bekapcsolódik Mátészalka város kulturális rendezvényeibe, melyek jelentős részének a múzeum ad otthont. A múzeum a jövőben is azon dolgozik, hogy kulturális örökségünk veszélyeztetett tárgyait felkutassa, megőrizze és az érdeklődő látogatók elé tárja.

2009. október 15.-én Mezőkövesden a Matyó múzeumban vehette át a múzeum igazgatója a Pulszky Ferenc Magyar Múzeumi Egyesület Kismúzeumi Tagozatának

kitüntetését, a Poroszlay Ildikó emlékéremet. A mindössze évente egy alkalommal egy múzeum részére adandó díjat az ország 800 múzeuma közül a Szatmári Múzeum érdemelte ki. A szakmai konferenciák és a tudományos kiadványok (pl. a kétkötetes Mátészalka monográfia) egy olyan tudományos „műhely” dicsérnek, amit a Szatmári Múzeum tart össze.

Szatmári Múzeum gyűjteményei

Az 1975-ben alapított Szatmári Múzeum a régió összegyűjtött szellemi és tárgyi örökségének legrangosabb központja, a régió egyetlen tudományos intézménye, így Szatmár néprajzi értékeinek őrzése, mentése folyamatos és állandó részét képi tevékenységének. A közel száz darabot számláló kiállítás gazdagon illusztrálja a népi teherhordás, a polgári és nemesi személyszállítás közlekedési eszközeit.

Nem hiába nevezik „Közép-Európa legnagyobb szekér- kocs- hintó és szángyűjteménye” címmel magukat. Mindezeket a három részből álló körpanorámás szekérszínben tárják a látogatók elé. Ugyanitt láthatóak a szekérkészítés kismesterségei: egy kerékgyártóműhely és egy kovácműhely, valamint a szatmári nép gazdálkodását bemutató mezőgazdasági eszközök gyűjteménye. „Asszony a háznál” címmel a szövés-fonás, a kenyérsütés és a tej feldolgozásának eszközkészletét mutatjuk be a látogatóknak.

A főépületben a Szatmár-beregi fafaragásokat, a szatmári lábbeli készítését, Mátészalka sajtóját, az ásványokat, valamint a népi díszítőművészetet és lakásbelsőt bemutató állandó kiállítások mellett havonta megújuló képzőművészeti tárlatok várják az érdeklődő látogatókat, három időszakos kiállító

teremben. Az emeleti részen találhatóak többségében múlt századbéli sütő, főző, és tároló edények, mely a látogatóknak betekintést ad az őrségi fazekasok formavilágába. Ugyanitt megtalálhatóak még az egykor használt gazdagon díszített ruhás frigyládák is. A múzeum legjelentősebb képzőművészeti gyűjteménye az állandó kiállítások között a nemzetközileg is elismert festőművész Gábor Marianne életmű kiállítása, Kertész Klára kerámiái, valamint Kútvölgyi Mihály fotóművész Szatmár-Beregi fafaragások fotókiállítása látható. A múzeum adattárában őrzik Luby Margit néprajzkutató több mint húszezer oldalas néprajzi gyűjtését. A Szatmári Múzeum gyűjteménye bemutatja a Magyarországon fellelhető taliga-, szekér-, kocsi- és hintótípusok alapváltozatait és azok különböző, továbbfejlesztett és speciális változatait. A gyűjtemény kiemelkedő darabjai:

- kígyóvasalású szatmári parasztszekerek
- kastos szekér
- nyírségi taliga
- jászsági szekér
- vásározó szekér
- disznószállító szekér
- Kölber-féle félfedeles hintó
- Viktória hintó
- Károlyi kocsi
- Cziráky kocsi
- társas vadászkocsi
- gavallér kocsi

- körösi kocsi
- hentes kocsi
- bácskai kocsi
- kis, közép és nehéz homokfutó
- szivattyús és lajtos tűzoltókocsi
- halottas kocsi és hintó
- lengyel és orosz típusú szán

A múzeumpedagógiai foglalkozásaik nagy része tehát ehhez az állandó gyűjteményéhez kapcsolódik, másik része pedig az évi 10-15 időszak kiállításunk valamelyikéhez.

Szatmári Múzeum feladatai és célkitűzései

A népi kultúra bemutatása és életben tartása az elsődleges célkitűzésük, így folyamatosan a felmerülő igényekhez igazodva újítják a múzeum kínálatát. A múzeum a mellett hogy szórakoztat még kutat, oktat, nevel és gyűjti a tanítani való alapanyagokat. Ugyanis a kisvárosok kulturális életében jelentős események és közösségformáló hatásúak a művészeti tárlatok. Az elmúlt 20 év kiállítási tapasztalata megerősíti ezt a nézetet, mely több mint 620 kiállítás tükrében mérhető vizuális értékefejlesztő tevékenységként értékelhető. Továbbá szerteágazó programcsokorral minden korosztály számára meg lehet adni a közművelődés lehetőségét. Hasonló gondolkodás mellett dönthettek 2006-ban arról, hogy ezentúl részt vesznek a Múzeumok Mindenkinek Program keretében meghirdetett Múzeumok Őszi Fesztiválján, ezzel is színesítve az intézmény által nyújtott programok listáját.

2009-ben az egyik legfontosabb célkitűzésnek az óvodások bevonását tartották programjainkba. Ennek megvalósításáért kialakítottak és tovább javították a kapcsolatot a város összes óvodájával, rendezvényeikről pedig részletes és rendszeres tájékoztatást adtak ezen intézmények számára. Így az óvodás és általános iskolás csoportok a gyakorlatban is kipróbálhatták népi a múzeumban lévő gyermekjátékokat, versenyeket szerveznek számukra, összekötve múzeumpedagógiai rendezvényeikkel (tojásfestés, agyagozás). Mindezek eredményeképpen nagy számban és rendszeresen jelen vannak 2009-től már

nemcsak a mátészalkai, de a környező falvak óvodásai, iskolásai is a múzeumpedagógiai foglalkozásokon, Múzeumok Éjszakáján és a Múzeumok Őszi Fesztiválján. A múzeum munkatársai igyekeznek olyan programokat összeállítani számukra, amelyek lekötik a figyelmet, kreativitásukat elősegíti (hímes tojásfestés, agyagozás) ismereteiket bővíti, finom-mechanikai fejlődésüket szolgálja, mozgásigényüket kielégíti (szabadtéri népi gyermekjátékok). Mindezek mellett természetesen az középiskolások számára is igyekeznek koruknak és ismereti szintjüknek megfelelő programokat, rendezvényeket kínálni. Így a játékos vetélkedők, tananyaghoz kapcsolódó múzeumpedagógiai órák, a Múzeumok Éjszakája programjainak egy része csak nekik szól.

Az aktív lakosságnak szintén kínálnak programokat (kerékpártúra), valamint változatos időszaki kiállítások (testfestés, ékszerkiállítás, fotó-, festmény-, grafikai kiállítások, szódavíz és söröskrigli tárlatok, valamint borkóstoló) megnyitáin rendszeresen fellépő művészek előadásait élvezhetik.

A nyugdíjasokról sem feledkeznek meg, könyvbemutatókkal, előadásokkal, írók-költők teadélutánjával színesítik rendezvényeiket. E programokat minimális költségráfordítással igyekeznek megoldani. Törekvéseinek kiemelt és legfőbb segítője a Művészetbarát Egyesület.

Látogatók magas színvonalú kiszolgálása

A Szatmári Múzeum Mátészalka legszebb utcájában található, minden közlekedési eszközzel jól megközelíthető, a városközponttól pedig mindössze 5 perces gyaloglással elérhető. Szerencsére az állandó kiállításait sikerült akadálymentesíteni, így mozgáskorlátozott vendégek fogadása is lehetséges. Sőt, ezen felül bármilyen fogyatékkal élő vendégük ingyen látogathatja az intézményt. Sajnos időszaki kiállításait csak egy része akadálymentesített, anyagi fedezet hiányában nem lehet megvalósítani egy felvonó beépíttetését. Mivel kis létszámmal működik a múzeum, ezért sem múzeumi bolt, sem kávézó nem áll rendelkezésre. Viszont a télikert üvegfalain keresztül megfigyelhető körpanoráma igyekszik kiengesztelést biztosítani a látogatóknak.

A Szatmári Múzeum 2007 január óta a világhálón több helyen is elérhető, minden fontos információ rendelkezésre áll a múzeumról a <http://www.szatmarimuzeum.hu/> és a www.iranymagyarorszag.hu honlapokon. Ezekon túl természetesen a helyi médiákat is értesítik havi rendszerességgel az

időszaki kiállításokról, rendezvényekről, ami jelen esetben a Mátészalkai TV (M1 TV). Valamint a környékbeli televíziós stábok is rendszeresen közvetítenek a múzeum kínálta programokról, fontosabb eseményekről (Szamos Tv, Kölcsey Tv). Minden időszaki kiállításhoz készül meghívó, melyeket személyre szabottan postáznak.

A gyűjteményi tárgyak digitális képi megjelenítése, internetes hozzáférhetőség teljesülése:

A tárgyak digitalizálását az egyre szűkülő költségvetés sajnos nem teszi lehetővé. De az önálló honlapjuk folyamatos fejlesztés alatt áll.

A múzeumi kiállítás feldolgozásának céljai:

- kulturális örökségünk anyagi és szellemi (népi kultúra: építészet, lakáskultúra, életmód) megóvása
- szórakoztató ismeretszerzés
- vizuális kultúra fejlesztése
- kulturális identitás erősítése
- kreativitás fejlesztése
- környezettudatos szemléletre és egészséges életmódra való nevelés

A múzeum kapcsolatrendszere

Civil és intézményi kapcsolatok

A Szatmári Múzeum egyik fontos feladata, hogy a civil kulturális szervezetekkel továbbra is szoros együttműködjön, programjaikhoz a szakmai háttér biztosítása oly módon, hogy az intézmény többi funkciója ne sérüljön.

Aktív és lelkes múzeum- és művészetbaráti kör működik a városban, akik rendszeresen támogatják a Szatmári Múzeum tevékenységét. Kiváló kapcsolatokat ápolnak külföldi testvérmúzeumokkal, egyre több vidékén ismerik és elismerik a múzeumot. Ezt bizonyítja az évről-évre gyarapodó látogatói létszámuk, valamint a rendezvényeiken résztvevő, érdeklődő közönség.

Szakmai és tudományos kapcsolatok

A múzeumoknak, közgyűjteményeknek aktívan részt kell vállalniuk a település tudományos életében is. Ezen kapcsolatrendszer garantálhatja, hogy az általa képviselt értékeket, eredményeket széles körben megismerjék. Mátészalkai Városi Művelődési Központ, a Mátészalkai Művészetbarát Egyesület, és a mátészalkai Képes Géza Városi Könyvtár valamint a Sóstói Múzeumfaluvál pedig már évek óta jó a kapcsolat.

Kapcsolatok az iskolákkal, óvodákkal

Óvoda: Négy évszak óvoda

Általános Iskolák: Kálvin János Református Általános Iskola, Képes Géza Általános Iskola, Móra Ferenc Általános Iskola és Speciális Előkészítő Szakiskola, MórícZ Zsigmond Magyar-Angol Kéttannyelvű Általános Iskola, Széchenyi István Katolikus és Német Nemzetiségi Általános Iskola.

KözépisKolák: Esze Tamás Gimnázium, Baross László Mezőgazdasági SzakközépisKola és Szakiskola, Mátészalkai Szakképzési Centrum Gépészeti SzakközépisKolája és Kollégiuma.

Ezeknek az iskoláknak a diákjai minden évben rendszeresen részt vesznek a múzeumpedagógiai órákon.

Közművelődési és közönségkapcsolati tevékenység

Kiállítások

Állandó kiállítások:	megnyitás éve/hó
1. Szekerek, szánok, gazdasági eszközök	1981/10
2. Lábbelikészítés Szatmárban	1983/10
3. Néprajzi nagytárgyak	1988/10
4. Szatmár-beregi fafaragások című fotókiállítás	1984/10
5. Kocsi-és hintógyűjtemény	1995/10
6. Gábor Marianne festőművész emlékkiállítás	1995/11
7. Zielinszki Szilárd mérnök emlékkiállítás	2004/09
8. Képes Géza költő-műfordító emlékkiállítása	2009/05
9. A régi Mátészalka képeslapokon	2006/01
10. Ujváry adomány: Holló László grafikák; kortárs művészeti alk.	2006/12 2008/06
11. Világítástörténeti kiállítás	2009/08
12. Kertész Klára keramikusművész emlékkiállítás	

Időszaki kiállítások:	kiállítás időtartam/hét
1. Kísérő körök” Antall István újságíró-műsorvezető kiállítása	5 hét
2. Albert Flórián emlékkiállítás	5 hét
3. „Tavaszi hajtás” II. interaktív szépség-bemutató és kiállítás	4 hét
4. Toronicza Tamás minikönyv-gyűjtő kiállítása	6 hét
5. Eugen Jenő Bocsor és Gizi Csuzy svédországi festőművészek kiállítása	6 hét
6. „Csodarabbik emlékhelyei és emlékezői” Csutkai Csaba fotóművész kiállítása a Holokauszt 70. évfordulója alkalmából	
7. „Pásztorélet” Janó Ákos fotóművész kiállítása	5 hét
8. Szikora Tamás Munkácsy-díjas festőművész kiállítása	6 hét
9. „Nagybánya egy magángyűjtemény tükrében” válogatás Dr. Szabó Ákos gyűjteményéből	7 hét 8 hét
10. „Textil-kép varázs” Szabó Anna kiállítása	8 hét

Látogatók száma 2014-ben:

Teljes árú belépőt vásárló látogató:	608 fő
Kedvezményes árú jegyet vásárló vendég:	1 450 fő
Ingyenes látogató:	9011 fő
Összesen:	11 069 fő
Ebből diák:	6 919 fő
Ebből külföldi látogató/beclés:	250 fő

Az állandó kiállítások megnevezései	látogatók száma
1. Szekerek, szánok, gazdasági eszközök	1 448 fő
2. Lábbelikészítés Szatmárban	419 fő
3. Néprajzi nagytárgyak	414 fő
4. Szatmár-beregi fafaragások című fotókiállítás	431 fő
5. Kocsi-és hintógyűjtemény	1 530 fő
6. Gábor Marianne festőművész emlékkiállítás	321 fő
7. Zielinszki Szilárd mérnök emlékkiállítás	304 fő
8. Képes Géza költő-műfordító emlékkiállítása	399 fő
9. A régi Mátészalka képeslapokon	867 fő
10. Ujváry adomány: Holló László grafikák; kortárs művészeti alk.	512 fő
11. Világítástörténeti kiállítás	321 fő
12. Kertész Klára keramikusművész emlékkiállítás	303 fő
Összesen:	8 269 fő

Az időszakos kiállítások megnevezései	látogatók száma
1. „Kísérő körök” Antall István újságíró-műsorvezető kiállítása	174 fő
2. Albert Flórián emlékkiállítás	318 fő
	225 fő

3.	„Tavaszi hajtás” II. interaktív szépség-bemutató és kiállítás	313 fő 314 fő
4.	Toronicza Tamás minikönyv-gyűjtő kiállítása	
5.	Eugen Jenő Bocsor és Gizi Csuzy svédországi festőművészek kiállítása	228 fő
6.	„Csodarabbik emlékhelyei és emlékezői” Csutkai Csaba fotóművész kiállítása a Holokauszt 70. évfordulója alkalmából	207 fő 329 fő 403 fő
7.	„Pásztorélet” Janó Ákos fotóművész kiállítása	
8.	Szikora Tamás Munkácsy-díjas festőművész kiállítása	289 fő
9.	„Nagybánya egy magángyűjtemény tükrében” válogatás Dr. Szabó Ákos gyűjteményéből	
10.	„Textil-kép varázs” Szabó Anna kiállítása	
Összesen:		11 069 fő

Közművelődési tevékenység	mennyiség
Tárlatvezetések száma:	26
Szakvezetések száma:	11
Tanulmány- és látványtári vezetések:	4
Rendezvényekkel egybekötött vezetések:	12
Idegen nyelvű vezetések:	3
Múzeumpedagógiai foglalkozás száma (óra):	77
Múzeumpedagógiai foglalkozás résztvevői száma:	1830
Diákok részére tartott egyéb rendezvény:	5
Résztvevőinek száma:	7

Múzeumpedagógiai foglalkozások, melyekre előzetes egyeztetés alapján egész évben lehet jelentkezni

1. A magyar kocsizás
  - A múzeum kocsi gyűjteményének bemutatása. Helyszín: a múzeum szekérszíne.
  - A magyarországi kocsizás, kocsigyártás története.

- Vetítettképes előadás, általános iskola felső tagozat illetve középiskolások számára.
2. Hiányzik egy kereked?
- Ismerkedés a kerékgyártó munkájával, eszközeivel, a múzeum kerékgyártó műhelyében.
  - Bemutatóval egybekötött vetítettképes előadás, melyben végig követhetik, hogyan készül a szekérkerék.
  - Ajánlott korosztály: általános iskola felső tagozat
3. Kipp-kopp kalapács
- A kovácsműhely bemutatása.
  - A kovácsműhely szerszámainak megismerése, illetve néhány általa készített eszköz bemutatása
  - Ajánlott korosztály: általános iskola alsó és felső tagozat
4. Barangolás Szatmárban
- Vetítettképes előadás középiskolások számára
  - Tágabb környezetünk megismerése
  - Szatmár néprajzi és kulturális emlékhelyei
  - Ajánlott korosztály: középiskola

Múzeumpedagógia rendezvények

A múzeum állandó kiállításaihoz kötődő múzeumpedagógiai órák száma: 18

- „Jön a kocsi” - a szekérgyűjtemény (általános iskola)
- „Hiányzik egy kereked” - a kerékgyártóműhely (általános iskola)
- „Kipp-kopp kalapács” - a kovácsműhely (óvodák)
- Barangolás Szatmárban - előadás (középiskola)

A múzeum időszaki kiállításaihoz kötődő múzeumpedagógiai órák száma: 35

- Hímes tojás festés (Húsvét - Szódásüveg kiállításához)
- Állatfigurák készítése agyagból (Kertész Klára keramikusművész kiállításához)
- Népi gyermekjátékok

Egyéb múzeumpedagógiai rendezvények: 24

- Várostörténeti verseny a Szatmári Múzeumban Középiskolai vetélkedő

Állandó kiállításaihoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozások

Kocsi szekér, kocsi szán... (ajánlott korcsoport 4-8. osztály)

A gyerekek a foglalkozás során elméleti és gyakorlati ismereteket szerezhetnek a magyarországi fogatos járművekről, bepillanthatnak annak történetébe, megismerkedhetnek alapvető típusaival, több részével. A múzeum magyar kocsi gyűjteményének a bemutatása, melynek helyszíne a múzeum szekérszíne. A magyarországi kocsizás, kocsigyártás történetét meséli el. A látogatók megismerkedhetnek a szatmári szekerekkel, amik formájukban, alakjukban, használati módjukban és terminológiájukban benne él a táj, tükröződik a

vidéki arculata, kisejlik jellege. Lehetőségük van a gyerekeknek arra, hogy betekintést nyerjenek a régi idők közlekedési járműveire. A foglalkozás ideje alatt felülhetnek rájuk, vagy akár egy kis szerepjátékot is eljátszhatnak a régi időkből, ami fejleszti a kreativitásukat. A kiállítás leginkább a fiúk érdeklődését kelti fel, akik nagyon aktívan vesznek részt ezekben a programban. A programban szerepel még a kigyóábrázolás megismertetése a szatmári szekereken. Ezek a mondák minden gyermek kíváncsiságát felkeltik, és alig várják, hogy megnézhessék a kigyóábrázolásokat a szekereken. Ez a kiállítás lehetővé tette, hogy a gyerekek betekintést nyerjenek a népi mondák, hiedelmek világába. A bemutató után egyéni vagy csoportos kutakodásra, ismeretek bővítésére, elmélyítésére nyílik lehetőség, feladatlapos módszer segítségével.

Hiányzik egy kereked?... (ajánlott korcsoport 1-4. osztály)

Helyszín a múzeum kerékgyártó műhelye, ahová a múzeumpedagógus a foglalkozásra érkező csoportot vezeti. Itt történik a kerékgyártás bemutatása. Az udvaron kis műhelyek vannak felépítve a régi korokból. A gyerekek feladata, hogy a megfelelő műhelyt megtalálják, ami nem okoz nekik nehézséget, hisz rögtön szembetűnik a látogatóknak a falra felakasztott óriási kerek. A pedagógus először egy rövid ismertetést tart a kerékgyártó munkájáról és eszközeiről, majd id. Tardi István kerékgyártó mesterről tart egy kis életrajzi bemutatást. Az ő munkásságának a menetét ismerteti ezen a kiállításon. Ezután következik a szerszámokkal, kerekkel való ismerkedés, amikor a gyerekek megérinthetik az eszközöket. Nagyon jó alapja ez a foglalkozás egy olyan rajz órának, amikor a kör szabályosságával ismerkednek meg a tanulók. A múzeum kerékgyártó műhelyében tartott foglalkozás célja, hogy a gyerekek megismerkedjenek egy kihalóban lévő mesterség, a kerékgyártó munkájával, kézbe vegyék szerszámait, megtanulják annak neveit. Ebben segítségre volt egy idős kerékgyártó mester. A foglalkozás végén a gyerekek maguk szerelhettek össze és vihetek haza egy néhány elemből álló kis kocsit.

Üsd, vágd!... (ajánlott korcsoport 4-8. osztály)

A szatmári szekér vasalásának legszebb darabjaival találkozhatnak a múzeum kovácsműhelyben. A kovácsmesterségről fortélyairól beszélt az utolsó

kovácsok egyike, így a gyerekeknek lehetőségük volt arra, hogy megismerhetik a kovácsmesterség eszközeit (üllő, fújtató stb.). A kovácsműhely bemutatása, a kovácsműhelyszerszámainak a megismerése, és a kovács által készített eszközök szemléltetése. A kézművességek és a mesterségek témáját két terembe mutatja be a kiállítás. A népi mesterségek körbejárásával nemcsak a technika vagy a történelem tárgyak illusztrálására alkalmas, hanem az irodalmi olvasmányokat is színesebbé tehetjük a népi mesterségek körbejárásával. Lehetőség nyílik a gyerekeknek arra, hogy kezükbe vegyék azokat a tárgyakat, melyeket háziiparosok, mesteremberek készítettek. A kovácsmesterség leginkább a fiúk számára izgalmas, akik a legtöbb szerszámot felismerték, és tudták, hogy azokat mire kell használni. Így ennek segítségével a múzeum egy kis történelmet és irodalmat is bele tudott csempészni a foglalkozásba.

Más mesterségek is megtalálhatók a múzeum kiállításai között. A kiállítás nem hagyhatja ki a népi viseletüket sem. Itt betekintést nyerhetnek a szatmári nép öltözködésének hagyományaiba. A foglalkozás végén sablonok segítségével rajzot készíthetnek a látottakról. A gyerekek saját maguk készítette aprócska patkóval térhettek haza a foglalkozás végeztével.

Barangolás Szatmárban (középiskolások számára)

Vetítettképes előadás Szatmár néprajzi és kulturális emlékhelyeiről a földszinti előadóteremben. Itt a diákok megismerkedhetnek olyan tájegységekkel, mint például Telekbánya ahol megnézhetik a kopjafás temetőt vagy Túristvándinál a vízimalom megtekintése, Kölesén a Református Templom és a Fa Harangláb vagy Tarpán a Szárazmalommal való megismerkedés.

Felhasznált irodalom

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010):
Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

Koltai Dénes - Koltai Zsuzsa (2005): Felnőttoktatás és múzeumi képzés. in:
Tudásmenedzsment 6. évf. 1. sz.

Pénzes Ottó (2009): A XXI. század múzeuma. IN: Mécsvilág IX. évf 4. sz.

Ujváry Zoltán (1992): Mátészalka története. Ethnica Kiadó, Debrecen.

A Szatmári Múzeum honlapja: www.szatmarimuzeum.hu

Szőke Anna: Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár

A múzeum

A Somogyvármegyei Régészeti és Történelmi Társulat [1877](#)-ben alakult. Régészeti és történelmi anyagot gyűjtött, amelyből [Gönczi Ferenc](#) (1861–1948) néprajzkutató formált múzeumi egyesületi anyagot 1909-ben. Az anyag néprajzi anyagon túl képzőművészeti anyaggal is gyarapodott – ide került az 1355 darabból álló Rippl-Rónai hagyaték, amely 976 festményt is magába foglalt. Az egyesület anyagát [1936](#)-ban nyilvánították közgyűjteménynek Gróf Széchenyi István Múzeum néven. Az intézmény igazgatója 1948-ban bekövetkezett haláláig Gönczi Ferenc volt.

[1951](#)-ben nevezték el a múzeumot [Rippl-Rónai József](#) kaposvári festőművésze után. Egy időben 39 intézménye volt megyeszerte, amelyekből a rendszerváltás után 13 maradt meg. A gyűjteménynek sokáig a

volt [Vármegyeháza klasszicista](#) épülete adott otthont, amely 1828 – 1832 között [Török Ferenc](#) tervei alapján épült, ám amikor [2011](#) végén a megye önkormányzata visszaköltözött az egykori Vármegyeházba, a múzeum egy része áttelepült a Fő utca 101-be.

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága 2009-ben ünnepli fennállásának 100. évfordulóját. Jogelődje, a Somogy Megyei Múzeum Egyesület 1909-ben kezdte meg tevékenységét.

Bár az intézmény elsődleges küldetése a kulturális örökség tárgyainak megőrzése, napjainkban legalább ilyen fontos szerepet kap ezek minél szélesebb körű bemutatása, a szellemi és tárgyi örökség megismertetése a társadalom legkülönbözőbb rétegeivel. Ezt a célt szolgálják az intézmény szakmai osztályai által készített állandó kiállítások, illetve időszakos kiállításaink.

A múzeum állandó kiállításai:

Természeti örökségünk (Somogy megye állat- és növényvilágát mutatja be, élőhelyek szerint.)

Fejezetek Somogy néprajzából (Somogy megye sok tekintetben speciális tárgyi és szellemi kultúráját mutatja be.)

Rippl-Rónai Ödön gyűjtemény (A múzeumalapító által gyűjtött és azóta az intézmény gyűjtésével kiegészített, a 19-20. század magyar festészetét reprezentatív módon bemutató kiállítás.)

Fejezetek a középkori élet tárházából, a honfoglalás kora Somogy megyében (A honfoglalók és elődeik, az államalapítás és a korai Árpád-kor hagyatékát bemutató régészeti kiállítás.)

Jelenlegi legfontosabb időszakos kiállításunk a 100 éves történetet szakmai osztályok, illetve a térségi-városi múzeumok gyűjteménye alapján feldolgozó kiállításunk, melyhez kapcsolódóan már a tavalyi évben elkészült egy hasonló poszter kiállítás, mely ez évben Somogy megye városaiban is megtekinthető.

A múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége

A múzeum természettudományi, régészeti, képzőművészeti, néprajzi és újkortörténeti gyűjteménnyel rendelkezik, melyekre az állandó és időszakos

kiállítások alapulnak. Ezek a gyűjtemények teremtik meg a közművelődési és múzeumpedagógiai feladatellátás alapjait is.

A múzeum közművelődési osztályát 1992-ben az akkori megszorítások miatt leépítették, sokáig nem rendelkezett közművelődési szakemberrel. Később egy közművelődéssel foglalkozó szakember felvételére került sor, azonban az intézményben érdemi közművelődési, illetve múzeumpedagógiai munka nem tudott kialakulni.

A Somogy Megyei Művelődési Központ 2007. március 31-én került megszüntetésre, jogutódja a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága lett. 3 fő szakalkalmazott és egy fő technikai személyzet került áthelyezésre. A szakalkalmazottakból került kialakításra a múzeum közművelődési osztálya, bár a kollégák egyike sem rendelkezik múzeumpedagógiai végzettséggel.

Az osztály feladata egyrészt a jogutódolt tevékenység, a megyei közművelődési feladatellátás megszervezése, másrészt a múzeumi közművelődés, a múzeumpedagógiai és PR-tevékenység ellátása.

Az intézményben – a fenti személyi feltételek miatt – nem működött az a fajta közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenység, amelyet azonban már évek óta el kellett volna látni, a látogatóbarát szemlélet jegyében, megfelelve a társadalmi és szakmai elvárásoknak.

A 2007-es intézmény-összevonás (mely az országban egyedülálló módon valósítja meg az 1997. évi CXL. törvényben kötelezően előírt feladatokat) azonban lehetőséget teremtett arra, hogy múzeumunk is az eddiginél hatékonyabban fejtsse ki tevékenységét a közművelődéssel és a múzeumpedagógiával kapcsolatban. Az áthelyezésre került szakalkalmazottak – művelődésszervezői és pedagógiai végzettségükre és ismereteikre alapozva – sikeresen szervezték meg a múzeum közművelődési és pedagógiai tevékenységét. Szervezetté váltak a múzeumpedagógiai foglalkozások, minden állandó és időszakos kiállításhoz kapcsolódóan. Mostanra nemcsak az általános- és középiskolai korosztály számára szervezünk tárlatvezetéseket és foglalkozásokat, hanem az óvodások és a felnőttek is megtalálják a megfelelő programokat. Ugyanakkor sikerült bekapcsolni az intézményt azokba az országosan megrendezésre kerülő közművelődési rendezvényekbe, melyekből az elmúlt években részben vagy egészben kimaradt (Múzeumok Majálisa, Múzeumok Éjszakája, Kulturális Örökség Napjai, Múzeumok Őszi Fesztiválja).

A múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége alapvetően illeszkedik a múzeum fejlesztési tervében megfogalmazott célokhoz, elképzelésekhez.

Kiemelkedő fontosságúnak tartjuk egy olyan iskola- és látogatóbarát szemléletű intézmény kialakítását, mely alapvetően a tanuló ifjúság számára jelent oktatási-képzési lehetőséget, ugyanakkor minden korosztály számára biztosítja az élethosszig tartó tanulás lehetőségét. E feladat ellátása során múzeumpedagógiai tevékenységünket alapvetően a múzeum állandó, illetve azt kiegészítően az időszaki kiállítások anyagára, azokhoz kapcsolódóan tervezzük.

A múzeum környezetében lévő oktatási intézmények

A múzeum Somogy megye székhelyének legfrekvenciáltabb területén, Kaposváron, a Sétáló utca közepén helyezkedik el. Megközelíthetősége mindenki számára a legkönnyebb.

Az városi oktatási intézmények száma jelenleg a 30 (általános és középiskolák együtt), ezen kívül az óvodák száma is meghaladja a tizet. Kaposváron egyetem is működik, ahol művelődésszervező és múzeumpedagógia szakirányú hallgatók képzése is folyik.

A megyeszékhelyen kívül 244 település található Somogyban, melyek közül egyre kevesebb rendelkezik oktatási intézménnyel. Az általános iskolák újbóli körzetesítése, az óvodák és egyéb közintézmények megszüntetése a megye településeinek előregedéséhez vezethet.

A múzeum diák látogatói – meglepő módon – kevésbé a város iskoláiból érkeznek, inkább a megye, illetve a régió területéről – a Reneszánsz túrák kapcsán ennél is szélesebb körből – érdeklődnek. A jelenlegi fejlesztéssel azonban megvalósíthatónak látjuk azt, hogy a város közoktatási intézményeivel szorosabb kapcsolatot alakítsunk ki. A Toldi Lakótelepi Általános Iskola és Gimnázium pedagógusa által elkészített pedagógiai terv, mely a természettudományi kiállításunkra és gyűjteményünkre alapoz, átvehetővé válik az érdeklődő pedagógusok számára. Tartalmazza azokat a kulcskompetencia fejlesztéseket, melyek az egész életen át tartó tanuláshoz szükségesek. A későbbiekben szeretnénk több tantárgyra kiterjedően is ilyen terveket kidolgozni.

Az együttműködésbe bevont másik intézmény hallássérültekkel foglalkozik. Számukra pótolhatatlanok a tervezett programok, mivel a velük való foglalkozás speciális igényekkel jár. A múzeummal már eddig is kialakított kapcsolat során, a múzeumpedagógiai foglalkozásokon a gyerekek, akik sok esetben halmozottan

hátrányos helyzetűek, olyan élményekhez jutottak, melyeket a formális oktatás nem tud biztosítani (pl. tapintható tárgyak, kipróbálható, kézbe vehető eszközök).

A város egyetemén működő felnőttképzési tanszék művelődésszervezőket is képez, választható múzeumpedagógia szakiránnyal. Intézményünk természetesen gyakorlóhelyet jelent a hallgatók számára. Egyrészt közművelődési rendezvényeinken szereznek tapasztalatokat, másrészt a múzeumpedagógiai foglalkozásokon, tárlatvezetéseken. Ugyanakkor feladatuk az is, hogy önállóan szervezzenek iskolai csoportokat, kiállítás vezetést és foglalkozást valósítsanak meg. Ez eddig túlnyomó részt a természettudományi kiállításra koncentrált, de szándékunkban áll a többi kiállításba is bevonni őket.

Az intézmény múzeumpedagógiai tevékenysége a közművelődési osztály megszervezése óta folyamatos fejlődést mutat. Az alapvető célcsoport az általános iskolai korosztály. Számukra elsősorban az állandó kiállításokon alapuló tárlatvezetések és foglalkozásokat tartunk. Egyik legnépszerűbb foglalkozásunk a természettudományi kiállításokhoz kapcsolódik, melynek során egy tárlatvezetés után a gyerekek a preparátumok készítésének titkaival ismerkedhetnek meg.

Szintén népszerűek azok a foglalkozások, melyek a régészeti kiállítás megtekintése után nyújtanak lehetőséget arra, hogy a gyerekek betekintést nyerhessenek a régészek – egy mesterségesen, a múzeum udvarában kialakított „lelőhely” felderítésével –, illetve a restaurátorok – széttört mai agyagedények összeragasztása során – munkájába.

2008 második félévében kezdődtek azok a foglalkozások, melyek a néprajzi kiállításokhoz kapcsolódóan szólítják meg egyrészt az alsó tagozatos korosztályt – gyermekjátékok bemutatásával –, másrészt a felső tagozatosoknak szóló, lakodalmas szokásokat bemutató előadás kapcsán.

Ezelőtt indult az a 2-8 éves korosztály számára szóló, a természettudományi kiállítást a korosztályi sajátosságokhoz igazítva bemutató gyermekfoglalkozás, mely havonta egy alkalommal kerül megrendezésre, alkalmanként közel 100 gyermeket megszólítva.

Kiemelkedően népszerű volt az a rendhagyó történelemóra, melyet a nálunk április-június között bemutatott Tatárjárás kiállításához szerveztünk. A városban működő hagyományőrző egyesület segítségével, középkori viseletekkel és fegyverekkel ismerkedhettek meg az idelátogatók. Ez a foglalkozás a középiskolai korosztályt is meg tudta szólítani, hiszen az együttműködő egyesület tagjai jórészt maguk is pedagógusok, és a korosztálynak megfelelő előadások során mutatták be a középkori életet. A program népszerűsége indokolta, hogy a vándorkiállítás

lebontása után is megszerveztük ezeket a bemutatókat, melyek a továbbiakban a felnőtt lakosság érdeklődésére is számot tarthattak.

Úgy látjuk, hogy a középiskolai korosztály megszólítása az egyik legnehezebb feladat. Egyrészt az életkori sajátosságok, másrészt a társadalomban tapasztalható kulturális értékvesztés ennél a korosztálynál nehezíti meg leginkább a megközelítést. Az ennek során tapasztalható problémák kezelésében azonban segítségünkre van a Somogy Megyei Ifjúsági Egyesület, mellyel szoros együttműködésben szándékunkban áll olyan programok kidolgozása, melyek a korosztály érdeklődő rétegeit szólítják meg, ugyanakkor a kortárs csoport relevanciájára építve szélesebb közönség elérését is lehetővé teszik (tematikus vetélkedők, az érdeklődést felkeltő programok szervezése, számukra mintaértékű személyiségek bevonása a programokba).

A múzeumpedagógiai terv célja

A múzeumpedagógiai terv célja, hogy a pályázat során elérhető fejlesztésekkel újabb oktatási célokat valósíthassunk meg, ugyanakkor a 2006-os EK ajánlásban megfogalmazott kulcskompetenciák elsajátítását, fejlesztését szolgálják.

A közreműködő, és a pályázati fejlesztésbe bevont intézmények közül a kaposvári Toldi Lakótelepi Általános Iskola és Gimnázium által elkészített pedagógiai tervet kívánjuk megvalósítani, mely a biológia tantárgy múzeumban megvalósítható tanegységeit tartalmazza. Ugyanakkor ez a terv más oktatási intézmények számára is jól hasznosítható. Kapcsolódik a múzeum természettudományi kiállításához és gyűjteményéhez. Megvalósításának helyszíne a kialakítandó oktatóterem. Ugyanakkor az IKT pontok közül jól használhatóvá válik a természettudományi kiállításban feldolgozásra kerülő gyűjteményi anyag is.

Az esélyegyenlőség szempontjait és eddigi oktatási intézményekkel való kapcsolattartásunkat figyelembe véve a kommunikációs akadálymentesítés területén a siketek és nagyothallók igényeit vesszük elsősorban figyelembe. Az intézmény közel 10 éve történt felújításában helyet kapott a mozgáskorlátozottak igényeit kiszolgáló lift kiépítésének igénye is, de ez az anyagi lehetőségek szűkössége miatt csak a liftakna kialakításáig teljesült. Jelen pályázatban elsősorban a siketek intézetének elvárásait és igényeit figyelembe véve a kialakítandó manuális foglalkoztató teremben szeretnénk megoldani a kommunikációs akadálymentesítést. Számukra kifejezetten azok a manuális, kézműves foglalkozások jelentenek

előrelépési pontot, melyek a néprajzi állandó kiállításához kapcsolódó foglalkoztató teremben valósulhatnak meg. Az intézmény diákjai nemcsak a siketség problémájával küzdenek, hanem egy részük halmozottan hátrányos helyzetű is. Így az oktatás leghatékonyabb formája nem a tanóra szerinti előadás, hanem a tárgyakkal való közvetlen találkozás, a manuális foglalkozás.

Egyúttal szeretnénk a fejlesztéssel azt is elérni, hogy ne csak a programban egyébként is együttműködő intézményből érkező hallássérültek számára váljon akadálymentessé az intézmény, hanem a hasonló problémával küzdő egyéni látogatók vagy más intézményekből szervezeten érkezett csoportok is élményszerűen látogathassák kiállításainkat. Erre szolgál a megjelenített tartalmak jelezése, mely lehetővé teszi számukra az érthetőséget.

A 18 év alatti diákok megszólítása mellett elengedhetetlenül fontosnak tartjuk azoknak a főiskolai hallgatóknak az elérését is, akik a Kaposvári Egyetem pedagógiai főiskolai karán művelődésszervezői, illetve múzeumpedagógiai szakirányon tanulnak. Belőlük lesznek a jövő múzeumpedagógusai, gyakorlati foglalkoztatásuk elengedhetetlen. Az elmúlt két évben velük is sikerült olyan jól működő, a dolgozatok elkészítésének ellenőrzésén túlmutató kapcsolatot kialakítani, mely a hallgatók felkészítését is szolgálja, ugyanakkor a múzeum számára is jól használható humán erőforrást jelent, pl. a rendezvényeken.

Jelen pályázat fejlesztési célja alapvetően a város, ill. a megye általános és középiskolaival történő olyan oktatási lehetőségek megvalósítása, melyek elősegítik azokat a képzési lehetőségeket, melyek alapvetően a múzeum gyűjteményeire és kiállításaira alapozva valósulhatnak meg. Ez hozzájárul a kompetenciafejlesztéséhez, mely a jelenkor társadalmának és oktatásának elengedhetetlen követelménye.

A pályázat kapcsán elérhető infrastrukturális és tartalmi célok

Jelen pályázatunk keretében a múzeumpedagógiai terv elsődleges célja a múzeumpedagógia számára használható és a közművelődési tevékenység számára is alkalmas terek kialakítása.

Egyrészt szándékunkban áll egy olyan oktatóterem kialakítása a már meglévő, előadóteremként funkcionáló helyiség átalakításával, mely megfelel a 21. század technikai elvárásaink, ugyanakkor mobilizálható, és alkalmassá tehető az ismeretterjesztő előadások fogadására is. Így elsődleges oktatási céljait túlhaladóan alkalmassá válik azon közművelődési és ismeretterjesztő előadások fogadására,

melyek a múzeumi közművelődéshez, az országos rendezvényekhez kapcsolódó programok befogadását jelentik. Ezért feltétlenül szükségesnek tartjuk a laptopok, illetve mobilizálható asztalok beszerzését. Miután a múzeum jelenlegi épülete eredetileg vármegyeházának épült, kialakítása nem felel meg maradéktalanul a múzeumi funkciónak. Legfőképpen rendkívül kevés olyan tér áll rendelkezésre, mely oktatási vagy közművelődési helyszíneként szóba jöhet. A kialakítandó oktatóteremnek kell a későbbiekben a közművelődési funkciókat is betöltenie, ezért fontos a beszerzendő eszközök mobilizálhatósága. Ez egyúttal lehetővé teszi különböző korosztályok oktatási céljainak megvalósítását, valamint a közművelődési, ismeretterjesztési, és ezáltal az élethosszig tartó tanulás, feltételeinek megteremtését is.

A másik kialakítandó terünk – az átjárhatóságot is biztosítva – a néprajzi kiállításunkhoz kapcsolódik. Jelenleg átmeneti raktározásra, és időszaki kiállítások fogadására használja az intézmény. Egyszerű építészeti megoldással lehetővé tehető, hogy az állandó néprajzi kiállítás és a kialakítandó, alapvetően kézműves (fazekas és szövő), de tágabban is értelmezhető, manuális (rajz, festészet) foglalkozásokra alkalmas terem átjárható, egymásból megközelíthető legyen. Ebben a teremben szeretnénk megvalósítani azokat az oktatási funkciókat, melyek egyrészt a siketek és nagyothallók speciális igényeit veszik figyelembe, ugyanakkor lehetőséget adnak a városban, kistérségben és a megyében élő gyermekek és felnőttek számára arra, hogy megismerkedhessenek a népi kismesterségekkel, illetve manuális készségeiket fejleszthessék úgy, hogy közeli kapcsolatba kerülnek a tárgyalkotó népművészettel, illetve a képzőművészettel.

A harmadik, felújítandó terem jelenleg vetítőteremként funkcionál a természettudományi kiállításban. A terem korszerűsítése lehetőséget teremt a modern technika eszközeinek használatával arra, hogy a természettudománnyal kapcsolatos információk, filmanyagok magas minőségi színvonalon jussanak el az érdeklődőkhöz, segítve a természeti értékeink iránti érdeklődés felkeltését, a környezettudatos magatartás kialakulását.

Mindezek a termek alkalmassá válnak a múzeumpedagógia és a közművelődés céljaiban megfogalmazott programok megvalósítására.

Ugyanakkor a 21. században nem tekinthetünk el a megfelelő technikai, informatikai háttér és elérhetőség kialakításától sem. Ezért feltétlenül szükségesnek látjuk azon informatikai pontok kialakítását, melyek lehetővé teszik egyrészt az intézmény digitalizált és digitalizálandó gyűjteményei elérését, másrészt alkalmat adnak nemcsak a helybeli kiállításokról és gyűjteményi anyagról szóló ismeretek

megszerzésére, hanem a teljes intézmény, annak fiáléi, valamint a Somogyban, illetve a régióban található más múzeumok és kiállítóhelyek által bemutatott kiállításokról szóló információk elérésére is. Erre legalkalmasabb helyek az állandó kiállítások, illetve a múzeumba való belépés helyszíne. Épp ezért a múzeum bejáratánál szeretnénk egy informatikai pontot kialakítani, mely teljes körű tájékoztatást ad az intézmény tevékenységéről, illetve az állandó kiállításokban szeretnénk olyan tereket kialakítani, melyek elérhetővé teszik a múzeum gyűjteményi anyagát.

A múzeumpedagógiai tevékenység terve:

Általános célkitűzések

A múzeumpedagógiai terv kapcsolódik a múzeum fejlesztési tervéhez, az abban megfogalmazott, 21. századi társadalmi, oktatási, erkölcsi és technikai igényekhez. Az intézmény alapvetően kíván megfelelni ezeknek az elvárásoknak egy látogatóbarát és iskolabarát intézmény kialakításával. Az állandó- és főként a legújabban épített időszak kiállításokhoz kapcsolódóan igyekszünk olyan, alapvetően az általános és középiskolai korosztályt megcélzó programokat és kiadványokat készíteni, melyek segítik a kiállításokban való tájékozódást, ill. az iskolai tananyaghoz is kapcsolódó információkkal szolgálnak. Ugyanakkor más pályázatok, ill. saját anyagi erőforrás kapcsán is szerzünk be olyan eszközöket, melyek a tanulók kényelmét szolgálják (ülőpárnák, székek, ruhafogas, stb.).

A jelen pályázatban kialakítandó termek és IKT pontok ezt a célt szolgálják, hozzájárulnak az iskolai korosztály, tágabb értelemben a teljes látogatói körnek a jelenleginél jobb, teljesebb körű, több ismeretet nyújtó, az élethosszig tartó tanulást is segítő tájékoztatásához. Egyrészt segíthetik a már meglévő kulturális igények kielégítését, ugyanakkor hozzá is járulhatnak a még meg nem lévő igények felkeltéséhez.

Kiemelkedő fontosságúnak tartjuk az állandó kiállítások megismertetését a látogatókkal, melyek a legmodernebb technika lehetőségeit alapul véve teszik elérhetővé a gyűjtemények legjelentősebb darabjait. Mindez összhangban áll a múzeum küldetésével és alapvető, a törvényekben megfogalmazott feladatellátásával is. Szándékunk, hogy ezek az intézményegység teljes területén kereshetőek legyenek. Ugyanakkor lehetőséget adjanak a megye kisebb muzeális intézményeiben őrzött örökség megtalálására is. Az aktualitásokat figyelembe véve

elsődleges szerepet kap a múzeum 100 éves fennállását bemutató kiállítás, mely feladatlapok és vetélkedők kapcsán is megismerteti a látogatókat az intézménnyel.

Célközönség

A múzeumpedagógiai programok elsődleges célközönsége az általános iskolai és középiskolai korosztály. A formális oktatás keretében jól elérhetőek, szervezett módon tudnak a programokon részt venni. A jogelőd intézményben kialakított munkakapcsolataink továbbra is jól működnek, a megye szinte összes közoktatási és kulturális intézményével személyes kapcsolatot tartunk.

Az óvodai korosztály, illetve az ezt megelőző korú kisgyermek elérése sajátos nevelési igényekre való reagálást jelent. Az elmúlt évben sikerült egy olyan, havi szinten ismétlődő programot megszerveznünk, ami játékos, zenés-énekes formában szólítja meg a legkisebbeket, a természettudományhoz kapcsolódó ismereteket nyújtva („Manó-Múzeum”).

A felnövekvő generáció nevelésének egyik alapvető céljának kell lennie hazánk kulturális értékeinek megismertetése, az érdeklődés felkeltése, ezáltal a nemzettudat alakítása. Ennek kiváló helyszíne a múzeum, mely az értékek sokaságának megismerését teszi lehetővé.

A múzeumpedagógiához egyúttal szorosan kapcsolódnak az intézmény közművelődési rendezvényei is, melyek több generáció hozzáférését teszik lehetővé kulturális örökségünkhöz. Nem pusztán a kiállításokon történő „élettelen” bemutatással, hanem a gyűjteményekről szóló, az ismereteket bővítő, ezáltal az egész életen át tartó tanulás esélyeit megteremtő programok kapcsán.

Alapvető célunk, hogy az intézményben őrzött tárgyi és szellemi javak a legszélesebb körben váljanak ismertté, és hogy azokat napjaink igényeit és technikáját is figyelembe vevő módon közvetítsük a közönség felé.

E feladatellátáshoz kapcsolódik intézményünk közművelődési tevékenysége, melyet az országosan szervezett művelődési alkalmakat alapul véve építünk fel. A programok egyszerre több generáció megszólítását jelentik.

Mindez tartalmazza a Múzeumok Éjszakájához kötődő családi programokat, melyek olyan programokat kínálnak (játsszóház, csillagvizsgálat), melyek kikapcsolódással, szórakozással egybekötött művelődési alkalmat jelentenek.

A Kulturális Örökség Napjai Hétvége az intézmény anyagi helyzetéhez igazított kiegészítő programokat kínál, melyek esetünkben elsősorban a Zenei Világnaphoz kapcsolódnak.

A Múzeumok Őszi Fesztiválján való részvételünk az élethosszig tartó tanulást szolgálja ismeretterjesztő előadások formájában, melyek különféle tudományterületekkel foglalkoznak népszerű formában.

A múzeumpedagógiai programok indokoltsága

A múzeumokban őrzött tárgyi és szellemi örökség értékeinek minél szélesebb körben történő megismertetése napjaink egyik legnagyobb kulturális kihívása. Az elvárás társadalmilag és szakmailag egyaránt indokolt. A feladat megvalósítása részben új és újszerű kiállításokkal és bemutatási módszerekkel, ezekhez kapcsolódó foglalkozások megvalósításával lehetséges, másrészt kiváló alkalmat jelentenek azok a múzeumpedagógiai foglalkozások, melyek 2007 második félévében indultak.

Az intézmény múzeumpedagógiai programjait előzetes igényfelmérés, elégedettségi vizsgálatok hiányában jelenleg a közművelődési osztály munkatársainak két évtizedes tapasztalatira, és kiváló emberi kapcsolatra tudjuk építeni. Ez utóbbi természetesen feltételezi a mindennapi kapcsolattartást, illetve a jó kommunikációs együttműködést is. A személyes megkérdezések és beszélgetések kapcsán kialakított elképzelések teszik szükségessé a múzeum nyitását a látogatók felé olyan programok megvalósításával, melyek egyrészt bevonzzák a látogatókat az intézménybe, másrészt az intézmény múzeumpedagógiai és közművelődési rendezvényei kapcsán olyan ismereteket és lehetőségeket nyújtanak, melyek a szokványos múzeumlátogatáson túlmutatóan hasznosíthatók a mindennapi életben, a gyakorlatban is.

A múzeumpedagógiai tevékenység fejlesztése

A 2007-ben elkezdett és 2008-ban továbbfejlesztett, a terv elején bemutatott múzeumpedagógiai foglalkozásokat szeretnénk fenntartani, a továbbiakban pedig az oktatási intézmények felől érkező igények alapján továbbfejlesztetni. Ezek

megtartásához feltétlenül szükséges egy oktatóterem kialakítása, mely ismeretterjesztő előadások megtartására is alkalmas, ill. egy kézműves és manuális foglalkozások befogadására alkalmas terem kialakítása. Mindkét terem legalább 15 fő egyidejű foglalkoztatására alkalmas, az oktatóterem előadóteremmé való átalakítása során maximum 50 fő befogadására is alkalmassá tehető, a kézműves foglalkoztató pedig szintén min. 15, legfeljebb. 30 fő egyidejű foglalkoztatását teszi lehetővé. A természettudományi kiállításban található kisebb terem szintén alkalmas legalább 15, maximum 25 fő egyidejű befogadására. Ez elsősorban a kiállításához kapcsolódó ismeretterjesztő filmek vetítésére, előadások megtartására alkalmas.

A meglévő foglalkozások mellett új, az intézmény állandó és időszaki kiállításaihoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozások megszervezését is tervezzük.

Az oktatási intézményekkel való partnerség kialakításában egyik célunk a múzeumi órák megvalósítása, ebben együttműködő partnerünk a Toldi Lakótelepi Általános iskola és Gimnázium. Ugyanígy a hallássérültekkel is megvalósíthatónak tartjuk a múzeumi órák kialakítását. Ezt a formát alkalmasnak találjuk a főiskolai hallgatók képzésére is.

A múzeumi szakkörök (népi kismesterségek és képzőművészet) lehetővé teszik a jogelőd intézmény hosszú éveken át tartó munkájának, és a múzeumban korábban folytatott, de kényszerűen visszafejlődött közművelődési tevékenység felújítását, most már a múzeumi gyűjteményekre alapozva. A szakkörök olyan kulcskompetenciákat és készségeket fejlesztenek, melyek lehetővé teszik az élethosszig tartó tanulás, a közösségi lét megalapozását, képessé teszik a szakkörökbe járókat az alapvető kommunikációs készségek elsajátítására. Elsődleges célunk az iskolai korosztály bevonása ezekbe a tevékenységekbe, de szándékunkban áll a felnőtt, illetve a nyugdíjas korú rétegek megszólítása is. Emellett az iskoláktól érkező igényeket figyelembe véve, szaktárgyakhoz kötődő szakköri foglalkozásokat is tervezünk.

Az iskola- és látogatóbarát múzeum kialakítása érdekében több program megszervezését kívánjuk megvalósítani.

Tematikus foglalkozások során a kialakítandó IKT pontok felhasználásával kívánjuk interaktív módon bemutatni a múzeum gyűjteményeit. Az állandó és időszaki kiállításokhoz kapcsolódóan történik meg egyrészt a kiállított anyagok ismertetése, másrészt a múzeumban őrzött gyűjtemények bemutatása. E foglalkoztatási formához szorosan kapcsolhatók azok a műhelymunkák, manuális foglalkozások, melyek szorosabban kötődnek a kiállítási anyagokhoz. (Például a

régészeti kiállításához kapcsolódóan a preparált lelőhely feltárása, illetve a restaurátorok munkájának megismertetése mesterségesen összetört és összeillesztésre váró cserepek ragasztása kapcsán.)

A gyermekek iskolai szünetében való foglalkoztatása mindig is komoly kihívást jelentett minden, a közművelődéssel foglalkozó intézmény számára. Esetünkben a közművelődés és a múzeumpedagógia összehangolása kiváló alkalmat biztosít a feladat ellátására. A nyári szünetben szeretnénk megvalósítani azt a Kaposváron rendezendő tábort, mely az eddigieken túlmenően tesz lehetővé kézműves foglalkozásokat, alapvetően az általános iskolai korosztály számára, kiegészítve az igazgatósághoz tartozó skanzen-látogatással. A táborozó, a képző-és iparművészet iránt fokozottabban érdeklődő, elsősorban középiskolai, korosztály igényeit az intézmény vidéki egységeiben található gyűjtemények megismertetésével egészítjük ki. (Rippl-Rónai Emlékház, Kunffy Lajos Emlékmúzeum, Zichy Emlékmúzeum).

A fogyatékkal élők számára speciális foglalkozásokat tartunk, a hallássérültek igényeit figyelembe véve. Ez egyrészt a sajátos igényeknek megfelelő múzeumi órák megtartását, másrészt olyan „kézműves” foglalkozások megszervezését jelenti, melyek lehetővé teszik a tárgyakkal való találkozást, a manuális készségek fejlesztését, mely szinte az egyetlen út ahhoz, hogy ismereteiket tapasztalati úton mélyítsük el.

Az általános iskolák felső tagozatos diákjai, illetve a középiskolások számára „szabadegyetem” szerű előadások megvalósítását tervezzük, melyek tájékozódást biztosítanak a múzeum gyűjteményeiben és kapcsolódnak azokhoz (rendhagyó történelemóra, néprajzi előadás, csillagászati előadás).

Az egész napos családi foglalkozások a múzeumok – a terv elején említett – közművelődési rendezvényei keretén belül kerülnek megszervezésre.

Együttműködések

A rendezvények megszervezése során az intézmény igyekszik a lehető legszélesebb körű együttműködést kialakítani a megye és a város kulturális intézményeivel és civil szervezeteivel. Ez részben a mások által szervezett kulturális események befogadását (pl. Országos Gyermekszínjátszó Találkozó), másrészt a közös szervezést jelenti (pl. Nyugat 100 Busz).

Az együttműködésbe bevont városi intézmények és szervezetek:

Együd Árpád Általános Művelődési Központ
Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság
Művészetek Kincsháza
Oktatási intézmények
Városi Önkormányzat
Csiky Gergely Színház
Kulturális civil szervezetek

Megyei intézmények

Könyvtár, Levéltár
Egyéb megyei közművelődési és önkormányzati intézmények
Amatőr művészetekkel foglalkozó civil szervezetek
Somogy Megyei Ifjúsági Egyesület
Jogilag nem értelmezhető formában működő művészeti csoportok.

Ugyanakkor a regionalitás jegyében nélkülözhetetlen a Dél-dunántúli régióban működő kulturális szervezetekkel való együttműködés, mely az elmúlt években került kialakításra.

Az együttműködés korábban kialakult jó példája a Kaposvár városa által szervezett „Festők Városa Hangulatfesztivál”, melynek mindig aktív résztvevője intézményünk, és amely az egész országból vonzza a téma iránt érdeklődőket. Az együttműködés másik jó gyakorlata a „Mézfesztivál”, mely civil kezdeményezésre jött létre, de sikerült a KÖN hétvégéhez kapcsolni.

Az intézmény környezetében (város, illetve megye területe) működő kulturális intézményekben és kiállításokban nincs olyanfajta múzeumpedagógiai tevékenység, melyet intézményünk szeretne megvalósítani. 2008-ban elindult, és 2009-ben beteljesedik az a fajta összefogás, mely lehetővé teszi a megyében működő intézmények és szervezetek egymást kiegészítő munkáját (MOKK és múzeumi munkacsoport).

Meggyőződésünk szerint csak a muzeális és más kulturális közintézmények és szervezetek egymásra épülő és együttműködésben történő munkája járulhat hozzá ahhoz, hogy a kulturális identitásvesztés minimalizálódjon, a felnövekvő

nemzedékek értékrendje a kultúra mentén is helytálló legyen, mindezzel megalapozzon egy értékes emberi életet.

Szolgáltatások

Jelenleg az intézmény (a helyzetelemzésnél bemutatott okokkal magyarázhatóan) a kiállításokon kívül nem rendelkezik „vendégfogadásra” alkalmas terekkel. Ugyanakkor nem mehetünk el a mellett az igény mellett, hogy a látogatókat a megfelelő módon fogadjuk. Ezt segítik elő azok a ruhafogasok, melyek a kiállítások előtti folyósokon, illetve a kiállításokban találhatóak. A gyermekek kényelmét szolgálják az ülőpárnák, melyeket szintén a tavalyi évben sikerült beszerezni. Az intézmény felújítására mintegy 10 éve került sor, azonban az anyagi erőforrások elégtelen volta miatt a keleti szárny felújítása már nem valósulhatott meg. Ezt az elképzelést azonban az intézmény nem adta fel, és egy újabb, az eddigiekhez igazodó felújítás lehetővé tehetné az épületrészek célirányos felújítását, melynek során kialakításra kerülhetnének nemcsak új kiállítóterek, de egy új kutatószoba, látványraktár, múzeumi bolt, illetve ruhatár és vendégfogadó tér is.

A jelenleg rendelkezésre álló egyetlen előadóterem, illetve a természettudományi kiállításban található vetítőterem mellett még a múzeum udvarát használjuk programok rendezésére, mely alkalmas a rendhagyó történelemóra, a Múzeumok Éjszakájához kapcsolódó vagy a városi kulturális események megvalósítására.

A jelenleg rendelkezésre álló eszközállomány nem teljes mértékben alkalmas múzeumpedagógiai céljaink megvalósítására. Tervezzük az eszközállomány fejlesztését (számítástechnikai eszközök beszerzése, bútorzat bővítése, hang- és fénytechnikai korszerűsítés, a foglalkozásokhoz szükséges eszközök beszerzése, illetve pótlása, kommunikációs akadálymentesítés).

Kiadványok

A látogatók jobb tájékoztatását szolgálja olyan, leporellók vagy kiállítás vezető füzetek elkészítése, melyek segítik a kiállításokban való tájékozódást, illetve örök emléket jelentenek. Ezek a füzetek valamikor részét képezték az intézmény

kiadványozásának, azonban az anyagi lehetőségek beszűkülése nem tette lehetővé a folytatást. Mostanra azonban elengedhetlenné vált az állandó- és időszakos kiállításokhoz kapcsolódó magyar, illetve legalább angol nyelvű kiállítás vezetői, bizonyos emléktárgyak elkészítése, melyek segítik a kiállításokban való eligazodást, ugyanakkor plusz információkat is nyújtanak. A múzeumpedagógiai foglalkozásokhoz és a családi programokhoz is szükségesek azok a foglalkoztató füzetek, melyek egyrészt végigvezetik a látogatót a kiállításokon, másrészt arra is biztatják, hogy nyitott szemmel járja végig a tárlatokat, így megválaszolva a kérdéseket.

Jelen pályázat kapcsán szeretnénk megvalósítani azt a technikai fejlesztést, mely egyrészt már rögtön a bejáratnál lehetőséget ad az igazgatóság, illetve tágabb értelemben a megye kiállítóhelyeinek alapadatairól való tájékozódásra, illetve az állandó kiállításainkban a gyűjteményekről való tájékozódásra.

Emellett az intézményi honlap-fejlesztése lehetőséget ad az elektronikus alapú alapvető információk megosztására. Az információk közül azonban csak a legnagyobb érdeklődésre számot tartók kerülhetnek ki a honlapra, a kiállítások és gyűjtemények többi anyaga részletesebben csak az intézményi IKT pontokon lesznek megtekinthetők.

Kommunikáció

A múzeum társadalmi megítéléséhez, ismertté tételéhez nagyban hozzájárul az a kommunikációs tevékenység, melyet az utóbbi két évben fejt ki. Sikeresen alapvetően a városi, tágabban a megyei, a 100 éves évforduló kapcsán pedig néhány országos, médiummal olyan kapcsolatot kialakítani, mely növeli az intézmény ismertségét. Ez ugyanakkor az írott és elektronikus sajtó képviselőivel közös érdek is, hiszen a város, illetve a megye lakosságának tájékoztatása a kulturális eseményekről mindannyiunk közös feladata. Alapvető együttműködő partnerünk a megyei napilap, a városi, illetve a megyei TV, valamint a város és a térség rádiói. Ugyanakkor sikeresen jól működő együttműködést kialakítani az országos sajtó helyi képviselőivel is, így lehetővé vált, hogy az intézményben szervezett rendezvények országos sajtóvisszhangra is találjanak. (A sajtómegjelenések száma 2008-ban megközelítette a 250 alkalmat.)

A város és a megye oktatási és kulturális intézményeiről, szervezeteiről címlistát készítettünk, mely lehetővé teszi az interneten való azonnali és folyamatos

kommunikációt. Szándékunkban áll a címlista bővítése az önkormányzatok megyei címlistáival, illetve a baranyai és tolnai oktatási és kulturális intézmények, illetve szervezetek elérhetőségeivel.

Ezzel együtt kiemelkedően fontosnak tartjuk a hagyományos, papíralapú reklámeszközök további használatát is, hiszen egy, a valóban a figyelemfelkeltést szolgáló plakát kihelyezése az oktatási, kulturális intézményekbe, vagy épp a bevásárlóközpontokba ugyanolyan hatású lehet, mit egy elektronikus felületen való megjelenés.

2007-ben még az intézmény közművelődési és múzeumpedagógiai programjait postán küldött sokszorosított szóróanyagok segítségével ismertettük meg az oktatási és nevelési intézményekkel. A lecsökkent anyagi lehetőségek miatt, valamint az általános tendenciának megfelelően átváltottunk ennek elektronikus megoldására.

Az intézmény rendezvényeinek egységes megjelenését segíti elő az arculati szabályzat, mely meghatározza a programokhoz kapcsolódó kiadványok egységes megjelenését.

Szervezeti keretek

A múzeumpedagógiai feladatokat jelenleg a közművelődési osztály létszámban szűkös keretein belül látjuk el, amely az aktuális létszámmal nagy nehézségek árán képes a helyzetelemzésben bemutatott feladatellátás teljes körű megvalósítására. Ezért indokolt lenne legalább még egy múzeumpedagógiai és közművelődési ismeretekkel rendelkező, felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező munkatárs foglalkoztatása.

Minőségbiztosítás

A megvalósuló oktatási és manuális foglalkoztatásokon résztvevőket egyrészt személyes beszélgetések kapcsán kívánjuk lekérdezni, másrészt terveink között szerepel egy olyan kérdőív elkészítése, mely a látogatók intézményünkkel kapcsolatos véleményét méri, demográfiai, statisztikai és elégedettségi adatok mentén. A szóbeli és írásbeli lekérdezésekben természetesen helyet kap a megtapasztalt programokon kívül az elvárt vagy elképzelhető igények megjelenítése

is. A látogatói elégedettségét mérését a kialakítandó IKT pontokon keresztül is megvalósítjuk. Ezek a minőségfejlesztéshez szükséges adatok tudják meghatározni a következő fejlesztések és változtatások irányát.

Indikátorok: a látogatók száma, életkora, iskolai végzettsége, családi állapota, a muzeális intézményekben való megjelenései száma, érdeklődési köre, a látogatóbarát múzeum által nyújtott szolgáltatásokkal szembeni elvárásai, stb.

Erkölcsei, társadalmi hasznok

A pályázat megvalósulása a jelenkor értékvesztése mellett jelentheti a kulturális értékek igényének újbóli és folyamatos felkeltését. Hozzájárulhat - és talán ez a legfontosabb várható eredmény – a felnövekvő generációk értéktudatosságának, értékrendjének felépítéséhez és megtartásához. A szellemi és tárgyi kultúra, a nemzeti kulturális örökség megismerése révén mindazok, akik megjelennek az intézmény programjain, közelebb kerülnek egy értékes és emberséges emberi élet megvalósításához, mely a következő generációk felnevelésében is segítséget jelenthet.

Felhasznált irodalom

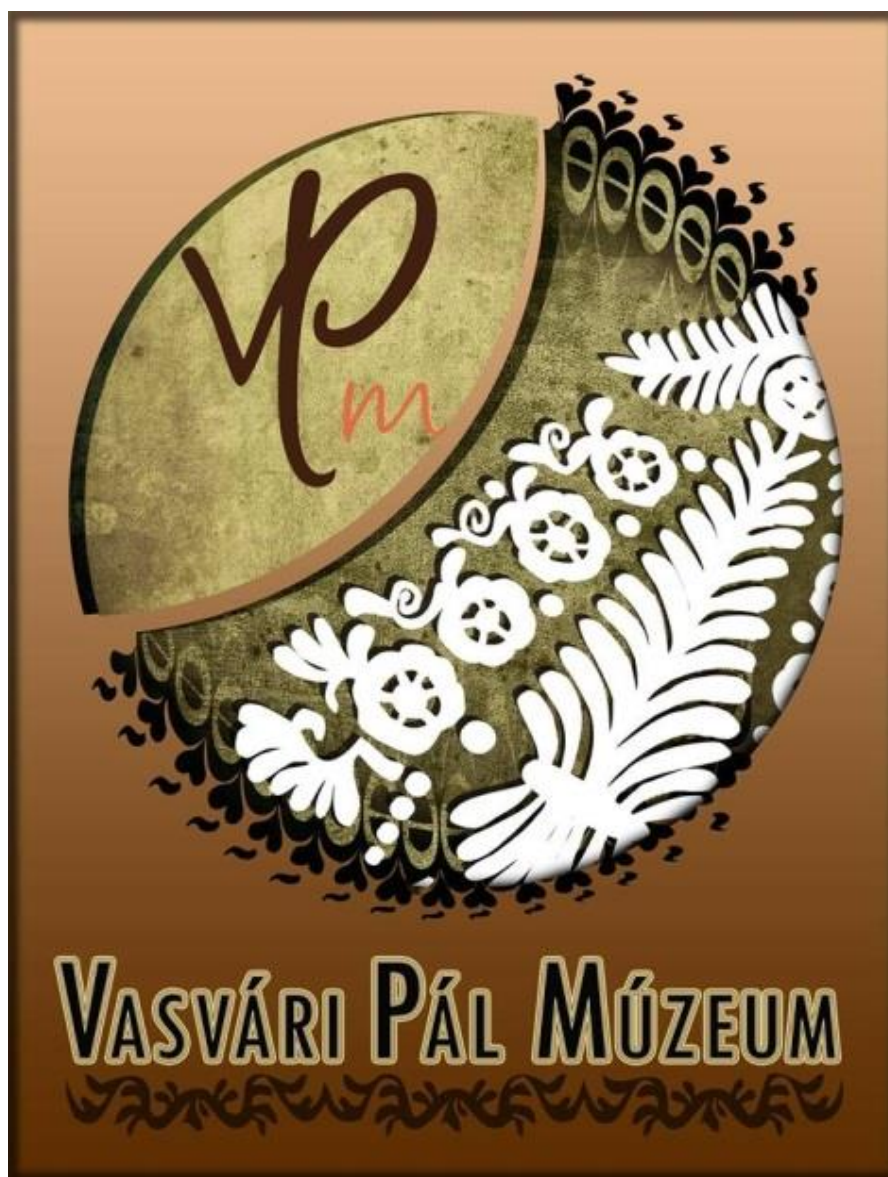
Farkas Éva (2004): Felnőttoktatás- és képzés Magyarországon. Miskolc: Kolombusz Kkt.

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010): Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

Koltai Zsuzsa (2016): Kitekintés a múzeumandragógia nemzetközi trendjeire. A felnőttek múzeumi tanulását támogató innovációk Európában és az Egyesült Államokban. Tudásmenedzsment 17:(1) pp. 28-36.

Koncz Gábor – Németh János – Szabó Irma: Közművelődési fogalomtár. Budapest: OKM, 2008.

Tóth Rita: A Vasvári Pál Múzeum közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységének bemutatása

Bevezetés

Írásom témájaként a Vasvári Pál Múzeumot választottam, melynek szülővárosom, Tiszavasvári ad otthont. Ez az intézmény az utóbbi években nagyon nagy és jelentős változásokon, fejlesztéseken esett át kívül és belül egyaránt, így azt gondolom, mára már egy olyan múzeumról beszélhetünk, mely nem csak a helyi lakosok számára lehet érdekes, hanem turisztikai szempontból is figyelmet érdemel.

Fontosnak tartom, hogy mielőtt rátérek magára a múzeum bemutatására, először azt a várost mutassam be röviden, ahol mindez megtalálható. Tiszavasvári Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye nyugati csücskében található, a [Tiszavasvári járás](#) központja. A mai Tiszavasvári két település, Büd és Szentmihály összeolvadásával jött létre, és nemes egyszerűséggel a Büdszentmihály nevet kapta. A ma használatos Tiszavasvári nevet 1952 óta viseli Vasvári Pálra emlékezve.

Tiszavasvári Nyíregyházától nyugatra, Tokajtól délre 25-25 km-re fekszik. A Tisza folyótól kb. 10 km-re, a román, az ukrán, a szlovák határtól pedig 100 km-es távolságon belül helyezkedik el. Az M3-as autópálya városunk határában húzódik, amely lehetővé teszi a város közvetlen megközelítését. A 36-os főútvonal szeli át a várost. Vasútja Debrecen felé jelent összeköttetést a lakosság számára. Az autóbuszok közvetlenül Nyíregyházával, Hajdúnánással, Tiszalökkal és Polgárral segítik a kapcsolattartást, de érinti a várost gyöngyösi, egri, budapesti járat is, segítve ezzel a távoli munkavállalók és a diákok életét. Közelében található a tájvédelmi területté nyilvánított Fehér-szik. A városban működött az [Alkaloida Vegyészeti Gyár](#), amely a privatizáció óta ICN Pharma néven működött 2006 őszéig. Ekkor újra visszavette régi nevét és Alkaloida Vegyészeti Gyár Zrt. néven működik jelenleg is. Tiszavasvári népessége 2015-ös adatok szerint 12840 fő.

A következőkben igyekszem a Vasvári Pál Múzeumot úgy bemutatni, hogy a végeredmény egy átfogó képet alkosson. Szó lesz többek között a múzeum névadójáról, Vasvári Pálról, a múzeum kialakulásáról, történetéről, jelenlegi helyzetéről, valamint a közművelődési és múzeumpedagógiai tevékenységéről is.

A múzeum névadója: Vasvári Pál

Vasvári Pál (eredeti nevén: Fejér Pál) Büd településen (ma: Tiszavasvári) született, 1826. július 14-én. Történész, filozófus, politikus, forradalmár, a „márciusi

ifjak” egyik vezéralakja, honvéd őrnagy volt. Édesapja, Fejér Pál görögkatolikus pap volt a büdi egyháznál. Vasvári tanulmányait a nagykárolyi piarista gimnáziumban kezdte meg. 1843-ban beiratkozott a pesti egyetemre, ahol történelmet és természettant hallgatott, de idővel Horvát István hatása miatt teljesen a történelemnek szentelte magát. Mint egyetemi hallgató, vezérszerepet vitt az ifjúság körében. 1847-ben, a Teleki Blanka által alapított nevelőintézetbe került, ahol tanárként foglalatoskodott. Az 1848. márciusi események során Vasvári is ott volt a vezetők között. A 12 pont megalkotásában, majd a népgyűlés elé terjesztésében főszerepet vállalt. A március 16-án a megalakult közcsendbizottmány tagja volt, majd március 18-án a petíciót vivő küldöttségben szintén ott volt. Az április 11-én megérkező minisztereket ő üdvözölte, később, mint titkár nyert alkalmazást a pénzügyminiszter, Kossuth Lajos mellett.

Kossuth Lajos többször adott neki futári feladatot a horvát invázió alatt. 1849 elején Bihar, Szatmár és Szabolcs megyékben szabadcsapatot verbuvált, s annak vezére lett. Katonaként azonban nem volt ügyes, nem bírta a fáradságokat. Erdélyben harcolt, mint őrnagy, majd Havasnagyfaluban, 1849. július 5-én halt meg.

A múzeum története, rövid bemutatása

A Vasvári Pál Múzeumot 1963-ban alapították, első igazgatója Gombás András tanár és autodidakta régész volt. A múzeumalapító Gombás András 1901. január 16-án született büdszentmihályi család sarjaként (születési helye ugyan Újszász, mivel édesapja akkoriban ott kapott éppen munkát). Iskoláit a büdszentmihályi református elemi iskolában végezte, majd a hajdúnánási református gimnáziumban folytatta. Végül a debreceni Tanítóképző Intézetben szerzett tanítói oklevelet. Ezután hosszú éveken át tanított a helyi református iskolában. A szülőföld iránti szeretete készítette arra, hogy szülőfaluja régészeti, történelmi és történelmi kutatója, írója legyen. Régészeti kutatásaival megteremtette az alapját a helyi múzeum létesítésének. A község apraja és nagyja gyűjtésével 1963-ban létrehozta a Vasvári Pál Múzeumot, melynek vezetője lett.

1969-től Hunyadi József lett a múzeum igazgatója, aki elődjéhez hasonlóan nagy figyelmet fordított a fiatalság művelésére. Rendhagyó múzeumi órákat tartottak a múzeum régi épületében, ahol a diákok megismerkedhettek a kiállításba kerülő gyűjtött tárgyakkal vagy éppen a legújabb időszi kiállítás anyagával.

Az intézmény jelenlegi épülete 18. század végén épült református parókia műemléki besorolásban, Tiszavasvári belvárosában található. A jelenleg is érvényben lévő működési engedélye alapján, az egykori tájmúzeum ma közérdekű muzeális gyűjtemény. A megye kulturális értékeit őrzi és tárja fent, az ott dolgozók pedig részt vállalnak a vidék lakóinak kulturális identitástudata és közösségi büszkesége erősítésében.

Az intézmény területi múzeum, táj jellegű hatókörrel rendelkezik, mely megegyezik a közigazgatási tiszavasvári járás területével. Alapvető iránya és feladata Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye területén lévő Nyíri Mezőség tájegységre kiterjedően muzeális értékű (tárgyi és dokumentációs) anyag kutatása, tudományos feldolgozása, publikálása, a kutatói hozzáférés biztosítása, kiállításokon történő bemutatása, valamint ehhez kapcsolódó közművelődési és múzeumpedagógiai szolgáltatások nyújtása, szakkönyvtár működtetése. Feladata továbbá az együttműködés és a hazai és nemzetközi kulturális, oktatási, tudományos intézményekkel, a reklám- és propaganda tevékenység.

A múzeum dolgozói kezdetben elsősorban a helytörténeti emlékek után kutattak, majd az 1980-as évektől gyűjtőkörüket kiterjesztették a természettudományok és a régészet területére is. Archiválták a világhírű Alkaloida Gyógyszertár működésére és történetére vonatkozó dokumentumokat. Ma a múzeumi gyűjtemény mintegy 8000 régészeti, több mint 9000 néprajzi, ezen kívül 2000 helytörténeti, ipar és technika történeti gyűjteményekből, illetve jelentős adattárból áll. Állandó kiállításaik a megye orvos- és gyógyszerészet-történetét, a Nyíri Mezőség régészeti korszakaiból származó emlékek bemutatását, a névadó Vasvári Pál emlékszobáját, a Langaméta Gyermekjáték Gyűjteményt és a térség népi tárgyait látványraktár segítségével mutatják be.

A múzeum a városban nevelési helynek (tanórákon) és szabadidős helyszínnek (találkozó hely, rendezvényhelyszín) számít. Tiszavasvári közoktatási intézményeivel 2009 januárja óta együttműködési szerződés biztosítja egy közös, helyi értékeken és élményeken nyugvó kooperációjának. A Vasvári Pál Múzeum Baráti Köre, kistérségi lokálpatrióta egyesületek, valamint a Langaméta Óvodai Munkaközösség, Bölcs baglyok Szögi Lajos Oktatóközpontja, Tiszavasvári Média Egyesület jelentős szerepet töltenek be a múzeum életében: résztvevői a rendezvényeknek, támogatják a közművelődési munkát. A múzeum szakmai kapcsolatban áll a megye többi muzeális intézményével.

Az intézmény különlegességét az orvos- és gyógyszerésztörténeti gyűjtemény, a Kabay János hagyaték, azaz az Alkaloida Vegyészeti Gyár történetének anyaga, a

Langaméta gyermekjáték-gyűjtemény, néprajzi műtárgyak, valamint a megszervezett programok egyedisége és népszerűsége adja.

Térbeli adottságok

A múzeum jelenleg két épületből áll, melyek más-más funkciót látnak el. A főépület az Ady Endre úton található, a néprajzi épület pedig a Kálvin úton. Ez a két épület mindössze pár 100 méterrel található egymástól, így a látogatóknak lehetőségük nyílik akár mindkettőt meglátogatni egymást követően, nagyobb energiabefektetés nélkül.

Ady E. út 8. szám alatti épület (Főépület)

Az egykori iskolaépület jelenleg több funkciót lát el. A kétszintes, helyi védettség alatt álló, 102 éves klasszicizáló épület alsó szintje ad otthont a múzeum időszaki tereinek, a régészeti kiállításnak, az irodáknak, a könyv-adattárnak, illetve a technikai raktárnak. Ebben az épületben található a Régészeti, Orvos- és Gyógyszerészettörténeti kiállítás is, valamint itt kezdték kialakítani az Ipar- és technikatörténetet bemutató ALKALOIDA című kiállítást, illetve az 5000 év titkai című régészeti tárlatot, mely kialakításának 2. ütemét tervezik kivitelezni a Kubinyi Ágoston Pályázat segítségével.

Az alsó szinten zárt porta-jegyiroda fülkét kialakítva terelik az épületbe érkezőket. Ennek a szintnek az átalakítása, látogatóbarát kialakítása jelenleg is folyik. A néhány évvel ezelőtt felújított épületben a járási KLIK és Katasztrófavédelem mellett a Vízügy irodái helyezkednek el az emeleten.

Kálvin út 7. szám alatti épület (Néprajzi épület)

A múzeum ezen épülete a muzeális használatára részben alkalmas. Elhelyezkedését tekintve a település központjában, könnyen megközelíthető területen található. Az épület csaknem több mint 220 éves, állapotát tekintve külsőleg és belsőleg is felújításra szorul.

Az épület a kiállítási funkcióján kívül közönségbefogadási, oktatási, szabadidős és raktározási célokat is ellát. Az épületet gázfűtésű kazán fűti. Hiányzik a klimatizálás mind a kiállítási terekben, mind a raktárban, mind pedig a közönségbefogadási terekben, de az épület jellegénél fogva erre nincs is szükség, hiszen a szellőztetés megoldott. Az épület energetikailag megfelelő állapotban van. A fizikai és infó-kommunikációs akadálymentesítés megoldott. (hangos térkép, indukciós hurok stb.) A látogatók minél jobb kiszolgálása érdekében az épületben ingyenes WIFI és ruhatár, valamint értékmegőrző és pelenkázó is használható. Oktatási és szabadidős funkcióba jelenleg a kiállítási helyiségeket és az udvart vonják be. A gyűjteményraktár az emeleten kialakított Látványraktárból áll. A múzeumi tevékenység eszközeinek raktározására szintén a tetőtér áll rendelkezésre, s részben kiállítási termeiket is bevonják erre a tevékenységre. Az épület felújításra szorul mind a kiállítási, mind a közönségfogadási, az oktatási-szabadidős, valamint a raktározási funkció ellátásához szükséges infrastruktúra területén.

Tartós intézményi és pénzügyi alapok

A múzeumi feladatok ellátásához és a fejlesztések megvalósításához az intézmény dolgozói rendszeresen keresik a külső pénzügyi forrásokat projekt támogatás, harmadik eszközök, egyéb támogatás és szponzorálás formájában. A múzeum szakmai tevékenységét a Vasvári Pál Múzeum Baráti Köre is támogatja, többek között a rendezvények finanszírozásához nyújtanak segítséget. A múzeum működéséhez alapvetően fontos a biztos támogatás és a követelményeknek megfelelő pénzügyi, területi és személyi berendezkedés.

Intézményi alapok

Rendhagyó múzeumi órákat tartottak a múzeum régi, már nem használt épületben, ahol a diákok megismerkedhettek a kiállításba kerülő gyűjtött tárgyakkal vagy éppen a legújabb időszak kiállítás anyagával. Az évek folyamán a múzeum többször is költözött, végül 1996-ban a mostani, Kálvin úti, 18. század végén épült református parókiára került. Kezdetben elsősorban a helytörténeti emlékek után

kutattak, majd az 1980-as évektől gyűjtőkörüket kiterjesztették a természettudományok és a régészet területére is. Archiválták a világhírű Alkaloida Gyógyszertár működésére és történetére vonatkozó dokumentumokat.

Az ingatlan tulajdonosa Tiszavasvári Önkormányzata. Az épület fenntartása a Vasvári Pál Múzeum felelősségi körébe tartozik.

Pénzügyi alapok

A múzeum alapfinanszírozását Tiszavasvári Város Önkormányzata biztosítja közvetlenül. A finanszírozás több elemből tevődik össze, a fenntartói hozzájárulás mellett, saját bevételből származó források, harmadik pénzeszközök: támogatások/szponzorációk járulnak hozzá pénzügyileg a múzeumi tevékenységekhez és a feladatokhoz, valamint a már említett Vasvári Pál Múzeum Baráti Köre Egyesület is támogatja a múzeum szakmai tevékenységét.

A múzeum küldetésnyilatkozata

A múzeumi munka alapját képezi az intézmény határozott küldetése. Ez szervesen kapcsolódik a küldetésnyilatkozathoz, szolgálja az irányultságot és kifejezi a múzeum önértelmezését. Ezt a fenntartóval és más érintettekkel egyetértésben alakították ki és határozták meg írásban.

Küldetésüket a belső, de mindenekelőtt a külső kommunikáció meghatározó eszközeként értelmezik. Lehetőséget biztosítanak mind munkatársaiknak, mind pedig fenntartójuknak, hogy részt vegyenek küldetésük kialakításának folyamatában. A többi minőségbiztosítási eszközzel egyetemben küldetésüket is rendszeres időközönként felülvizsgálják. Küldetésük egyértelműen megmutatja az irányvonalat a további elképzelésekhez, tervekhez és prioritásokhoz.

Küldetés

„A Mezőség kulturális értékeit őrizzük és tárjuk fel, munkánk által hozzájárulva a tájegység lakói kulturális identitástudatának kialakításához és

közösségi büszkeségének erősítéséhez. Kulturális neveléssel támogatjuk a hátrányos helyzetű, számos hiányossággal küzdő tiszavasvári közoktatást és helyi kulturális közösségi pontot képviselünk, ifjúsági, családi nagyrendezvények, egyidejűleg több csoportot foglalkoztató vetélkedők helyszínéként. Tájékoztatni – és lehetőségeink szerint tanítani és szórakoztatni – szeretnénk e közösség tagjait múltjuk és jelenük azon értékeiről, amelyet egy közgyűjtemény hivatott megőrizni és – sajátos módon – továbbítani.”

A múzeum irányítása

A látogatás központú gondolkodás a múzeum számára elengedhetetlen. Ebben a látogatókutatás és látogatóközpontság központi szerepet játszik. Fontosnak tartják azt a szemléletet, hogy a múzeumlátogató nem csupán az ügyfelük, hanem ezen túlmenően vendégük, potenciális partnerük is.

Egyetlen termék- és szolgáltatáskínálatuk és teljes – mind belső, mind pedig külső – kommunikációjuk esetében sem maradt el az állapotfelmérés. Lehetőségeiknek megfelelően marketingkonceptiót dolgoztak ki, melynek súlypontját egyértelműen azok a feladatterületek adják, amelyek a közvetlen látogatói kapcsolatot végzik: a kiállítás, a közvetítés és a szolgáltatások.

Belső múzeumirányítás: vezetés és szervezet

A célirányos tartalmi vezetésért a múzeum vezetője felel. A személyzeti tervezésért és vezetésért ő a felelős. A pénzügyi tervezés (gazdasági tervezés, kontrolling, harmadik források megszerzése) a Városi Kincstár feladata. Az épületek irányítása (állagfenntartás, állagjavítás, állagmegtartás) is a múzeumvezető, és Tiszavasvári Város Önkormányzatának felelőssége.

Az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzatában rögzített jogkörök és feladatok meghatározásai alapján folytatja belső múzeumirányítását. A szervezeti struktúrában történő minden változást dokumentálják, és rendszeres időközönként aktualizálják a releváns dokumentumokban.

Külső múzeumirányítás: arculat, reklám, PR és nyilvánosság

A múzeum egységesen használt arculati stratégiával rendelkezik. Az intézménynek megjegyezhető (és összetéveszthetetlen) neve van, amely visszaadja az aktuális múzeumi súlypontot. A kommunikációjuk célközönségéhez tartoznak a látogatók, a sajtó, a szakmai közönség, a fenntartók és a szponzorok, támogatók.

Marketingkoncepciójukban olyan terveket állítanak fel, melyben meghatározzák, hogyan támogatják a múzeum kínálatának ismeretségi szintjét, használatát és bővítését. A marketing területén együttműködő partnereiknek számítanak a megyei múzeumi tagintézmények, a tiszavasvári kulturális, oktatási és civil szervezetek.

Kiemelt kommunikációs céljuk a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye területén, ezen belül Tiszavasvári és kistérségében élők tájékoztatása az aktualitásairól, a VPM programjának bemutatása, a köztudatba építése, tevékenységének megismertetése a lakossággal, a lakosság bizalmának és tetszésének elnyerése, jó kapcsolat fenntartása az érdeklődő szervezetekkel.

A múzeum gyűjtése, gyűjteménye

A gyűjtemények a múzeum bázisát képezik. A gyűjtemény vizsgálata magában foglalja a gyűjteményi profilt, a gyűjtési stratégiát, a gyűjtemény gondozását és dokumentációját.

A tiszavasvári Vasvári Pál Múzeum helytörténeti, néprajzi és a megyében egyedülálló természettudományi gyűjtemény őrzője. Az egyik legfontosabb céljuk a még be nem mutatott Alkaloida Gyár történeti gyűjtemény legkiemelkedőbb darabjainak bemutatása, illetve a Nyíri Mezőség településeinek hagyatékának megismertetése.

A Vasvári Pál Múzeum 1963-as megalakulásáról elkezdte gyűjteni és rendszerezni a világhírű feltaláló, Kabay János hagyatékát, azaz az általa alapított Alkaloida Vegyészeti Gyár történeti anyagát. A gyarapításról szóló dokumentumok kezdetben a történeti dokumentumok közé kerültek, majd az anyag folyamatos növekedése, tárgyi anyagának bővülése egy különálló gyűjtemény létrehozását tette esedékessé. A dokumentumok törzsét a Kabay család személyes iratai, levelezései képezik, illetve a Gyár adminisztratív és hivatalos dokumentációi, a fénykorában

(1960-1980-as évek) mintegy 3000 munkást foglalkoztató üzem brigádjainak dokumentumai, fényképes naplói adják. A tárgyi anyag bővelkedik az 1927-ben a településen létrehozott, s ma is működő Vegyészeti Gyár első morfin előállító 1 m magas kerámia tárolóival, illetve Kabay János első széjfét is őrzik, amelyben Kabay az előállított morfint és származékait tárolta. A gyűjtemény gerincét a jelenleg indiai tulajdonban lévő Gyár dolgozóinak segítségével megszervezett komplett laborberendezés alkotja, mely esetleges bemutatása és gyakorlati oktatásban történő alkalmazása révén kívánják felkelteni a kémia iránti érdeklődést, illetve ennek segítségével szeretnének a városban folyó vegyész technikus képzésben is aktívan részt venni. Fontosnak tartják a gyár életének bemutatásakor a munkavédelemre való felhívást, illetve ennek az ismertetését korhű, az 1970-es évekből megmaradt, eredeti diafilmek és VHS kazetták által, melyek az üzemi laboratóriumi balesetek elkerülése érdekében készültek, s gyűjteményükbe kerültek 2012-ben.

A történeti dokumentumok gyűjteménye 1963-ban alakult. Törzsét képezik a térségi – Nyíri Mezőség települései: Szorgalmatos, Tiszalök, Tiszadada, Tiszadob, Tiszaeszlár – és a város fontos dokumentumai, papír alapú tárgyai. A Történeti gyűjteményeik sokrétűek és jócskán bepillantást nyújtanak a megye és a város történetébe egészen a 18. század közepétől napjainkig.

Tárgyi anyaguk között szerepel a Szentmihály és Tiszabüd községek első pecsétjei, a településen működő Iparoskör zászlói és emléktáblái. A múzeumban őrzik a Tiszavasvári Görög Katolikus Egyházközség legrégebbi kelyheit, zászlóit és papi viseleteit. A gyűjtemény jelentős részét képezi a numizmatikai anyag, mely az ókori pénzekről a 20.század végéig őriz kiemelkedő darabokat, s ezek közül is a ritkaságokat, különlegességeket szeretnék bemutatni.

Néprajzi gyűjteményüket Gombás András múzeumalapító, tanító és autodidakta régész már az 1950-es években elkezdte gyarapítani, a hivatalos engedélyek megszerzése után ezek száma már akkor 2000 db volt. Az évek folyamán bővülve, a gyűjtemény közel 10.000 db-ot számlál, melyben kiemelkedőbb elemek a helyi, azaz az egykori Szentmihályi kismesterek eszközei. Így szeretnék bemutatni a messze vidéken híres szentmihályi szücsök munkáit egy komplett műhely berendezésén keresztül. Emellett cipész, borbély, kovács és szabó műhelyek példás darbjait tervezik bemutatni. Nem maradhatnak ki a Nyíri Mezőség népének mindennapjait bemutató tárgyak közül a 120 db-os vasaló, a 76 db-os kolomp és csengő, 570 db-os kerámia gyűjtemény, a közel 1000 db-os háztartási textil gyűjtemény legszebb darbjai. A kenderfeldolgozás mozzanatait bemutató anyaguk (guzsalyok, szövőszék, gerebenek, motollák stb.) legmívesebben

kidolgozott, esetlegesen monogrammal vagy évszámmal ellátott darabjait is szándékukban áll tanulmányozhatóvá tenni.

A Vasvári Pál Múzeum falai között 2009. augusztus 20-án nyílt meg folyamatosan megújuló kiállításával a Langaméta Gyermekjáték Gyűjtemény. A gyűjtemény maga a Langaméta Óvodai Szakmai Munkaközösség kezelésében van, melyet a lelkes óvó nénik folyamatosan gyűjtenek. Idejükből és saját pénzükből vásárolnak meg egyes darabokat, és leltározzák azokat. A gyűjtemény már több mint 5000 tételt számol, mely között az egyszerű csutka és fa játékoktól kezdve a babák, és mackók sokasága várja a vendégeket. A látogatók kézbe vehetik a generációkkal ezelőtti mesekönyveket, játszhatnak a hatalmas babaházzal, bábozhatnak a szekrénybábszínházban, diafilmeket tekinthetnek meg közösen a családdal, s együtt nosztalgizhatnak kicsik és nagyok egy elvarázsolt kuckóban.

A múzeum őrző tevékenysége

A múzeum feladata a múlt és jelen bizonyítékait hosszú távon fenntartani és a következő generációknak megőrizni. Ez a tárgy állapotának és raktározási körülményeinek szakavatott és aktuális ismeretét feltételezi. Megelőző intézkedésekkel és előrelátó cselekvéssel az esetlegesen bonyolult, költséges konzerváló intézkedések vagy restaurátori munkák elkerülhetők vagy minimálisra redukálhatók. A konzerváló és restauráló munkákat csak a szakszemélyzetük hajthatja végre. Hogy biztosítani tudják a gyűjtemény állagát, a biztonsági felszereléseket ugyanolyan fontosnak tartják, mint a különleges vészhelyzeti terveket a ki nem zárható katasztrófák esetére, mint tűz, viharkárok, vízbetörés vagy árvíz.

Ennek megfelelően figyelnek a védelemre a szennyeződés és por ellen. Figyelnek a raktárban a klímaviszonyokra: hőmérséklet, pára, fény. A raktárt rendszeresen ellenőrzik a biológiai fertőzések kapcsán is: nedvesség okozta károk, penész, rovarfertőzöttség terén.

A helyi rendőrség, tűzoltóság ismeri a múzeumi építményeket, rendszeres bejárásokkal és gyakorlatokkal tartja fenn helyismeretét.

A múzeumban található kiállítások, múzeumpedagógia, közösségi szolgálat és egyéb tevékenységek

Állandó kiállítások

- a) Szabolcs-Szatmár-Bereg megye orvos- és gyógyszerésztörténete.
- b) A nyíri Mezőség története az őskortól a középkorig.
- c) Vasvári Pál emlékszoba
- d) Langaméta Gyermekjáték Gyűjtemény
- e) Büdi szoba
- f) Szentmihályi konyha
- g) Szentmihályi mesterek
- h) Gombás András Látványtár és Kelp Ilona interaktív labor
- i) ALKALOIDA – Ipar- és technikatörténeti kiállítás

A múzeum gyűjteményei folyamatosan bővülnek a felajánlások és ajándékok révén, 2014-ben több mint 900 db tárgy került gyarapodásba. Folyamatos a néprajzi és a történeti tárgyak revíziója, fotózása és számítógépes nyilvántartása, illetve az iroda költöztetésével a könyvtári és adattári anyag felülvizsgálata is folyamatban van. A városban minden évben egy tudományos konferenciát szerveznek, illetve 6 db Szabad Egyetem előadást a múzeumalapító, Gombás András emlékére. Minden időszaki kiállításukhoz kiadványt, meghívót és plakátot készítenek.

A Vasvári Pál Múzeum 2007 óta hirdeti meg tematikus múzeumpedagógiai foglalkozásait. A foglalkozások témái az iskolai tananyag menetéhez, az állandó kiállítások anyagához, illetve az évszakokhoz köthető ünnepkörökhöz illeszkednek. A múzeumi órák jól beilleszthetők a tanmenetbe vagy az osztályfőnöki órák kulturális programjai közé. A foglalkozásokat kézműves tevékenységek teszik élményszerűvé, illetve feladatlapok is segítik az új ismeretek elsajátítását. A foglalkozásaik interaktivitását növelik a saját fejlesztésű szoftvereik, online játékaik és interaktív, érintőképernyős eszközeik. A foglalkozások időtartama egyenként kb. 45 perc. Igen intenzív közművelődési tevékenységük, és az elnyert TÁMOP 3.2.11./10-1, TÁMOP 3.2.8.B-12/1 és TÁMOP 3.2.3./A-11/1 pályázat révén növekedett a különböző múzeumpedagógiai foglalkozások száma. 2011-ben például: 146 általános iskolai és 9 középiskolai csoport vett részt rajtuk, összesen 5515 fővel.

Az intézményben lehetőség van a középiskolás diákok számára a kötelező 50 órás közösségi szolgálatot teljesíteni. A foglalkozások nem a rendhagyó múzeumi

órák koncepciójára épülnek, nincsenek játékos feladatok, nem kell feladatlapokat megoldaniuk. A foglalkozások célja, hogy a diákok betekintést nyerjenek egy múzeum életébe, hogy milyen munka folyik az intézmény falain belül a „kulisszák mögött”, kinek mi a feladata és, hogy hogyan is működik a múzeum. Érdeklődéstől függően bekapcsolódhatnak a diákok a történeti, néprajzi dokumentumok leltározásába, digitalizálásába, a néprajzi tárgyak restaurálásába, a könyvtár és az adattár működtetésébe, stb. A múzeum dolgozói ezeknek a foglalkozásoknak a keretein belül szeretnének élni a lehetőséggel, hogy bemutassák a diákoknak, hogy a bölcsészek munkája is lehet érdekes és szórakoztató is, és így kívánják testközelibbé tenni számukra a múzeumot.

A múzeum minden évben megszervezi a Kabay János emlékhetet, melynek keretében vegyészkonferenciát, kémia vetélkedőt, tudományos roadshowt és interaktív kiállítást szerveznek meg a város nagy szülötte emlékére. 2012-ben ennek a rendezvénynek a zárása után látogatta meg életében először Magyarországot és a múzeumot az Ausztráliában élő John Oltványi, Kabay János unokája. Szerveznek múzeumi napközis tábort is, ahol történelmi, néprajzi, környezetvédelmi ismereteket is elsajátíthatnak a 6-10 éves táborozók.

Sikeresen bonyolítják le minden évben a Téltemető tavaszköszöntőt, a „Múzeumok Éjszakája, Ízek kavalkádja” nagyrendezvényeiket, de nagy érdeklődés követi a Szentmihályi kenyérünnep és Nagy Játék napokat, novemberben a Márton nap, majd december 17-18-án Karácsonyi Kavalkád című rendezvényeiket. 5 alkalmas Borakadémia előadássorozatot is szerveznek évről évre, mely a törzsközönségüknek szól, melyekre neves pincészeteket (pl.: Simon, Frittman, Mezei, Kikelet, Szőke) hívnak vendégül.

Médiában történő megjelenésük elsősorban a helyi televízióban, a Kelet-Magyarországban, a Vasvári Hírmondóban, illetve egy teljes oldalon a kistérség újraalapított független havilapjában a Magyar Vidékben megjelent ismertetések révén valósultak meg. Emellett 2010-től külön múzeumi műsorral rendelkeznek – Múzeum Kávéház, a kultúrkofoein – a helyi Best of Rádióban, mely heti rendszerességgel (minden pénteken 12 órától 13-ig) tájékoztatja a hallgatókat a múzeum programjairól, kiállításairól.

Érdekességként még mindenképp megemlíteném, hogy a Tiszavasváriban 2002-ben kialakított Sörös-sétányon elkezdtek a múzeum dolgozói létrehozni egy szoborparkot is, ezzel is építve és szépítve a városképet.

Összegzés

A Vasvári Pál Múzeumról elmondható, hogy dolgozói jelentős erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy bármely korosztály megtalálja egy-egy látogatás alkalmával a számára érdekes és hasznos tudásanyagot. Igyekeznek olyan városi programsorozatot kialakítani és fenntartani, amely szolgálja a hagyományörzés lehetőségét valamint olyan értékeket ad át, melyeket máshonnan, családi vagy iskolai környezetből nem biztos, hogy megkapnának az érdeklődők. Múzeumpedagógiai szempontból is érdemes elmondani, hogy folyamatosan pályáznak különböző forrásokra, melyből ezt a területet kívánják fejleszteni, még érdekesebbé tenni kicsik és nagyok számára egyaránt. Sajnos elmondható a múzeumról, hogy egy társadalmilag és gazdaságilag halmozottan hátrányos helyzetű településen található, mely turisztikai szempontból még nem csalogató az emberek számára, így a múzeum vonzáskörzete csak maga a település és annak környéke, ám a városvezetés tervezi Tiszavasvári fejlesztését, így a későbbiekben a VPM kiváló kikapcsolódási lehetőséget tud biztosítani a leendő turistáknak is.

Felhasznált irodalom

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010):
Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

Szabó József (2015): Kultúrandragógiai tanulmányok. Debreceni Egyetem
Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék

A Vasvári Pál Múzeum honlapja: <http://vasvaripalmuzeum.hu/>

Tiszavasvári város honlapja: <http://www.tiszavasvari.hu/>

A Vasvári Pál Múzeum vezetőjével elkészített interjú, valamint az általa kiadott, a múzeumról szóló anyagok.

Nagy Eszter: Jósza András Múzeum

Bevezetés

Múzeumpedagógiájuk legfőbb célja: a múzeumi kiállítások anyagainak élményközpontú interpretálása, a korosztályok életkori sajátosságait figyelembe véve.

Részükről felerősödött az a szándék, hogy az iskolák minél többször behozzák a diákokat a múzeumba, s remélik, hogy az iskolák részéről is egyre erősebb az a szándék, hogy a múzeumot a tanulás egyik lehetséges bástyájának és a személyiségfejlesztés eszközeként tekintsék. A múzeumi foglalkozások kötetlenebb programként jelentősen javítják a gyermekek kommunikációs képességét, segítik a kooperatív tanulást, amely megkívánja tőlük az interperszonális, valamint a kiscsoportban történő munka képességét. A múzeumi tárgyak és előadások nagymértékben növelik a tanulás határfokát, a látottak és hallottak befogadását, feldolgozását, hiszen semmilyen multimédiás eszköz nem helyettesíti a közvetlen érzékelés útján szerzett tapasztalatot. A játékos, élményközpontú, szórakozva tanulás a diákokat önálló ismeretszerzésre, kutatásra serkenti. A kevésbé jól tanulókat, a lemaradókat a kíváncsiság és a kreatív környezet inspirálja a tanulásra, a jobb teljesítményre, hiszen a múzeumba mindenki „tisztá lappal” lép be.

Múzeumi órák

A múzeumi órák célja: hogy a múzeumot megszerettessék a gyermekekkel, megtanítsák őket megfelelő módon használni annak titokzatosan sajátos eszközeit érdeklődésük, kiapadhatatlan kíváncsiságuk kielégítésére, tudásuk gyarapítására.

Az órák vetítéssel, játékos feladatokkal egybekötött érdekes előadások, eredeti tárgy vagy tárgymásolattal, mimes, szituációs- és

szerepjátékkal, a téma feldolgozásától függően. A múzeumi órákat korosztályi megjelöléssel ajánlják, de természetesen ettől eltérően más korosztály számára is „testre szabjuk”.

Nyomozás a múlt titkai után programok.

Ismerkedés a régészet világával, hogyan dolgoznak, milyen helyszíneken kutatnak a régészek és munkatársaik. A föld felszínétől indulva merülhetünk a mélybe és betekinthetünk a bűvárrégészet titkaiba is. Megvizsgálhatjuk, milyen eszközöket használnak, valamint milyen nyomok segítenek a múlt mozaikjának kirakásában. Választ kereshetünk arra a kérdésre is, hogy mennyi a mítosz és a valóság a régészek munkájával kapcsolatosan, mennyiben igaz a kalandfilmekben látott világ?

Eredeti leletek megtekintése, kézbevétele színesíti az előadást.

Ajánlott korosztály: 5-8. osztály

Kapcsolódó tantárgyak: történelem, földrajz, honismeret

Túlélőtúra az őskőkori ember világában.

Bepillantás és időutazás az ősember mindennapjaiba. Keressük a választ arra, hogyan és meddig éltek, milyen volt a körülöttük lévő környezet és élővilág, miben hittek, milyen harcokat kellett vívni a mindennapi életért. Bújjunk az ősember bőrébe és éljük át, hogyan vadásztak, gyűjtögettek, kerestek menedéket, építettek hajlékot, hogyan öltözködtek és használták szerszámaikat. Megvizsgáljuk mennyi és milyen a hasonlóság az ősember és a csimpánz külső- és belső jegyei közt. Virtuálisan bebarangoljuk az őskőkori emberhez köthető Magyarországon található lelőhelyeket.

Ajánlott korosztály: 5. osztály

Kapcsolódó tantárgyak: történelem, földrajz, honismeret

Üljünk le Mátyás király asztalához, Te mit kóstolnál meg?

A reneszánsz világa sok újdonságot hozott, többek között a magyar gasztronómia világát is megreformálta. Az új ízek, zöltségek, gyümölcsök és a sok finomság elkészítési módja kinek köszönhető, Mátyás királynak vagy feleségének Beatrix királynőnek? Erre is választ kapunk, miközben bepillantást nyerünk a királyi udvarba és a reneszánsz kultúrába. Természetesen a szegények asztalához is leülhetünk. Látogatást tehetünk a budai vásári forgatagban, vajon miben volt más, mint a mostani vásárok?

Ajánlott korosztály: 6-8. osztály

Kapcsolódó tantárgyak: történelem, honismeret

Tengerre fel és kezdődjön az újkor!

Vizes kalandokban lehet részünk a nagy földrajzi felfedezések korában. Milyen hajókkal és felszereléssel, mekkora legénységgel és merre hajóztak a nagy felfedezők? Új, az európaiak számára idegen kultúrák kerültek fel a térképre. Betekintést nyerünk az azték és inka kultúrák izgalmas világába. Vajon hogy alakult a hódítók és a bennszülöttek kapcsolata? Mennyit ért és milyen áldozatokat követelt az arany és a titokzatos fűszerek? Az egyik leghíresebb felfedező Kolumbusz Kristóf volt, de vajon értékelték a nagy felfedezését? Gazdagon vagy szegényen halt meg, és hol található ma a szobra? Hajózzunk el a válaszokért.

Ajánlott korosztály: 6-8. osztály

Kapcsolódó tantárgyak: történelem, földrajz

Nyissuk ki együtt Szabolcs-Szatmár–Bereg megye kincses ládáját

Virtuális történelmi, kulturális és gasztronómiai kalandozás a megye értékei között. Lássunk csodákat ebben az értékekben gazdag megyében. Kapcsoljuk be az öveket, és száguldozzunk többek között a nagyari Petőfi fától a szabolcsi földváron keresztül a tákosi zsindeletűs református

templomon át a szilvalekvárig. Ismerkedhetünk nagyléptékben a főbb látnivalókkal és érdekességekkel vagy kiválasztunk közösen egy vagy két tájegységet, mellyel részletesebb betekintést nyerhetünk az értékek tárházába. Fűszerezhetjük az előadást játékkal is, melyhez csapatokat kell alakítani. És hogy mi a játék? Legyen meglepetés.

Ajánlott korosztály: 5-8. osztály

Kapcsolódó tantárgyak: történelem, földrajz, honismeret

Kézműves foglalkozások az ügyes kezek birodalmában.

A foglalkozások célja: az emberbarát környezet és a környezetbarát ember együttműködése révén a természetes anyagok felhasználásával megismertetni a gyermekeket, felkelteni érdeklődésüket a feledésbe merült anyagok és technikák iránt.

A témára jellemző tárgyhoz hasonló, annak formáját, jellegzetességeit, stílusjegyeit idéző tárgyakat készítünk a gyermekekkel.

A foglalkozásokon készített alkotásokat a gyermekek hazaviszik, amelyekkel saját kincses tárukat gyarapítják.

Technikák: szövés, nemezés, agyagozás, csuhézés, szalmafonás, görckötés, gyöngyfűzés, gyertyamártás, gyertyaöntés, origami, fonalfajka, üvegfestés, só kerámia.

Speciális igényű gyermekeknek

Játszunk, mint régen!

Népi gyerekjátékok készítése

Játékok, melyekkel nagyanyáink és nagyapáink játszottak. Játékok, melyek mesélnek a múltról. Játékok, melyeket most te is felfedezhetsz, és újra játszhatasz. Ismerkedés azokkal a természetes anyagokkal, eszközökkel, amelyekből a játékok készültek és elkészíthetjük saját játékunkat. A foglalkozás célja, hogy játékosan felkeltse az érdeklődést őseink

gyermekkora iránt, miközben fejlődik a gondolkodás, a megfigyelőképesség és nem utolsósorban a finom mozgás.

Érintsd meg a múltat!

Ismerkedés a régészettel egy kicsit másképpen

Kiskorunkban mindannyian szerettük a kincskeresős játékokat. Új, még felfedezetlen dolgokat kutattunk, s általuk egyre jobban megismertük a körülöttünk lévő világot. A régészet is egyfajta kincskeresés, mely során megtudhatjuk, hogyan éltek őseink, milyen használati tárgyaik voltak, mivel díszítették öltözetüket. A régészet varázslatos világa elvisz minket a múltba, aminek bárki részese lehet.

Nyíri Pajkos kvízzjáték

Új kompetenciafejlesztő tanórán kívüli iskolai programok Nyíregyházán.

A nyíregyházi Jósa András Múzeum tizenkét közoktatási intézménnyel együttműködve valósít meg több korosztály számára múzeumpedagógiai foglalkozásokat. E foglalkozások témája az intézmény nyírségi témájú gyűjteményi körének és kiállításainak egységeire épül, s ezen belül is a megye helytörténeti, művészet- és irodalomtörténeti témáit dolgozza fel, korszerű oktatási módszerekkel, új, eddig nem alkalmazott foglalkoztatási formák keretében.

Biztosítják a projekt során létrejövő produktumok online hozzáférhetőségét, mindenki számára elérhetővé teszik az elkészült tematikákat, feladatlapokat, füzeteket, és módszertani kiadványokat, továbbá a múzeumpedagógiai foglalkozások fotóit. A TÉRKÉPTÉR felületen, a Képgalériába a tematikákhoz kapcsolódó fotókat töltenek fel, ahogy haladnak előre a foglalkozások. Ugyanitt bemutatjuk az elkészült látványos, egyedi demonstrációs eszközöket. A Dokumentumtárba a módszertani anyagok és foglalkoztató anyagok elektronikus (pdf) változatát töltik fel.

Disszemináció

Oktatási-nevelési kínálatát bővítik a „Tantárgyraktár” oktatási infrastruktúra-fejlesztési projekt keretében megvalósuló tanulmányi raktár, múzeumi oktatóterek és virtuális pontok kialakításához kapcsolódóan. Az itt bemutatott legfontosabb gyűjteményeket használják fel az ismeretátadásra, a kulturális nevelésre, valamint a kreatív iparágakkal kapcsolatos kompetenciák fejlesztésére, kapcsolódva a formális oktatáshoz. A témnapok és versenyek alkalmi az irodalomtörténeti, helytörténeti és képzőművészeti gyűjteményekhez kapcsolódnak.

Áttekintő térkép a Jósa András Múzeumhoz

A régi típusú, négyszintes saroképület a belváros közelében, a Benczúr tér 21. szám alatt található. A kiállítások az 1. emeleten kaptak helyet, a múzeumi foglalkoztató helyiségek, illetve az oktatótér pedig a 2. emeleten.

A múzeumnak két bejárata van: a főbejárat az épület sarokrészénél nyílik a Benczúr térre, az akadálymentes bejárat pedig a keleti szárny végénél lévő hátsó kapubejárón át közelíthető meg. A belső udvarról nyíló lifttel érhetőek el az egyes szintek.

Az épületet a sarokrészénél osztja ketté a főlépcsőház nyugati, illetve keleti szárnyra. A keleti szárnyban két további lépcsőház, illetve egy lift kapott helyet.

A bejárattal szemben található főlépcső a földszinttől a 2. emeletig vezet. Széles, nyitott lépcsősorai félemelettől jobbra és balra is folytatódnak. 2-2 lépcsőfok után újabb pihenőt találunk.

A jobb oldali lépcsősor használatakor a jobb oldalon, a bal oldalánál pedig a baloldalon találunk korlátot. A pihenőkben dísznövények akadályozhatják a fal menti haladást.

A közlépcső, zárt lépcsőház a keleti szárny közepén helyezkedik el, az udvar szintjétől vezet fel a 3. emeletig. Balra kanyarodós, egy pihenős, bal

oldali korláttal ellátott. A hátsó lépcsőház szintén zárt, a keleti szárny végéhez közel találjuk. Minden szint elérhető vele, a középső lépcsőházhoz hasonló kialakítású.

A régi típusú lift szintén a keleti szárnyban kapott helyet. Egymással szemben nyíló ajtaja az udvar szintjén nyílik eltérő irányban, a 3. emeletig visz. Hívógombja és belső gombsora is a baloldalon található. A belső gombsor számozása alulról felfelé történik növekvő sorrendben; tapintható jelzés nincs rajta. A földszint eltolt kialakítása miatt a lift emeleti számozása nem egyezik a térkép szerinti elosztással.

0. szint: udvarszint; 1. emelet: a földszint keleti szárnya; 2. emelet: 1. emelet, a kiállítások szintje; 3. emelet: 2. emelet, munkaterület, múzeumpedagógiai foglalkoztató; 4. emelet: tetőtér, raktár.

Az épületben vezetősávokat nem alakítottak ki. A földszinten, a pénztárral szemközti falon tapintható térképet találunk.

A folyosókon a mesterséges fény dominál, amely felülről érkezik. A falak, járófelületek fehér, illetve világos színűek. Az ajtók, bejáratok természetes fa színe enyhe kontrasztot képez a fehér falfelülettel.

Az ajtók közepén, szemmagasságban lévő síkírású információs táblák a helyiségek számozását és funkcióját jelöli.

A 2. emeleti Foglalkoztató Oktatótér helyiségeiben az ajtók mellett elhelyezett információs táblák Braille írással is jelzik a helyiségek funkcióját. A bejáratok számozása jelöli az egyes szinteket, iránya a keleti szárny felé indul.

A mentális térkép átlagos kiépítési ideje 25 perc.

Megközelítés

A Széchenyi utcán lévő Országzászló téri (3, 7, 18, 18A, 24 jelzésű autóbuszok) buszmegállójáról érkezve, a külváros felől:

Leszállunk a buszról, mögöttünk a Széchenyi utca útteste, előre megyünk az épületig, közben kerékpárutat keresztezünk. Az épülethez érve jobbra fordulunk, és haladunk előre a sarokig.

A saroképület a múzeum épülete, bejárata lecsapott sarokban van. A három egymás mellett elhelyezkedő bejárati ajtó előtt három, széles, korlát nélküli

lépcsőfok van. A bejáratok között oszlopok állnak, a két szélső ajtó használaton kívüli.

A Széchenyi utcán lévő Országzászló téri (3, 7, 18, 18A, 24 jelzésű autóbuszok) buszmegállójáról érkezve, a belváros felől:

A buszról leszállva előremegyünk az épületig, majd balra fordulunk és haladunk előre a Széchenyi utcán egészen a sarokig. Útközben a széles járda fal menti oldalában akadályokba (reklámtábla, szemetes) ütközhetünk.

A sarokhoz érve balra fordulunk és átkelünk a kétsávos, kétirányú Széchenyi utca úttestjén. A lekerekített szegély miatt célszerű balra sorolni az átkelés előtt. Lámpa nincs, a Benczúr tér párhuzamos forgalma halad a jobb oldalon.

Átérve, előre haladunk pár métert a múzeum épületéig. A saroképület bejárata lecsapott sarokban van. A három egymás mellett elhelyezkedő bejáratok előtt három, széles, korlát nélküli lépcsőfok van. A bejáratok között oszlopok állnak, a két szélső ajtó használaton kívüli.

Földszint

A kétszárnyú ajtón belépve szűk szélfogóba jutunk, amelynek belső ajtajai két oldalra kitérítettek. A szőnyegfelületen áthaladva érkezünk meg az oszlopokkal szabdaltnak aulába.

Az aula belépési, déli oldalán balra a biztonsági szolgálat, jobbra pedig a jegypénztár bejáratát találjuk. A nyugati oldalon, a bejáratától balra asztalok, ülőbútorok kaptak helyet, illetve három felfelé vezető lépcső után egy kétszárnyú ajtó vezet a munkaterületi folyosóra.

Az aula szemben lévő északi oldalán balról jobbra haladva találjuk a ruhatár pultját, a főlépcső falsíkjából erősen kilógó felfelé vezető lépcsősorát, illetve egy jelöletlen ajtót. Ez utóbbi mellett szintén ülőbútorokat, asztalokat találunk.

Az aula keleti oldalán, a bejáratától jobbra, a bolt kétszárnyú ajtaja nyílik, illetve a nyugati oldalhoz hasonlóan egy munkaterületi folyosó kétszárnyú ajtaja kapott még itt helyet. Az ajtó előtt itt is szintkülönbség van, amit három lépcsőfokkal, illetve a lépcső jobb oldalán elhelyezett enyhe lejtésű fa rámpával hidaltak át. Korlát nincs.

Ezen a munkaterületi folyosón található a lift, illetve a két további lépcsőház. A hosszú, egyenes folyosón haladva a baloldalon az ötödik ajtó a

középső lépcsőházba vezet, majd kis beugróban találjuk a liftet. Jobb oldalon számos könyvespolc, bútorok akadályozzák a fal menti haladást. Az aula közepén álló oszlopok között, a bejárat előtt jobb és baloldalon ülőbútorok vannak.

1. emelet

A szintre a főlépcsőn át érkezünk, előttünk merőlegesen húzódik a hosszú, egyenes folyosó, amely a nyugati és a keleti szárnyon is átível. Mindkét irányban ajtóval lezárt kiállító terek nyílnak a folyosóra, amelynek falai mentén ülőbútorok, nagyobb kiállítási tárgyak is helyet kaptak.

A lépcsősorral szemben vitrinek, ülőbútorok, talapzaton elhelyezett szobrok akadályozhatják a fal menti haladást.

Jobbra indulva, a nyugati szárny jobb oldalán, a felfelé vezető lépcsősor után elhagyjuk a főlépcsőházat. A jobb oldalon kisebb beugróban két ládát találunk, melyek kiállítási tárgyak. Ezt elhagyva, három ajtó követi egymást: a női mosdó, a "Sárga ördög" Kincsek és ékszerek a Jósa András Múzeumban című kiállító tér, illetve a Jósa András emlékkiállítás bejárata.

Az előbbi, "trezorként" is emlegetett kiállító tér bejárata dupla, egy kifelé és egy befelé nyíló ajtóból áll. Az átlagos méretű szoba rendkívül sötét, falai, mennyezete fekete, szőnyegburkolata vörös, kevés megvilágítást kap felülről. A helyiségben fal menti vitrinekben és a terem közepén elhelyezett hengerekben találhatóak a kiállítási tárgyak, melyek kézbe nem vehetők. Az "arany, mint nyersanyag" videóhoz tartozó hanganyagból nyerhetünk további információkat, amely a terem jobb oldalán kapott helyett.

A Jósa András emlékszoba kéthelyiséges, a jobbra nyíló belső szobában moziszerűen elrendezett kialakításban filmvetítés történik.

A nyugati szárny folyosójának legvégén kis helyiség nyílik, ahol a "Válogatás Gencsy Tibor huszár főhadnagy trófeáiból" című kiállítást találjuk. A szobában kordon keríti körbe a kiállítási tárgyakat.

A nyugati szárny bal oldalán elindulva a főlépcsőtől, rögtön a Benczúr Gyula Emlékkiállítás helyiségéhez érkezünk. A szobában hanganyag és kézbe adható tárgyak nincsenek. A falon kiállított képek, illetve talapzaton elhelyezett kiállítási tárgyak kaptak helyet.

Továbbhaladva, a folyosó bal oldalán végig vitrineket, kiállítási anyaghoz kapcsolódóan bútorokat, szekrényeket találunk, amelyek között

még további négy ajtó kapott helyet. Ezek egymásba nyíló helyiségek, a kiállítások haladási útvonala szerint vezet végig a térkép a szobákon át.

A nyugati szárny folyosójának bal oldalán haladva, a Benczúr Gyula Emlékkiállítás után találjuk a Néprajzi Kiállítást. A téglalap alapú helyiségben egy vásár hangulatát felidéző tárlat jelenik meg. A belépési oldalon balra, derékmagasságban elhelyezett polcokon kézbe fogható kiállítási tárgyakat találunk. Jobbra pedig két, falra szerelt fejhallgató segítségével hanganyagot is hallgathatunk. A terem bal- és szemben lévő oldalán, alacsony talapzaton a vásárhoz kapcsolódó kiállítási tárgyakat helyeztek ki.

A továbbhaladási irány a szoba jobb oldaláról nyílik, egy félrehúzott függöny után jutunk a fényképész helyiségébe. Itt, jobb oldalon, egy lábakon álló fényképezőgépet, baloldalon pedig installációkat észlelünk, amelyek mögé állva fotó készíthető.

A következő helyiségbe 11 óra irányában haladva juthatunk, ahol az "Ősi mesterségek nyomában" című régészeti kiállítás kapott helyet. A kiállítótérbe egy "időalagúton" keresztül vezet az út, amely éles bal kanyarral halad. A szőnyegborítású alagút fényviszonyai rosszak.

A kéthelyiséges kiállítótérben a falak mentén, üveg mögött elhelyezett tárgyak vannak, az első helyiségben hanganyagból nyerhetünk kiegészítő információkat.

A második teremből jobbra jutunk ki a nyugati szárny folyosójának végére, a baloldalon.

A főlépcsőtől a keleti szárny felé indulva a baloldalon elhagyjuk a felfelé vezető lépcsősort, majd egy beugróban kiállítási tárgyakat találunk. Továbbhaladva a folyosón, a férfimosdó után két ajtót találunk, ezek a helyiségek az időszakos kiállításoknak adnak helyet. Majd a középső lépcsőház ajtaja után a lift beugrója van, amit az akadálymentes mosdó követ.

Baloldalon találjuk még a Péchy-Kovács gyűjtemény bejáratát, amelynek másik helyisége a szemben lévő oldalon kapott helyet. A kiállításban hanganyag és tapintható tárgy nincs. A szobában vitrinek, a tér jobb oldalán pedig kordonnal leválasztott kiállítási anyag van. A baloldalon lévő utolsó ajtó előtt boltív képezhet felső akadályt a folyosón haladva. A keleti szárny közlekedőjének végén jelöletlen ajtót találunk.

A keleti szárny folyosójának jobb oldalán haladva a főlépcsőtől több akadály (ülőbútorok, asztalok, vitrinek stb.) is utunkat állhatja.

Az első ajtó egy technikai helyiségbe nyílik, ezt követi a “Nyíregyháza katonasága” című állandó kiállítás, egy időszakos kiállítótér, melynek két bejárata is van, illetve a Péchy-Kovács Gyűjtemény másik helyisége.

A “Nyíregyháza katonasága” című kiállító-térben a falak mentén végig vitrineket találunk, a terem közepén a bejárattól jobbra, talapzaton egy életnagyságú, felszerelt lóalak van, amely megfogható. A teremben hanganyag is segítségünkre lesz, amely kiegészítő információt nyújt a tárlatról.

2. emelet

A főlépcsőn érkezve, szemben a Tanácsterem két bejárata nyílik. A nyugati szárnyban kaptak helyet a restaurátor műhelyek, raktárak. A keleti szárnyban pedig a vezetőség, a történeti gyűjtemény és a múzeumpedagógiai foglalkoztató. Ez utóbbi, látogatók számára is elérhető vezetéssel; a folyosó legvégén található.

A közlekedő falai mentén számos akadályba ütközhetünk, célszerű középen haladni. A legvégén egy ajtón át jutunk a hátsó lépcsőházba, innen pedig tovább előre haladva a többhelyiséges múzeumpedagógiai foglalkoztatóba.

Belépve, jobb oldalon találjuk az egymásba is nyíló Irodalomtörténeti-, Múzeumtörténeti- és Helytörténeti tanulmánytárakat, bal oldalon pedig a múzeumpedagógiai foglalkoztatók kaptak helyet. Az oktatótérből akadálymentes mosdó is nyílik.

Múzeumpedagógiai felmérés

„A Nyíri Pajkos kincstára” című, TÁMOP-3.2.13-12/1-2012-0180 pályázati projekt keretén belül kérdőívet töltöttek ki a programban résztvevő gyerekek és pedagógusaik. A kérdőívek elemzése értékes információkkal szolgál a Jósa András Múzeum munkájához, továbbá a tapasztalatok alapján tovább tudja javítani szolgáltatásai minőségét. Négyféle kérdőív készült: a pedagógusoknak, az óvodásoknak, az alsó és felső tagozatos, valamint a középiskolás diákoknak. A legrészletesebben a pedagógusok fejthették ki a véleményüket. A kiküldött kérdőívekből 19 kitöltött érkezett vissza. A kitöltők 47%-a reál, míg 21%-uk humán tantárgyat oktat, 11% az alsós tanító, míg 21% az óvodapedagógus. A megkérdezettek 79%-a úgy

nyilatkozott, hogy visszatérő látogató a múzeumban, és 89% rendszeresen szervez látogatásokat kulturális intézményekbe. 88% véleménye szerint a múzeumi foglalkozáson szerzett ismeretek közvetlenül kapcsolódnak a tantervhez, s több mint 80%-uk hasznosnak tartja a diákok számára a múzeumlátogatást. A „konkrét tananyaghoz kapcsolódó specifikus tények”, a „tárgyakhoz kapcsolható, interdiszciplináris vagy tematikus tények”, valamint a „múzeumi információk” témakörökben szerzett új ismereteket tartották a legjelentősebbnek, de véleményük szerint a „tények saját magukról, családjukról vagy a szélesebb környezetükről” körében is jelentős ismereteket szereztek. A pedagógusok véleménye szerint a foglalkozások a diákok készségeit jelentős mértékben fejlesztették. Ezek közül is a „teljes mértékben” válasszal kiemelkedik az „figyelem”, a „koncentráció”, az „önkifejezés” készsége. A foglalkozások a diákok hozzáállását is pozitívan változtatták a pedagógusi válaszok alapján, mind a tanulás, mind a múzeumok, mind a pedig önmaguk és képességeik témájában. A vélemények arra is választ adtak, hogy a pedagógusok 75- 95%-a a múzeumban szerzett tapasztalatait a különböző kreativitás területeken teljes, ill. jelentős mértékben hasznosítják iskolai munkájuk során. A múzeumi órák tematikaiban meghatározott tantárgyi kapcsolódás és a pedagógusok ehhez köthető válaszai megegyeznek, a történelem, a rajz és vizuális kultúra, technika és életvitel, továbbá a magyar nyelv és irodalom tantárgyakat határozták meg elsődlegesen. A pedagógusok 100%-a úgy vélekedik, hogy a múzeumi foglalkozássorozatok nagyon, illetve jelentős mértékben kapcsolhatók a tanórán kívüli szabadidős tevékenységekhez, tehetséggondozáshoz. A múzeumlátogatást jelentősen támogatónak vélik a diákok tananyaghoz kapcsolódó tanulásában, kulturális megértésükben, tanulási motivációjuk növelésében, és készségfejlődésükben. Az 5 GLO (Alapvető Tanulási Eredmények) kapcsán a „hozzáállás és értékek”, „tudás és megértés”, valamint a „szórakozás, inspiráció, kreativitás” terén láttak nagymértékű eredményt. 90% számára jelentős, illetve nagyon jelentős szerepet töltenek be a múzeumok az oktatási munkában. A múzeum szolgáltatásaival (7P) kapcsolatban egyöntetű elégedettséget fejeztek ki, kiemelkedő a foglalkozásvezetők személyének és a foglalkozások helyszínének pozitív értékelése. 95%-uk a múzeumokat továbbra is használná oktatása részeként.

Felhasznált irodalom

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010):
Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

Koltai Zsuzsa (2016): Kitekintés a múzeumandragógia nemzetközi trendjeire. A
felnőttek múzeumi tanulását támogató innovációk Európában és az Egyesült
Államokban. Tudásmenedzsment 17:(1) pp. 28-36.

Koncz Gábor – Németh János – Szabó Irma: Közművelődési fogalomtár. Budapest:
OKM, 2008.

Kroeber, A. L. – Kuckhohn, C. (1952): Culture. A Critical Review of the Concepts
and Definitions. Cambridge, Mass.: The Museum, Papers of Peabody Museum
of Archeology and Ethnography

Maróti Andor (2005): Sokszemszögből a kultúráról - Irányzatok a kultúra
elméletében és filozófiájában. Trefort Kiadó, ISBN: 9634463134

Niedermüller Péter (1999) A kultúraközi kommunikációról. In Béres-Horányi
(szerk.) Társadalmi kommunikáció. Osiris, 96-113.

Szabó József (2015): Kultúrandragógiai tanulmányok. Debreceni Egyetem
Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék

<http://josamuzeum.hu/rolunk/a-muzeum-tortenete/>

(Letöltés: 2015. december 11.)

Szabó József: A kulturális tanulás múzeumandragógiai vetületei

Bevezető gondolatok

Az utóbbi időben többször merült fel a múzeumandragógia létjogosultsága, elsősorban az andragógia, és annak felsőoktatásban történő helyzete miatt. Ahhoz, hogy a múzeumandragógiát mind a múzeumok működésében, mind a felsőoktatásban életben tudjuk tartani, fontosnak feladatnak tekintem egy olyan rendszer felállítását, amivel tudományosan is megalapozzuk, és egyben kutathatóvá is tesszük ezt a területet. Ez azt is jelenti, hogy az eddigi megközelítést nem elvetve újra kell gondolnunk egy kicsit más oldalról a múzeumandragógia helyét. Már az elmúlt évben is jeleztem, és egy kutatásokról szóló kötetben részletesebben is kitértem arra, hogy érdemes lenne a módszertan alapján egy olyan csoportosítást alkalmazni, ami tágabb térbe helyezi ezt a területet. Akkor ezt a kultúrandragógiában véltem felfedezni, és a módszertani hasonlóság alapján ennek részeként jelenítettem meg a múzeumandragógiát, a különböző kulturális rendezvények andragógiai tevékenységét, a sport és a média felnőtteknek szóló, az informális és nonformális tanulást támogató tevékenységét. (Szabó 2015)

Annak idején a múzeumandragógiát Kurta Mihály a Durkó Mátyással közösen írott cikkünk alapján próbálta meg elhelyezni a tudományos térben (Durkó – Szabó 1999) Mi akkor abból indultunk ki, hogy létezik egy egységes embernevelés, és ennek részei a pedagógia, az andragógia és a gerontagógia. Ezt a sablont követve gondolhatjuk azt, hogy minden olyan területen, ahol a pedagógia megjelenik, jogosan merül fel a kérdés, hogy milyen andragógiai és gerontagógiai vetületek létezhetnek. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy már akkoriban is értek támadások bennünket, ugyanis a szakemberek egy része a pedagógiát tekintette önálló tudományterületnek, és ezen belül különböztette meg a gyermekkor, a felnőttkor és az időskor pedagógiáját. Ez tehát megkérdőjelezte az andragógia és így a múzeumandragógia létét is. Talán ennek a gondolatmenetnek is köszönhető, hogy az andragógus képzést először csak szinte elérhetetlenné tették a jelentkezők számára, majd megszüntették, hiszen idén indulhat utoljára ez a képzés BA szakon. Mindez történik akkor, amikor az Európai Unió és a magyar kormány is

kiemelt jelentőségűnek tartja a felnőttek képzését, felzárkóztatását, a társadalmi folyamatokban történő aktív részvételét. Ide tartozik az is, hogy a megváltozott környezetben a felnőtteknek az aktív munkaerő piaci jelenlétéhez újabb kompetenciákat kell szerezniük többek között az informatika, a kommunikáció, a gazdasági ismeretek és a médiaértés területein. Ezeket a tényeket figyelembe véve kicsit értetlenül állunk a kialakult helyzet előtt. A kiutat talán az jelentheti, ha megpróbáljuk tudományosan is igazolni, illetve indikátorok felállításával mérhetővé tenni a múzeumok kultúráközvetítő tevékenységét, és ebben a térben helyezzük el a múzeumandragógiát. Tehát a fogalmat megtartjuk, nem vetjük el az eddigi gondolatmenetet, viszont most nem az embernevelés és a pedagógia oldaláról közelítjük, hanem más, tudományos és gazdasági szempontból is talán jobban értelmezhető oldalról.

Először azért fontosnak tartom, hogy az andragógia létjogosultságát a történeti részelemeken keresztül igazoljam. Sokan ugyanis úgy gondolják, hogy ez a 20. század végének, a 21. század elejének a terméke. Ezt sajnos az is alátámasztja, hogy az angolszász irodalom ezt az elnevezést lényegében nem vette át. Érdekes tehát röviden rávilágítani arra, hogy milyen régóta felismerték az andragógia és a pedagógia közötti, elsősorban az alkalmazható módszerekben megjelenő különbségeket.

Az andragógia helyzete

Az andragógia kifejezést Alexander Kapp, német középiskolai tanár alkotta meg 1833-ban a felnőttek képzésére. Tanári gyakorlata során egyaránt foglalkozott középiskolás korú diákokkal és felnőttekkel. Munkája alatt felfigyelt több metodikai különbségre, ezek jelölésére használta az andragógia kifejezést.

A fogalomhasználat 1921-ig háttérbe szorult, elfelejtődött. 1921-ben Eugen Rosenstock, a frankfurti munkásakadémia oktatója vezette be újra az andragógia kifejezést. Rosenstock úgy gondolta, hogy a felnőttneveléshez speciális tanárok, módszerek és elméletek szükségesek.

1951-ben Heinrich Hanselmann írta meg az első andragógiai témájú szakkönyvet Andragógia címmel. Hanselmann svájci pszichiáterként a neurotikus betegeknel reszocializációs értelemben használta a kifejezést.

Magyarországon az andragógia kifejezést Durkó Mátyás használta az 1960-as évektől kezdődően, mint ennek a tudományágnak első nagy hazai közvetítője. 1968-ban jelent meg A felnőttnevelés és népművelés című könyve. (Csoma, 2005.)

Napjainkban már az andragógia tudománynak is vannak ágazatai, amelyek a következők (Farkas, 2004. 13. oldal):

- Felnőttképzés andragógiája: Az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzési folyamatokkal foglalkozik.
- Személyzeti munka andragógiája: A termelő vállalatoknál az andragógus, szakember segít a dolgozók karriertervezésében, a szükséges képzettség megszerzéséhez.
- Humán erőforrás menedzsment (HR): Az emberi tényezővel kapcsolatos hosszú távú célok rendszere.
- Szociális munka andragógiája: A szociálisan hátrányos helyzetű emberekkel foglalkozik.
- Tanácsadás andragógiája: Ehhez pszichológiai képzettség is szükséges. Ide sorolhatók a tanulással kapcsolatos tanácsadások, a felnőttnevelési funkciók megvalósítása, az általános és speciális tanácsadások szervezetei, és a különböző szervezetfejlesztési tanácsadások. Én a magam részéről a ma egyre divatosabbá váló coachingot is ide sorolom.

Az andragógia és az ebből jól levezethető lifelong learning azonban nemcsak a munka világához kapcsolódhat, hanem az élet többi területén való sikerességhez is hozzájárulhat. Célja lehet az egyetemes kultúra „birtoklása” is, vagy a szociális képességek fejlesztése ugyanúgy, mint az emberi kapcsolatok szélesítése, mélyítése. Ez az eszme az óvodáskortól egészen az időskorig tartó művelődést, tanulást ezen kívül a társadalom és az egyén felelősségvállalását is magába foglalja. Lényegében ez az a vonal, ami egy új megközelítésre inspirált bennünket.

A továbblépéshez azonban a múzeumandragógia másik oldalát, a múzeumokat, illetve ezen belül is a múzeumi kultúráközvetítést érdemes áttekinteni.

Múzeumok tudományos ismeretterjesztési tevékenysége

Oskar von Miller – a müncheni Deutsches Museum alapítója - a 20. század legelején, korát jóval megelőzve fogalmazta meg a tudományos ismeretterjesztés, oktatás és a múzeumi szórakoztatás kombinációján alapuló múzeumpedagógiai koncepciót. Célja a tudomány közérthetővé tétele volt minél szélesebb társadalmi kör számára. A 20. század későbbi periódusaiban létrehozott sikeres múzeumok ugyanezen koncepció alapján alakították ki interaktív, hands-on, a látogatók aktivitására építő kiállításait.

Az USA-ban több mint egy évszázada megjelent múzeumi berkekben az a törekvés, hogy a múzeumok elsősorban mint oktatási intézmények funkcionáljanak a társadalomban. Ez a törekvés vezetett ahhoz, hogy az 1950-es évektől kezdve kifejezetten oktatással, ismeretterjesztéssel foglalkozó részlegeket alakítottak ki a múzeumokban, ahol tudatosan kiképzett egyetemi oktatók, docensek foglalkoztak az iskolai osztályokkal és a látogatókkal. E feladat betöltésére a múzeumok elsősorban pedagógiai végzettséggel rendelkező, gyermekorientált munkavállalókat alkalmaztak. (Koltai 2016)

Az 1980-as években a fő hangsúly a múzeumi marketing különböző feladataira esett, teret nyert az az elképzelés, hogy a múzeum a kulturális piacon értékesíthető szolgáltatást termel, melynek célcsoportjait a piaci viszonyok között alkalmazott módszerekkel kell elérni. Az 1990-es években a múzeumok a társadalmi változásoknak megfelelően olyan új kihívásokkal találták szembe magukat, mint a gazdag és szegény rétegek között egyre mélyülő kulturális és társadalmi szakadék, a városközpontok hanyatlása, az állami oktatás színvonalának csökkenése, a bevándorlás jelentőségének megváltozása vagy az otthonról elérhető információs és szórakozási lehetőségek körének ugrásszerű megnövekedése.

Az évtized közepétől kezdve megindult a közönségkapcsolatok fejlődése és a közművelődési tevékenység kiterjesztése. A múzeumok egyre inkább bővítették programkínálatukat, elsősorban a múzeumpedagógiai programok tekintetében. E körhöz kapcsolódik például a „Múzeumok éjszakája” program is. E törekvések eredményeképp a mérések szerint 2001 és 2006 között folyamatosan növekedett a

múzeumok látogatottságának mértéke. Az elmúlt időszakban azonban ismét radikálisan csökkent a látogatottság.

Az elmúlt pár évben Magyarországon is felismerték a múzeumpedagógia jelentőségét és fontos állami törekvéssé vált a múzeumok közoktatás rendszerébe való illesztésének megvalósítása.

A múzeumi tanulás meghatározására számtalan definíció született. Barry Lord az alábbiak szerint határozza meg a múzeumi tanulást: A múzeumi tanulás egy olyan informális, önkéntes környezetben szerzett transzformatív, affektív tapasztalat, melyben új attitűdöket, érdeklődéseket, meggyőződéseket vagy értékeket fejlesztünk ki. Eileen Hooper - Greenhill meghatározásában a múzeumi tanulás elsősorban az alábbi területeken különbözik az iskolai keretek között megvalósuló formális oktatástól:

- kiszámíthatatlanabb
- nagyobb az egyéni irányítás szerepe
- potenciálisan lezáratlanabb, „nyílt végű” tanulási folyamatot eredményez
- összetettebb, változatosabb válaszreakciót inspirál

Egyre gyakrabban találkozunk a posztmodern múzeum megjelöléssel, a múzeum folyamatként történő értelmezésével. Ezek az elgondolások a múzeum új működési koncepcióját vázolják fel, és keresik a választ arra is, hogy kinek és hogyan szóljon a modern múzeum. A legfontosabb változás, hogy az új megközelítések középpontjában a látogató, pontosabban **a múzeum és a látogató viszonya** áll, ellentétben a hagyományos, a bemutatott tárgyakra, vagy gyűjteményekre fókuszáló múzeumfelfogással. A múzeumok hozzáférhetőségének alap gondolata abból indul ki, hogy a látogató milyen előzetes ismeretek és információk birtokában jut el a múzeumba. Ez az az alap, ahonnan indulva elkezdődhet a non-formális és informális tanulási folyamatot támogató kommunikáció.

Ma már az elmúlt években végzett kutatásaink alapján kijelenthetjük, hogy a múzeumokat is más oldalról érdemes megközelíteni. Véleményem szerint alapvetően olyan speciális szolgáltató egységről van szó, ahol a fogyasztók igényeit, elsősorban a kulturálódáshoz kapcsolódó igényeit elégítik ki. Természetesen ez az igénykielégítési folyamat ennél bonyolultabb, hiszen itt jelennek meg a sznobok, a

társasági élet szereplőit követő, illetve a rendezvények forgatagát megtestesítő elvárások. Ezzel együtt kijelenthetjük, hogy olyan intézményekről van szó, amelyek a társadalom és a gazdaság aktív részesei, jól definiálható stratégiával, marketing megoldásokkal, PR tevékenységgel rendelkeznek. A kulturális igények kielégítésével képesek lehetnek arra is, hogy akár gazdasági profitot is termeljenek. Ez csak attól függ, hogy a szolgáltatásaikon keresztül mennyire képesek a piaci keresletnek megfelelni, illetve keresletet generálni. Itt említhető meg pl. az a Dél-Amerikában található múzeum, ahol a képek és tárgyak 3 dimenziósan láthatók, a képek nem csak síkok, hanem a víz, a hegyek kilépnek a képi síkból. Ez a mai kor embere számára olyan különlegességet jelent, amiért hajlandó az átlagosnál magasabb díjat fizetni.

Többek között a múzeumok kultúraközvetítő tevékenységét figyelembe véve gondoltuk át azt, hogy a múzeumandragógiát más oldalról, a kultúraközvetítés irányából közelítsük.

Kulturális tanulás

A kultúra egy nagyon összetett fogalom, amelynek elemzése során már az 1952-es kutatások több, mint 100 definíciót írtak össze (Kroeber & Kulckhohn), ám egységes és mindenki által elfogadott meghatározása a mai napig nem létezik. Ez elsődlegesen a kultúra összetettségével függ össze, ám nem szabad megfeledkezni arról a tényről sem, hogy a különböző tudományágak és kutatások saját céljaiknak megfelelően, eltérő megközelítésekből indulnak ki, eltérő alapfeltételezésekkel élnek, így természetesen más és más definíciókat határoznak meg.

A kultúrához hozzátartoznak egy adott társadalom intézményei, értékei és tapasztalatai, amelyek a szimbólumokat, és a különböző megnyilatkozásai formákat kialakították. A kultúra fogalma így magában foglalja a szimbólumok, eljárások, értékek olyan halmazát, amely mely generációról generációra öröklődik (Niedermüller 1999 98-102). Az emberi kultúra csak közösségi létben létezhet: A másokkal való érintkezésben, kommunikációkban, visszacsatolásokban bontakoznak ki és maradnak fenn a kulturális jelenségek. A kultúra és a kommunikáció egymástól elválaszthatatlan, a kommunikáció a kultúra hordozója, és továbbörökítője.

A kultúra definiálásával és értelmezéseivel több kutató is foglalkozott (l. pl. Maróti, 2005, Koncz – Németh – Szabó, 2008, Kroeber – Kuckhohn, 1952). Az UNESCO Kulturális világjelentése (World Culture Report, 1998.) a kulturális indikátorok szerkesztése során igyekezett definiálni a kultúra fogalmát (Terry McKinley, Amartya Sen, Prasanta Pattanaik), amely meglehetősen tág meghatározás: „annak módja, ahogy az emberek egymásra hatva és együttműködve együtt élnek – azzal párosulva, hogy miként igazolják az ilyen kölcsönhatásokat hiedelmek, értékek és normák valamilyen rendszerével.” (Bellavics, 2000. 307.) A kultúra itt leíró és nem normatív jellegű kifejezés, az emberi fejlődést jelenti. A jelentés indikátorainak célja, hogy az emberi fejlődést kulturális perspektívából vizsgálják.

A továbblépéshez az szükséges, hogy valamilyen mérhető, kutatható területet vagy területeket találjunk. Ehhez indikátorokat kell felállítanunk, amelyeken keresztül válaszokat adhatunk a kultúrával kapcsolatos kérdésekre. Fontos ebben a részben az is, hogy az indikátoroknak legalább egy része valamilyen a régióra vagy az egész országra kiterjedő statisztikai adatsorból következzen, vagy legalább levezethető legyen. Erre ma már több nemzetközi példával is találkozhatunk. Kutatócsoportunk ezeket alapul véve dolgozott ki egy olyan indikátort, amit kulturális tanulási indexként jelöltünk. Előzményként áttekintettük azokat a nemzetközi megközelítéseket, ahol megpróbálták a szakemberek valamilyen indikátort definiálni.

A kanadai kutatók kifejlesztették az ún. Composite Learning Index (CLI) indikátor- és mérőeszköz rendszert, amely négy pilléren nyugszik, és alkalmasnak tűnik országos, regionális, kistérségi és települési szinten a tanulási aktivitások mérésére. A négy pillér közül a mi kutatócsoportunk számára a megtanulni létezni/élni (learning to be) elnevezésű pillér vonatkozik a kulturális élet különböző aspektusaira. Azokat a képességeket és tevékenységeket értik alatta, amelyek a személyes fejlődéshez (testi, léleki, szellemi gyarapodáshoz) járulnak hozzá. A kulturális élethez/művelődéshez két mutatót rendeltek:

- A kultúra/művelődés általi tanulás (learning through culture). Ez az indikátor azt fejezi ki, hogy a kanadai háztartások mennyit költenek olyan kulturális/művelődési tevékenységekre, mint a múzeum látogatás, a zenei fesztiválok, vagy a művészetek.

- A kulturális forrásokhoz való hozzáférés (access to cultural resources). Ez az indikátor azt mutatja, hogy mennyi idő szükséges a múzeumok és művészeti galériák eléréséhez.

A két mutató alapvetően gazdasági oldalról közelít, hiszen azt vizsgálja, hogy a háztartások a jövedelemből mennyit szánnak kulturális fogyasztásra, illetve a másik mutató a hozzáférés lehetőségeit jeleznél, de ennek szintén gazdasági vonatkozásai vannak. A helyszínre jutásnak is van költsége, illetve az erre áldozott időnek is meghatározható az alternatív költsége. A kulturális tevékenység előnyeiről viszont ezek a mutatók nem sokat mondanak, legfeljebb a folyamatos igénybevétel alapján, tehát egy longitudinális vizsgálat eredményeként – amennyiben ezek a mutatók változatlanok, vagy növekednek – gondolhatunk arra, hogy a lakosság hasznosnak ítéli a kulturális szolgáltatások igénybevételét.

Az Európai Unió Kulturális Statisztikája országonként tartalmaz statisztikai adatokat, közte Magyarországról is. Adataik szintén a gazdasági mutatókat célozzák, elsősorban a kulturális fogyasztásra vonatkoznak (European Union, 2011.). Így a kulturális tevékenység hatásairól, a tanulási folyamatokról, azok eredményeiről csak részleges adatokat szolgáltatnak.

Az UNESCO Statisztikai Intézete is rendszeresen állít össze kulturális statisztikákat (UNESCO Institute for Statistics, 2009.). 2006-ban az UIS kiküldött egy jelentést az EU modell (Eurobarometer) kulturális tevékenységekkel kapcsolatos tesztelésére a fejlődő országokba. A jelentés a következőképp definiálja a kultúra alkalmazásait:

- „otthoni használatú” (Home-based) (pl. tévénézés, olvasás, internet használata)
- „látogatáshoz kötött” (Going-out) (pl. mozi, színház, múzeum látogatása)
- „öntudatformálás” (Identity binding) (pl. amatőr kulturális tevékenységek).

Az UNESCO Kulturális világjelentése (World Culture Report, 1998) által megfogalmazott kultúra definíció kapcsán a következő indikátorokat kapcsolja a kulturális tevékenységekhez:

- előadó-művészetek: látogatottság, külföldi turnék, intézmények, előadások és látogatottság,

- levéltárak, múzeumok: archivált anyagok méterben, látogatások, a személyzetre kivetített látogatottságuk, múzeumlátogatottság, a személyzetre kivetített látogatottságuk.

Ezek a mérések alapvetően a tömegesen látogatható eseményekről adnak információt, és mindezek mellett jelentős torzításokat is tartalmaznak. A személyzetre vetített mutató értéke torz információt ad akkor, ha a szakemberek kevesebb emberrel, de sokkal aktívabban foglalkoznak, így pont a kevesebb kontakt tevékenységet igénylő tömegrendezvényeket ítéli eredményesebbnek, miközben a szakmai munka a visszatérő látogatók miatt egy kisebb közösségben sokkal hasznosabb és fontosabb lehet.

A kulturális tanulás dimenzióját a DLA ún. „Persönliches Lernen” dimenziója alapján alakítottuk ki, ami személyes tanulásként is fordítható. Ezt a német modellben használt főbb mutatók alapján az informális tanulás és a nonformális tanulás egy speciális dimenziójaként határoztuk meg, amely elkülönül a formális (pl. köz- és felsőoktatási) tanulási rendszerektől és a nonformális tanulás szakképzési és felnőttképzési területeitől.

Ebben a „Persönliches Lernen” dimenzióban a német kutatók (DLA) négy fő területet vizsgálnak: az általános (tovább)képzéseket, a kulturális életben való részvételt, a sporttevékenységeket, valamint a média eszközeivel történő személyes tanulást. Magyarországi viszonylatban az általános felnőttképzések nehezen választhatók szét a felnőttképzés egyéb területeitől: a szakképzéstől és a nyelvi képzésektől, mivel egységes törvény hatálya alá tartoznak (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről). Így a kutatásban az általános képzések területét a nonformális tanulás keretei között vizsgáljuk, a másik három területet (kultúra, sport, média) pedig egységesen egy tágabb értelemben vett kulturális tanulásként értelmezzük vizsgálatunkban. (Juhász et al. 2015)

A kulturális tanulási index

A kulturális tanulás mutatóit az Észak-Alföldi régióban kérdőíves felméréssel vizsgáltuk. A felmérés során intézményi szintű kérdőív mellett döntöttünk. A kérdőív tartalmaz általános részt, személyes tanulással kapcsolatos részt, és a három

részterülethez (kultúra, média, sport) kapcsolódó speciális kérdéssort is. Így ténylegesen három kérdőív készült, amelynek kérdései 60%-ban egyeztek, további 40%-ban speciális kérdések voltak. A kérdőív felépítése:

I. Általános szervezeti jellegű kérdések (körülbelül azonos a három kérdőívben): a szervezet létrejötte, múltja, tevékenységrendszere, humán erőforrásai, infrastruktúrája, finanszírozása, kapcsolatrendszere más szervezetekkel stb.

II. Személyes tanulás kérdései (körülbelül azonos a három kérdőívben): nonformális tanulási lehetőségek biztosítása az intézményben, nonformális tanulási alkalmak száma, nonformális tanulást igénybevevők, informális tanulás jelentősége a szervezetben stb.

III. Intézményspecifikus kérdések (különböző a három kérdőívben, az egyes intézmények sajátos funkcióit és tartalmi mutatóit vizsgálja): Kulturális intézményeknél pl. kulturális programok formái, résztvevők száma, belépőt vásárlók száma, ingyenes programkínálat stb. Médiumoknál pl. műsortípusok, műsoridő, online megjelenési formák, támogatási formák, műsor összeállítás szempontjai, nézettség stb. Sportszervezeteknél pl. tagok száma, programkínálatot igénybevevők, program összeállítás szempontjai, támogatók toborzása stb.

A három vizsgálandó terület országosan rendkívül sok intézményt és szervezetet fed le, így területi és tematikai lehatárolásra van szükség. A térségi lehatárolásunk az Észak-Alföldi régió vizsgálatára irányul. A tematikai lehatárolásunk során mind a három területen egy jellegzetesen számos személyes tanulási formát nyújtó szervezeti típust választottunk: a kulturális intézmények közül a közművelődési intézményeket, a médiumok közül a televíziókat, a sportszervezetek közül a túraegyesületeket.

Összegzés

A kutatásunk eredményeként sikerült meghatároznunk egy kulturális tanulási indexet. A későbbiekben a módszert finomítani, és intézményi szinten kiterjeszteni szükséges. Amit viszont már az eddigi eredmények is mutatnak, az az, hogy a

regionális gazdasági fejlettségi index ellentétes a kulturális tanulás indexével szemben. A magasabban fejlett régiók esetén alacsony, a kevésbé fejlettek esetén viszont magas a kulturális tanulás indexe. Ennek részben oka lehet az, hogy a fejletlenebb régiókban a kulturális tanulás egyfajta kompenzációként jelenik meg, míg a fejlettebb régiókban a kényelmi zóna miatt kevesebb igény jelentkezik az ilyen jellegű tanulás iránt. A következő kutatások ezeket a kezdeti eredményeket finomíthatják.

Fontos eredmény azonban, hogy sikerült meghatározni egy kulturális tanulási indexet, melynek egyik fontos összetevője a kultúrandragógia, amibe beletartozik a múzeumi kutúrák közvetítés és ezen belül a felnőttek ismeretbővítését célzó múzeumandragógia. Tehát más oldalról közelítve sikerült alátámasztanunk a múzeumandragógia létjogosultságát, mégpedig egy viszonylag pontosan meghatározható mutató részeként.

Az eredményeink érdekes összefüggésekre mutatnak rá. Megállapíthatjuk, hogy a régiók gazdasági fejlettsége és a kulturális tanulás fejlettsége (a Közép Magyarországi Régiót kivéve) fordított arányosságot mutat. Meglátásunk szerint ennek egyik fő oka, hogy a gazdasági szempontból elmaradottabb régiók a kulturális tanulást a regionális fejlesztés egyik lehetőségének tekintik, a régió küzd a lemaradás ellen, és ebben a küzdelemben a kulturális tanulás lehetőségeit is nagymértékben használja. Fontos felemelkedési faktor a múzeumi programok igénybevétele, ahol olyan ismeretekhez juthatnak, ami segíti a kulturális háttér megalapozását. Mivel ma már a múzeumi programok szervesen illeszkednek más helyi rendezvényekhez, így a kulturális és közéleti aktivitást is elősegítik. Mindez rávilágít arra, amit már évekkal ezelőtt felismertünk, a múzeumok egyre fontosabb szerepet töltenek be a helyi művelődésben, szorosan együttműködnek a helyi társadalom kulturális intézményeivel és a civil szervezetekkel.

Felhasznált irodalom

Bellavics István (2000): Kulturális világjelentés 1998. Osiris Kiadó, Budapest.

Durkó Mátyás – Szabó József (1999): Az ezredforduló kihívása: az integráló andragógia. Magyar Pedagógia 99. évf. 3. szám. p. 3-21

Farkas Éva (2004): Felnőttoktatás- és képzés Magyarországon. Miskolc: Kolombusz Kkt.

Juhász Erika, Herczegh Judit, Kenyeres Attila Zoltán, Kovács Klára, Szabó József, Szűcs Tímea (2015): Kulturális tanulás, In: Kozma Tamás, Benke Magdolna, Erdei Gábor, Teperics Károly, Tózsér Zoltán, Engler Ágnes, Bocsi Veronika, Dusa Ágnes, Kardós Katalin, Németh Nóra Veronika, Györgyi Zoltán, Juhász Erika, Márkus Edina Szabó Barbara, Herczegh Judt, Kenyeres Attila Zoltán, Kovács Klára, Szabó Józsed, Szűcs Tímea, Forray R Katalin, Cserti Csapó Tibor, Heltai Borbála, Híves Tamás, Szilágyiné Czimre Klára, Márton Sándor Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig. Debrecen: University of Debrecen, CHERD, 2015. pp. 144-176. (Régió és oktatás; 11.)

Káldy Mária - Kriston Vízi József - Kurta Mihály - Szabó József (2010): Múzeumandragógia. Miskolc-Szentendre

Koltai Zsuzsa (2016): Kitekintés a múzeumandragógia nemzetközi trendjeire. A felnőttek múzeumi tanulását támogató innovációk Európában és az Egyesült Államokban. Tudásmenedzsment 17:(1) pp. 28-36.

Koncz Gábor – Németh János – Szabó Irma: Közművelődési fogalomtár. Budapest: OKM, 2008.

Kroeber, A. L. – Kuckhohn, C. (1952): Culture. A Critical Review of the Concepts and Definitions. Cambridge, Mass.: The Museum, Papers of Peabody Museum of Archeology and Ethnography

Maróti Andor (2005): Sokszemzőgből a kultúráról - Irányzatok a kultúra elméletében és filozófiájában. Trefort Kiadó, ISBN: 9634463134

Niedermüller Péter (1999) A kultúraközi kommunikációról. In Béres-Horányi (szerk.) Társadalmi kommunikáció. Osiris, 96-113.

Szabó József (2015): Kultúrandragógiai tanulmányok. Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék